

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Навчально-методичний посібник

*АЛЛА ВАСИЛЮК
ГАЛИНА КІТ*

Вінниця 2023

УДК 373.3.014.6:005.584.1(075.8)

М77

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (*протокол № 4 від 18 жовтня 2023 року*).

Моніторинг якості початкової освіти: навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти; уклад.: А. Василюк, Г. Кіт. Вінниця: ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 2023. 165 с.

Рецензенти: *Коваль Людмила Вікторівна*, докторка педагогічних наук, професорка, декан факультету психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету

Кодлюк Ярослава Петрівна, докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

У навчально-методичному посібнику представлено теоретичні та навчально-методичні матеріали до курсу «Моніторинг якості початкової освіти» для студентів-магістрантів спеціальності 013 «Початкова освіта».

Посібник дозволить майбутнім педагогам ознайомитися з основами моніторингу якості початкової освіти, з питаннями державного контролю в управлінні діяльністю закладів загальної середньої освіти України, оцінювання професійної діяльності вчителів початкових класів; отримати практичні рекомендації щодо системи заходів збирання, оброблення, аналізу та поширення інформації з метою відстеження стану й прогнозування розвитку закладів для здобувачів початкової освіти; навчитися реалізувати отримані знання у своїй майбутній практичній діяльності.

© Василюк А.

© Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ЗМІСТ

Передмова	5
-----------------	---

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Тема 1. Якість початкової освіти: її сутність та чинники впливу	8
1.1. Поняття «якість освіти» та «якість початкової освіти»	10
1.2. Чинники впливу на якість початкової освіти	14
1.3. Критерії якості початкової освіти	21
<i>Запитання і завдання для самоконтролю .....</i>	<i>23</i>
<i>Рекомендовані джерела .....</i>	<i>24</i>
Тема 2. Механізми забезпечення якості освіти	25
2.1. Державна політика забезпечення якості освіти	25
2.2. Нормативно-правове регулювання якості освіти	28
2.3. Зовнішнє забезпечення якості освіти	32
2.4. Внутрішнє забезпечення якості освіти	34
<i>Запитання і завдання для самоконтролю .....</i>	<i>41</i>
<i>Рекомендовані джерела .....</i>	<i>42</i>
Тема 3. Моніторинг якості освіти.....	43
3.1. Поняття «освітній моніторинг»	44
3.2. Мета, завдання і система моніторингу	46
3.3. Види моніторингу якості освіти	47
3.4. Етапи проведення моніторингу якості освіти	53
3.5. Програма дій (алгоритм) моніторингу якості освіти	55
<i>Запитання і завдання для самоконтролю .....</i>	<i>58</i>
<i>Рекомендовані джерела .....</i>	<i>58</i>
Тема 4. Моніторинг навчальних досягнень молодших школярів як засіб підвищення якості початкової освіти	59
4.1. Урахування досвіду міжнародного моніторингового дослідження якості освіти (за програмою TIMSS)	59
4.2. Моніторингові дослідження сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи	62
4.3. Система моніторингових досліджень у початковій школі	68
4.3.1. Внутрішньошкільний моніторинг діяльності школи	69
4.3.2. Внутрішньокласний моніторинг	73
4.3.3. Учнівський моніторинг	78
<i>Запитання і завдання для самоконтролю .....</i>	<i>83</i>
<i>Рекомендовані джерела .....</i>	<i>83</i>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Тема 5. Система оцінювання якості початкової освіти	85
5.1. Самооцінювання якості освіти у ЗЗСО, періодичність його проведення ..	85
5.2. Результати самооцінювання, їх оприлюднення	91
5.3. Система оцінювання освітньої діяльності здобувачів початкової освіти ..	93
<i>Запитання і завдання для самоконтролю .....</i>	<i>99</i>
<i>Рекомендовані джерела .....</i>	<i>99</i>
Тема 6. Оцінювання професійної діяльності вчителів початкових класів	101
6.1. Атестація педагогічних працівників.	101
6.1.1. Атестація педагогічних працівників як комплексне оцінювання їх професійної діяльності.....	101
6.1.2. Критерії оцінювання роботи вчителя.....	103
6.2. Оцінювання результатів фахової діяльності педагогічних працівників у міжатастаційний період	109
6.3. Сертифікація учителів	109
6.3.1. Сертифікація учителів початкових класів як засіб їх мотивації до постійного професійного вдосконалення.....	109
6.3.2. Мета сертифікації, етапи її проведення.....	111
6.3.3. Положення про сертифікацію педагогічних працівників	113
<i>Запитання і завдання для самоконтролю .....</i>	<i>115</i>
<i>Рекомендовані джерела .....</i>	<i>116</i>
Тема 7. Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їхнього практичного досвіду роботи	117
7.1. Сутність професійних компетентностей педагога	117
7.2. Призначення методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи	124
7.3. Основні методи збирання інформації під час експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації	125
7.4. Критерії та показники оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації	126
7.5. Характеристика професійних компетентностей за діяльнісним та когнітивним критеріями оцінювання	129
<i>Запитання і завдання для самоконтролю .....</i>	<i>136</i>
<i>Рекомендовані джерела .....</i>	<i>137</i>
Словничок	138
Список використаних джерел	148
Додатки	152

ПЕРЕДМОВА

*Освіта – найвизначніше з усіх земних благ,
але тільки тоді, коли вона найкращої якості.
Інакше вона абсолютно марна.*

Р. Кіплінг

Проблема здійснення моніторингу в освіті на сьогодні є надзвичайно актуальною, оскільки саме такі дослідження дають можливість цілісно відстежити реальний стан функціонування освіти. Передусім моніторинговий підхід дозволяє сформувати інформаційне підґрунтя управління закладом загальної середньої освіти. Він є не лише джерелом інформації, але й механізмом розвитку системи освіти, що допомагає розкрити сутність і значення інноваційних підходів до управлінської діяльності, які поліпшують перебіг і результати освітнього процесу.

Для формування освітньої політики у початковій школі, зокрема щодо забезпечення якісної освіти, здійснення контролю за дотриманням Державного стандарту початкової освіти, аналізу освітнього процесу та прогнозування його розвитку – дієвим способом є моніторинг, який дає можливість з'ясувати причини, що сповільнюють освітній процес, самостійно формулювати й вирішувати освітні проблеми, розробляти управлінські рішення з коригування небажаних диспропорцій (на основі аналізу зібраної інформації).

Даний навчально-методичний посібник адресований студентам магістратури денної та заочної форм навчання спеціальності «013 Початкова освіта». Містить програмні вимоги до курсу «Моніторинг якості початкової освіти»; зміст дисципліни представлено двома модулями, які покликані ознайомити здобувачів вищої освіти з науковими засадами моніторингу якості початкової освіти, сучасними підходами до оцінювання якості початкової освіти та оцінювання професійної діяльності вчителів початкових класів, сприяти розвитку їх управлінської компетентності, умінь здійснювати педагогічний контроль в системі початкової освіти.

Важливою є мотиваційна спрямованість видання на формування у майбутніх педагогів прагнення до самовдосконалення, розширення наукового світогляду, усвідомлення необхідності неперервного навчання, употужнення професійного і особистісного розвитку, готовності до творчого розв'язання різних проблем, практичної діяльності як майбутніх фахівців з процесів оцінювання в освітній галузі в умовах конкуренції на ринку праці.

Навчальний курс «*Моніторинг якості початкової освіти*» є складовою частиною дисциплін психолого-педагогічного циклу нормативного блоку. Його вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема: опанування системою знань про закономірності процесу контролю та оцінки навчання і виховання студентів, професійної підготовки висококваліфікованих і конкурентоспроможних фахівців у галузі освіти відповідно до вітчизняних та європейських стандартів; основи управління педагогічним процесом у закладі вищої освіти; форми, методи і засоби формування особистості майбутнього фахівця; професійно-педагогічну діяльність.

Мета курсу – розкрити закономірності розвитку освіти, процесу навчання і виховання студентської молоді, її наукової і професійної підготовки відповідно до державних та європейських стандартів, потреб суспільства; розроблення на цій основі підходів щодо удосконалення системи формування психолого-педагогічної готовності спеціалістів до викладацької та науково- педагогічної діяльності.

Метою викладання дисципліни є забезпечення інтеграції дидактичного і методичного компонентів підготовки вчителя початкової школи в освітньому процесі педагогічного університету, розкриття педагогічної системи навчання в початкових класах, яка включає в себе низку взаємопов'язаних елементів. А саме: цілі та зміст навчання, методика і прийоми навчання, організаційні форми і засоби навчання молодших школярів.

Курс «*Моніторинг якості початкової освіти*» спрямований на формування у студентів контрольної-оцінної компетентності, що ілюструє комплексний інтегративний спосіб реалізації можливостей вчителя у сфері самостійної творчої навчально-пізнавальної діяльності.

Завдання:

- систематизувати знання про закономірності функціонування системи початкової освіти та її складові (освітній процес, управління, контроль та оцінка);
- ознайомити студентів із основними технологіями, організаційними формами, методами та засобами моніторингу якості початкової освіти;
- виокремити тенденції розвитку моніторингової діяльності в Україні в контексті інтеграції у європейський освітній простір;
- виявити чинники проведення контрольної-оцінної діяльності;
- дати обґрунтування педагогічному проектуванню навчання в початкових класах з урахуванням єдності і зумовленості мети, засобів її досягнення та результату;
- забезпечити усвідомлення студентами основних проблем власної педагогічної діяльності у здійсненні контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- вимоги до навчальних досягнень учнів, представлених у Державному стандарті початкової загальної освіти;
- вимоги до навчальних досягнень учнів, поданих у Програмі для початкових класів загальноосвітньої школи;
- види контрольної перевірки знань, умінь та навичок учнів;
- основні критерії оцінки знань, умінь та навичок учнів;

вміти:

- застосовувати нові інтерактивні технології здійснення моніторингу якості початкової освіти;
- здійснювати моніторинг якості початкової освіти з урахуванням компетентнісного підходу;
- конструювати систему проведення моніторингу якості початкової освіти;
- конкретизувати основні теоретичні ідеї моніторингу якості початкової освіти на методичному рівні;
- узагальнювати дидактичні і методичні знання й вміння, проводити контроль і оцінку і синтезувати їх в інтегративну цілісність професійної компетентності;
- аналізувати власну педагогічну діяльність;
- коригувати навчальну діяльність у зв'язку з результатами експериментальних досліджень;
- проектувати процес самовдосконалення професійної підготовки.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 120 год., із них: 10 год. – лекції, 30 год. – практичні заняття, самостійна робота – 80 год.

Форма контролю: залік.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ТЕМА 1

ЯКІСТЬ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: ЇЇ СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ

1.1. Поняття «якість освіти» та «якість початкової освіти»

1.2. Чинники впливу на якість початкової освіти

1.3. Критерії якості початкової освіти

Запитання і завдання для самоконтролю

Рекомендовані джерела

Кінець ХХ – початок ХХІ століть можна охарактеризувати як еру проблем освіти, що пов'язана з виникненням і функціонуванням великої кількості моделей освіти. Не випадково в документах ЮНЕСКО ХХІ століття оголошено століттям освіти¹. Сучасні науковці різних країн світу працюють над ідеєю «Освіта для ХХІ століття», виношуючи і коректуючи нову освітню парадигму, з тим щоб підготувати людей до мінливого світу.

Якісна освіта є одним з індикаторів якості життя, інструментом соціальної та культурної злагоди та економічного зростання. За своєю сутністю якість освіти (як об'єкт державного управління) виступає полінауковою категорією, оскільки її зміст розглядається з позицій різних наук: філософії, політології, соціально-педагогічних наук, психології, теорії управління та економіки.

Категорія якості освіти розглядається науковцями як політична, оскільки вона акумулює у собі квінтесенцію освітньої політики держави на певному етапі її розвитку і відображає головні стратегічні лінії розвитку системи освіти². А також – як сукупність властивостей системи освітньої галузі, що відповідає сучасним вимогам педагогічної теорії та практики. Відповідність освітньої галузі сучасним вимогам проявляється через визначення цілей освіти. Тому в освітніх системах якість можна трактувати як нормативний рівень, або ступінь досягнення визначених цілей освіти³.

---

¹ Стратегія розвитку освіти в Україні. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті. URL: <https://studfiles.net/preview/5539372/page:27/>

² Якість освіти. Енциклопедія освіти / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 1017-1018.

³ Моніторинг та оцінювання якості освіти: навчально-методичний посібник/ авт.-упоряд. І. Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. 141 с.

За роки незалежності у початковій школі здійснено позитивні кроки у напрямі оновлення змісту освіти, впровадження нових технологій на засадах особистісно орієнтованої освіти. Разом з тим, досягнення якіснішої і доступнішої для всіх дітей молодшого шкільного віку початкової освіти є гострою потребою часу, а також стратегічним пріоритетом реформи української школи, які передбачені законом *«Про освіту»* та *«Концептуальними засадами реформування середньої школи»*.

У цьому процесі наша школа відчуває суперечливий вплив різних чинників, зокрема:

- тривала невизначеність ідеологічних установок розвитку держави (затягнувся процес пошуку національної ідеї, консолідації суспільства);
- нарощування відкритої соціальної нерівності, яка нівелює права частини громадян на забезпечення дітям якісної освіти, медичне обслуговування, правовий захист, змістовне дозвілля;
- демографічна та економічна кризи, що позначилися на шкільній мережі, особливо у сільській місцевості, зменшення витрат на всі умови організації освітнього процесу;
- погіршення екологічної ситуації, епідемій збільшили ризики для дитячого здоров'я і виконання у повному обсязі навчального навантаження згідно з вимогами Закону України *«Про загальну середню освіту»*;
- розхитування ролі сім'ї як найважливішого соціального інституту розвитку держави зумовило поширення безвідповідального батьківства, насильства над дітьми;
- бурхливий розвиток ЗМІ, доступ дітей навіть молодшого віку до неякісної інформації, засилля реклами безмежного споживання ⁴.

Виклики, з якими зустрілась початкова школа у XXI столітті

1. Змінився світ дитинства, до школи приходять інші діти (більш інформовані, розкуті, але часто й непередготовлені до навчання і спілкування з ровесниками, з ослабленою увагою та здоров'ям), яких вчити і виховувати значно складніше, ніж попередні покоління.

У вчителя залишився стереотип сприймання молодшого школяра, який має в усьому слухатись учителя. Учителю бракує сучасних психологічних знань та діагностичних матеріалів.

2. Початкова школа працює в умовах постійних змін, які запроваджуються зверху через модернізацію програм і нові нормативні

---

⁴ О. Савченко. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2011. Т. 1. Вип. 33. С. 9.

документи або ініціюються знизу школами, творчими педагогами. Нестабільність, орієнтація на інновації зовнішнього змісту нерідко посувають на периферію вчительської праці найважливіші цілі початкової ланки щодо навчання і розвитку учнів, яких слід повноцінно досягти саме у ці роки.

3. Підвищення кваліфікації вчителів відбувається за старою схемою – раз на 5 років за скороченим терміном, без належного диференційованого підходу і надання педагогам ресурсного забезпечення для міжкурсового професійного вдосконалення. Особливої уваги потребують молоді вчителі, адже, щоб їх зберегти у школі, необхідно продумати спеціальний патронат професійної і соціальної підтримки, бо зміни у підготовці майбутніх педагогів не встигають за темпами оновлення практики.

4. Низький економічний статус вчителя у суспільстві знижує мотивацію і професійну відповідальність педагога.

Взаємовплив зовнішніх і внутрішніх тисків спричиняє особливу гостроту проблеми якості шкільної освіти.

1.1. Поняття «якість освіти» та «якість початкової освіти»

Поняття «якість» не є однозначно трактованим. На думку давньокитайського філософа Лао Цзи, якість – це постійний процес вдосконалення. Як філософська категорія «якість» визначає сутність або цілісну характеристику предмета чи процесу. З позицій економіки та управління «якість» – це рівень досягнення поставлених цілей, відповідність визначеним стандартам, ступінь задоволення очікувань споживача.

Міжнародною організацією зі стандартизації (англ. *International Organization for Standardization, ISO*) прийняте таке визначення якості: «Якість – сукупність характеристик об'єкта, що відносяться до його здатності задовольняти встановлені та передбачувані потреби». Сама по собі якість не може бути кінцевим результатом, оскільки є лише засобом, за допомогою якого виявляється відповідність кінцевого продукту встановленому стандарту.

Поняття «якість» є системно-соціальним феноменом, сукупність властивостей якого спрямована на забезпечення вимог і потреб споживача у теперішньому та майбутньому часі. Отже, якість, з одного боку, – це істотна ознака, властивість, що відрізняє один предмет від іншого. З іншого боку, якість – ступінь цінності, придатності чого-небудь.

Освіта, як і будь-який процес або результат діяльності людини, має визначену якість. У педагогічному сенсі цей термін об'єднує:

1. Характеристики сутності самого поняття;
2. Процедури оцінювання якості освіти кількісними методами

(кваліметрію):

- що має бути об'єктом контролю й оцінювання,
- за якими критеріями і показниками можна визначати якість;

3. Управління якістю освіти на різних рівнях, у різних закладах освіти.

Т. Лукіна вказує на різні погляди щодо розгляду феномену «якості освіти», зокрема:

– якість як перевага – традиційна, елітна академічна точка зору, згідно з якою тільки кращі стандарти (зазвичай означають високий рівень складності і труднощі програми, складність процедур тестування учня) є показниками академічної якості;

– якість як результат, ефективність – поняття, яке вказує на необхідність виконання або відповідності загальноприйнятим стандартам, визначеним акредитаційним органом або органом гарантії якості з акцентом на результат процесу в роботі установи при виконанні поставлених цілей і завдань;

– якість як відповідність цілям – поняття, зосереджене на певних цілях і завданнях установи (або програми), що не включає перевірку відповідності зовнішнім цілям або очікуваних результатів;

– якість як поліпшення і вдосконалення: процес, націлений на постійне вдосконалення, розвиток відповідальності освітніх установ за краще використання його інституційної автономії і свободи ⁵.

У даному контексті якість освіти слід розглядати як ступінь реальної відповідності тому, якою вона повинна бути. Подібне трактування терміну «якість» є істотним для вирішення завдання забезпечення і контролю якості освіти, де відповідність якості визначається відповідно до цілей і стандартів освіти.

А. Василюк і М. Танась у «Педагогічному словнику-лексиконі» під якістю освіти розглядають «рівень знань і вмінь, розумового, морального і фізичного розвитку тих, хто навчається, на певному етапі відповідно до поставлених цілей; рівень забезпечення навчальної діяльності і надання освітніх послуг учасникам освітнього процесу навчально-виховним закладом. Про якість освіти свідчить її відповідність освітньому стандарту ⁶. Особливо важливого значення для цілісного осмислення порушеної проблеми набуває думка про те, що «новою якістю освіти є належна якість не лише навчання, а й виховання, ступінь розвиненості особистості людини, яка навчається, її підготовленості до продовження навчання, самостійного життя» ⁷.

---

⁵ Т. Лукіна. Моніторинг якості освіти : теорія і практика. Київ: Шкільний світ, 2006. 64 с.

⁶ А. Василюк, М. Танась. Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський). Київ-Варшава, 2013. С. 221.

⁷ Там само.

У цілому, феномен якості освіти слід розглядати як багатокомпонентну систему, в числі структурних елементів якої можна виокремити:

1. Якість педагогічного персоналу;
2. Якість освітніх програм;
3. Якість методів навчання і виховання;
4. Якість результатів освіти;
5. Якість управління навчальним закладом.

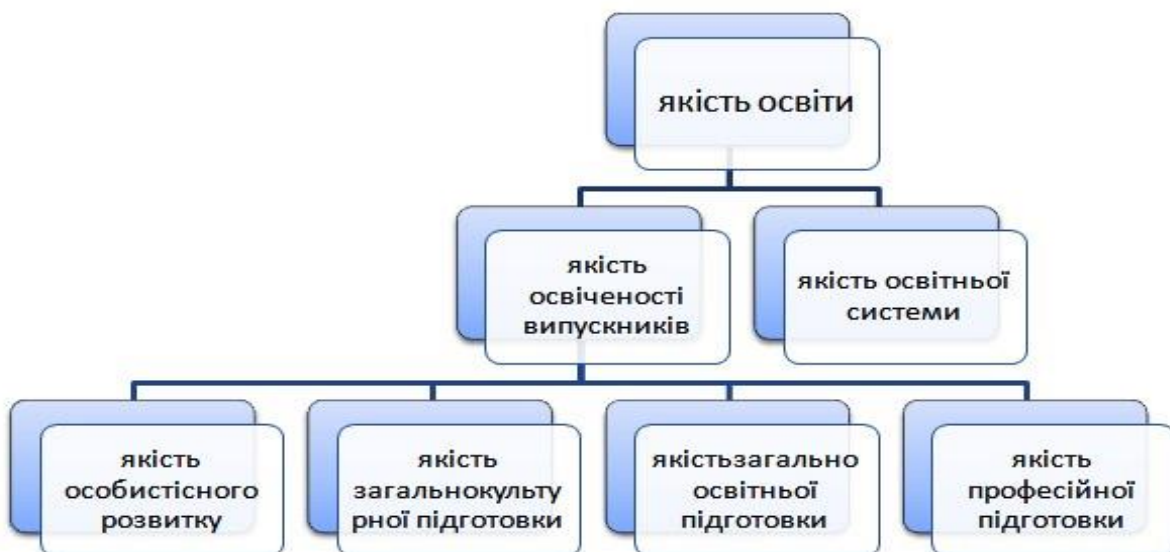
Передусім, якість освіти пов'язана з систематичним контролем і управлінням та охоплює всі сторони діяльності закладу освіти. А саме:

- результати навчально-виховної діяльності учнів,
- рівень професійної підготовки педагогічного колективу,
- здатність адміністрації школи забезпечити відповідні умови для функціонування й розвитку навчального закладу.

Також якість освіти – це комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та ефективно формування компетентностей здобувачів освіти. Зокрема, це певний рівень знань і вмінь, а також розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники закладу освіти відповідно до запланованих цілей навчання і виховання.

Різницю в забезпеченості якості освіти складають її змістове наповнення (державний, регіональний та шкільний компоненти), можливість створення різних типів закладів освіти; насиченість освітніх послуг та рівень їх якості; рівень стимулювання та впровадження інноваційної педагогічної діяльності.

Якість освіти як комплексного утворення складають: грамотність; освіченість; професійна компетентність; культура; менталітет.

Рис. 1. Загальна структура якості освіти

Розкриваючи питання якості освіти, звернемося до трактування основних термінів, які вживаються у Законі «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 р.: «якість повної загальної середньої освіти» та «якість освітньої діяльності».

Якість загальної середньої освіти – відповідність результатів навчання, здобутих учнем на відповідних рівнях повної загальної середньої освіти, державним стандартам.

Якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти на кожному рівні та відповідає вимогам, встановленим законодавством.

Отже, якість освіти розглядається у нерозривній єдності з якістю процесу (діяльності) та якості результату.

Якість освітнього процесу (діяльності) є невід’ємною складовою якості освіти, яка залежить від якості освітнього середовища, включає якісні і кількісні характеристики освітнього процесу, якість професійної компетентності викладачів, якість організаційно-управлінської компетентності.

Якість шкільної освіти – це насамперед її відповідність певним еталонам вимог, що визначені стандартами та нормативами і можуть вимірюватися. Крім того, якість шкільної освіти засвідчують різні особисті досягнення учнів чи колективу школи, які не завжди можна кількісно виміряти через недостатню розробленість відповідних критеріїв.

У цілому, головною метою якості шкільної освіти є досягнення учнями такого рівня освіченості, який би відповідав їх особистісному потенціалу і тим самим створив би основу для провадження освіти і власного розвитку.

Якість початкової освіти – це сукупність показників, що розкривають різноманітні аспекти діяльності на першому рівні повної загальної середньої освіти: зміст початкової освіти, форми і методи навчання, матеріально-технічну базу, кадровий склад. Звичайно, якість початкової освіти є похідною від її цілей і завдань. Вона має відповідати як соціальним потребам держави, так і запитам особистості. Якість початкової освіти – це її відповідність певним еталонам вимог, що визначені стандартами та нормативами і можуть вимірюватися.

Особливе значення у характеристиці якості початкової освіти має оволодіння учнями такими новоутвореннями цього віку, як:

- уміння вчитися,
- готовність (операційна, змістова) для продовження навчання в наступних класах,
- моральна вихованість,
- позитивний соціальний досвід.

Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином/громадянкою України⁸.

Важливо, що якість початкової освіти визначається не рівнем здобутих знань учнів, а їх компетентністю у різних сферах життєдіяльності, стійкою мотивацією до навчання, особистісного зростання.

1.2. Чинники впливу на якість початкової освіти

Якість освіти у початковій школі залежить від багатьох чинників, серед яких:

- 1) доступність одержання початкової освіти, повне і своєчасне охоплення навчанням усіх дітей молодшого шкільного віку;
- 2) різнобічне використання досягнень дошкільного періоду, можливість використання здобутків дошкільної освіти;
- 3) створення сприятливого освітнього середовища (осучаснення та оздоровлення освітнього середовища);
- 4) якісний зміст і сучасні підручники,
- 5) повноцінна реалізація ідей особистісно зорієнтованої освіти
- 6) сформованість ключових компетентностей,
- 7) технологізація методики,
- 8) моніторинг як засіб управління якістю,
- 9) особистісна і професійна підготовка вчителя⁹.

---

⁸ Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Н. Бібік. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

⁹ О. Савченко. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2011. Т. 1. Вип. 33. С. 11.

1. Забезпечення доступності й обов'язковості початкової освіти для всіх дітей молодшого шкільного віку, незалежно від місця проживання, етнічного походження і матеріального становища батьків.

За офіційною статистикою, навчанням охоплено 99,9 % дітей, але в реальності ситуація дещо інша. За умов вибору батьками навчального закладу, втрати контролю з боку школи за формуванням учнівських контингентів, байдужості окремих селищних рад трапляються випадки, коли поза школою тривалий час залишаються діти 8-10 років.

Масові виїзди батьків за кордон на заробітки, коли діти залишаються під наглядом рідних, також знижують відповідальність за відвідування школи. Забезпечити реальне право всіх дітей на освіту, примусити батьків піклуватися про це – першорядний обов'язок державних органів управління, громадськості, вчителів, ЗМІ.

В Україні здійснюються організаційні й наукові заходи щодо забезпечення права на освіту дітей із вадами розвитку за місцем проживання, у тому числі у загальноосвітніх закладах.

2. Використання досягнень дошкільного періоду дитинства.

Особливо гостро постає ця проблема у сільській місцевості, де в окремих областях цей показник у межах 30-36 % (напр., Івано-Франківська, Львівська обл.). Такі обставини створюють значні труднощі в реалізації наступності, використанні у початковій школі можливостей раннього розвитку, що об'єктивно знижує якість початкової освіти. Очевидно, слід поновлювати організацію при школах підготовчих груп.

Дошкільна підготовка не повинна бути «міні-школою», інновації у вигляді всіляких платних курсів для малюків, які поширені у великих містах, переважно насичують дітей інформацією, а не розвивають здібності.

3. Створення освітнього середовища на засадах загальнолюдських і національних цінностей.

Середовище – це сукупність природних і соціальних умов та впливів, що оточують людину; це наш життєвий простір, який активно чи пасивно діє на свідомість і почуття. Молодший школяр має прямі чи опосередковані зв'язки з природним, соціальним, навчальним, ігровим, технологічним і психолого-педагогічним середовищами. Вихованість, навченість, розвиненість дитини – це результат не лише діяльності вчителя, сім'ї, а й впливу усіх зазначених середовищ.

Місце розташування школи, стан її будівлі, кількість дітей у ній, розміщення класів початкової школи, їх наповненість, наявність груп продовженого дня, гарна їдальня, медичний кабінет – це базові передумови

якісного навчання молодших школярів. Саме середовище найбільше приваблює батьків у приватних навчальних закладах.

Звичайно, оптимальною для молодшого шкільного віку є автономна початкової школи, або у комплексі з дитячим садком. За умов однакового фінансування державних закладів вони дуже відрізняються ставленням дирекції і вчителів до облаштування середовища для початкових класів. В одних закладах ще на подвір'ї видно, що для молодших школярів немає ігрових і фізкультурних майданчиків, дослідних ділянок, в інших – впорядковано, устатковано кожен зону, враховано інтереси шестирічок. Особливу роль слід надавати створенню матеріальних умов для збереження і розвитку здоров'я дітей: відповідність меблів, зони відпочинку, окремі столики для харчування, безпечні туалети.

Психолого-дидактичне середовище визначає стиль спілкування, прийоми педагогічної підтримки учнів, комфортність їх перебування в освітньому просторі класу і школи.

Просторово-предметне оснащення класів для учнів початкової школи стає інноваційним полем, на якому реалізуються різноманітні способи його оснащення меблями, унаочненням, іграшками. Освітнє середовище має бути зручним, цікавим, безпечним саме для дітей молодшого шкільного віку, щоб допомагало сповна реалізувати навчальні, виховні та розвивальні функції. Важливо, щоб у його створенні активну участь брали самі учні та батьки.

4. Системоутворюючим чинником якості початкової освіти є якість її змісту.

Від того, якими є мета і теорія відбору змісту, його структурування за освітніми галузями, предметами, наскільки точно він співвідноситься з потребами і можливостями дітей конкретного класу, значною мірою залежить ефективність початкової освіти.

У конструюванні змісту початкової освіти втілено такі ідеї:

- 1) визначення змісту усіх освітніх галузей на засадах гуманізації, цілісності, потреб загальнокультурного розвитку дітей;
- 2) застосування державного стандарту як основного механізму реалізації соціального запиту держави щодо освіченості дітей, нормативного регулювання змісту, обсягів навчального матеріалу;
- 3) запровадження компетентнісного підходу до відбору змісту і визначення вимог до навчальних досягнень учнів;
- 4) інтеграція як принцип конструювання і реалізації змісту через інтегровані курси, що дає змогу краще врахувати цілісність світу, розкрити дітям взаємозв'язки між різними явищами, подіями;

5) цілеспрямоване збагачення змісту виховним і розвивальним матеріалом, який створює передумови різнобічного виховання і розвитку учнів;

б) варіативність реалізації державного стандарту шляхом створення авторських програм і відповідних підручників.

Нове покоління навчальних книг, створене для 4-річної школи, відзначається комплексною реалізацією усіх функцій підручників: мотиваційної, навчальної, розвивальної, виховної, технологічної, естетичної. Підкреслимо, що державний стандарт освіти залишається поки що без державних гарантій щодо створення умов його засвоєння учнями.

5. Повноцінна реалізація ідей особистісно зорієнтованої освіти.

Реалізація особистісного підходу в освітньому процесі здійснюється різнопланово: у врахуванні індивідуальних особливостей дітей, стану здоров'я, психологічного, пізнавального і мовленнєвого розвитку, статевих відмінностей, взаємин з дорослими та іншими дітьми; шляхом гуманізації навчальної взаємодії, суб'єктності стосунків «учитель-учні». Це передбачає діалогічність і співробітництво в освітньому процесі на засадах взаємної поваги, взаємної залежності та відповідальності, що спонукає дітей до активності, вільного вибору завдань, обміну думками, враженнями, визнає їх право на помилку і самооцінку.

Особистісна орієнтація навчання зобов'язує вчителя брати до уваги, що діти мають різні стилі мислення.

Учням з рефлексивним стилем потрібен час, щоб розпочати роботу, обдумати, для них важливим є комфорт у часі. Діти яскравого сенсорного типу жваві, активні, але незібрані, їм важко зосередитися.

Зазначимо особливості сприймання дітьми, а саме:

- дітям-візуалам обов'язково треба як слід роздивитися, прочитати, їм важко зосередитися на теоретичному матеріалі;
- для аудіалів більш важливим є слухове сприймання;
- для дітей з тактильним стилем – рухова діяльність.

Гуманізація виявляється і у ставленні вчителя до дисципліни на уроці, заохочення до навчання, оцінювання результатів праці учнів. Якщо його позицію учні розуміють, то дії вчителя сприймаються як справедливі, це стимулює їх бути кращими. Тому про що б не говорив учитель із дітьми, він має знаходити точні, справедливі, переконливі слова, адже нерозбірливість висловлювань, агресивний тон знецінюють найкращі наміри. Емоційне благополуччя учнів у класі створює в них відчуття особистої захищеності, за цих умов їхні позитивні якості зміцнюються, а негативні блокуються.

Освоєння ідей особистісно зорієнтованого навчання вимагає оновлення психологічних знань учителя, оволодіння діагностичними вміннями, передбачає застосування природовідповідних методик. Крім методичних результатів, це спрямовує зусилля педагогів на формування в учнів важливих особистісних якостей щодо їх вихованості і розвитку.

б. Сформованість у молодших школярів ключових компетентностей.

Якість початкової освіти визначається не лише засвоєнням учнями предметних компетентностей, а й ключових, які мають бути найважливішим особистісним надбанням кожного випускника початкової школи.

У формуванні ключових компетентностей на різному змісті необхідно забезпечити:

- чітке усвідомлення дитиною мети роботи;
- мотивацію на одержання виховного результату;
- оволодіння загально-навчальними вміннями і навичками;
- рефлексію своїх досягнень;
- можливість використання одержаних знань і вмінь для розв'язання різних типів навчальних і життєвих задач (серед яких є обов'язково творчі);
- набування індивідуального досвіду завершеної справи;
- успішну співпрацю у різних групах для виконання комплексних завдань (наприклад, участь у проектах, творчих роботах, виставках, громадських дорученнях тощо), які вимагають застосування різних компетентностей, фізичної і вольової готовності до продуктивної праці;
- навчання дітей приймати рішення, спираючись на знання, досвід, елементарне прогнозування.

Запровадження компетентнісного підходу в європейську освіту відбулося у 1996 році. Тоді в доповіді Міжнародної комісії ЮНЕСКО з освіти для XXI століття «*Освіта. Прихований скарб*» було сформульовано чотири принципи, на яких має базуватись освіта:

1. Навчитися жити разом;
2. Навчитися отримувати знання;
3. Навчитися працювати;
4. Навчитися жити (змістовно, достойно).

Ці принципи знайшли свій розвиток у подальших тривалих дослідженнях. Зокрема, їх результати висвітлено у доповіді Ради Європи «*Ключові компетентності для Європи*» (2006), у якій стрижневою ідеєю є концентрація на практико-орієнтованих результатах усіх ланок освіти, переосмислення ролі знань (важливіше для учнів «знаю, як» ніж «знаю, що»). Це є особливо значущим для початкової освітньої ланки, де треба досягти

обов'язкового засвоєння учнями широкого кола загально-навчальних і загальнокультурних умінь.

7. Технологічність методики початкового навчання.

Задоволення вимог державного стандарту в умовах масової початкової школи зумовлює потребу для кожного вчителя досконалого оволодіння набором ефективних технологій предметного і загально-навчального значення. Технологічний підхід включає систему дій вчителя і учнів, спрямованих на досягнення наперед визначеної мети шляхом послідовного та неухильного виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку. Технологія навчання повинна мати чіткі процесуальні характеристики (що, як і в якій послідовності, у якому обсязі слід робити), щоб кожен учитель, застосувавши її, міг досягти запланованого результату.

У цьому відмінність технологічного підходу від звичайних методичних рекомендацій. Технології можуть змінюватися у змістовій частині й частотності завдань, залежно від результатів оперативного зворотного зв'язку, але вони мають бути застосовані повністю, а не за окремими елементами.

В умовах чіткого визначення у нових програмах вимог до навчальних досягнень учнів відбувається виразна переорієнтація методики з опису процесу діяльності на процедури досягнення конкретного результату.

Вимога до вчителя – не «вчити», а «навчати» – стає соціально і професійно обов'язковою в контексті запровадження моніторингу якості початкової освіти. Тому необхідно, щоб учитель, плануючи засвоєння того чи іншого матеріалу, глибоко обдумував, якої мети він має досягти і які саме засоби економно та цілеспрямовано приведуть учнів його класу до її досягнення: окремі методи, інтерактивні прийоми чи цілісна предметна або загально-навчальна технологія; який зміст попередньо дібрати для цього, які діагностичні завдання підготувати, скільки треба часу, щоб сповна пройти всі етапи навчання, як перевірити, чи досягнуто результату.

8. Моніторинг як інструмент управління якістю початкової освіти.

Процес моніторингу якості шкільної освіти поступово набуває в нашій країні організаційного, фінансового і наукового забезпечення. У науковому значенні це система цілеспрямованого збирання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи або її окремих елементів, яка забезпечує неперервне відстеження її стану для корекції та прогнозу розвитку. Мета таких досліджень полягає у зборі матеріалів для аналізу і оцінювання основних складових, які характеризують якість освіти. А саме:

1) *ресурси, що вкладено в освіту* (стан будівель, шкільне обладнання,

кількість учителів, витрати на одного учня та ін.);

2) *організація освітнього процесу* (якість змісту, кадрів, середовище навчання вчителів, інспектування тощо);

3) *результат освітньої системи* (індивідуальні досягнення учнів, стан виховання, соціалізації учнів в школі тощо);

4) *прогноз подальшого розвитку освіти*¹⁰.

У міжнародному досвіді використовується системний моніторинг, коли об'єктом аналізу є умови і результати діяльності, такий підхід слід розвивати і в Україні. Залежно від мети моніторингу і рівня управління розрізняють: шкільний, районний, обласний, національний, міжнародний моніторинг.

За кілька останніх років набуто досвід участі вчителів і учнів початкової ланки у різних видах моніторингу. Зокрема, учні четвертих класів брали участь у наступних міжнародних дослідженнях:

– TIMSS щодо оцінювання освітніх досягнень молодших школярів з математичної та природничої освіти,

– у міжнародній програмі оцінювання освітніх досягнень учнів у сфері читання та розуміння тексту (PIRLS).

Порівняльний аналіз одержаних результатів у міжнародних програмах є надзвичайно важливим для уточнення цілей, змісту і методики вітчизняної початкової освіти.

Здійснено науково-методичне забезпечення державної підсумкової атестації учнів початкових класів, у регіонах проводиться моніторинг вибіркових складових якості початкової освіти, у тому числі підготовки вчителів.

Моніторинг якості початкової освіти – це обов'язкова самостійна ланка управлінської діяльності. Щоб бути ефективним, він має стати системою, у якій поєднано усі види контролю і оцінювання, упорядковано об'єкти, процедури і інформацію у часі і просторі, передбачено види, форми, критерії оброблення даних та їх подальше використання з метою впливу на якість початкової освіти на різних рівнях управління. У цьому разі можна буде відстежувати рівень реалізації цілей початкової освіти, які визначають особистісний розвиток дітей, їх здоров'я, помітити найважливіші зміни у її якості і здійснити відповідні кроки як для корекції стану, так і обґрунтованого матеріального і морального відзначення найкращих педагогів.

Важливо розвивати готовність учителів до самостійного проведення у класі досліджень якості досягнень учнів з різних аспектів, залучати дітей до самооцінки навчальної діяльності, привчати до складання «Освітнього

---

¹⁰ О. Савченко. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2011. Т. 1. Вип. 33. С. 14.

портфоліо», що характеризує їхні індивідуальні освітні здобутки.

9. Особистісна і професійна підготовка вчителя.

Особистісна і професійна підготовка вчителя – локомотив якісних змін в освіті. Професійний гуманний учитель – велика цінність для дитини, держави, батьків. Дуже ускладнилася робота вчителів початкової школи, розширилися його професійні функції, а також підвищилась відповідальність за результати державної підсумкової атестації.

Давня мудрість говорить: «Хто стоїть на місті, той відстає». Тому для сучасних педагогічних працівників обов'язковим є нове навчання (перенавчання), безперервне удосконалення та підвищення кваліфікації. Важливість такої роботи зумовлена тим, що лише педагог-майстер здатний формувати всебічно розвинену особистість, цілеспрямовано впливати та формувати в учня важливі вміння та навички, а також розвивати його здібності, нахили і потреби.

Чинники якісної початкової освіти

- повне і своєчасне охоплення навчанням усіх дітей молодшого шкільного віку;
- різнобічне використання досягнень дошкільного періоду;
- осучаснення та оздоровлення освітнього середовища;
- впровадження методик особистісно і компетентісно зорієнтованого навчання, виховання і розвитку молодших учнів;
  - технологічність методик навчання;
  - моніторинговий супровід освітнього процесу;
  - адекватна підготовка педагогічних кадрів.

1.3. Критерії якості початкової освіти

За роки навчання в початковій школі учні мають набути достатній власний досвід культури спілкування і співпраці у різних видах навчальної діяльності, самовираження у творчих видах завдань.

Критеріями якості початкової освіти є оволодіння учнями початкових класів ключовими компетентностями, серед яких:

1. Уміння вчитися,
2. Здоров'язбережувальна,
3. Загальнокультурна,
4. Громадянська,
5. Підприємницька (основи економічної культури),

6. *Соціальна,*

7. *Інформаційно-комунікативна.*

Уміння вчитися. Учень вміє вчитися, якщо він визначає сам або приймає мету, яку ставить вчитель, відповідно до неї планує і виконує необхідні дії, контролює та оцінює свої результати. А також вміє: організовувати своє робоче місце; орієнтуватися у часі та берегти його; планувати свої дії; доводити роботу до кінця. Головні складові уміння вчитися: мотивація, планування, організація, контроль і оцінка ходу та результатів роботи.

Здоров'язберезувальна компетентність містить:

– уявлення і поняття про здоров'я, здоровий спосіб життя та безпечну поведінку;

– усвідомлення здоров'я як вищої життєвої цінності;

– взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;

– удосконалення фізичної, соціальної, психічної та духовної складових здоров'я;

– дбайливе ставлення до свого здоров'я (здорове харчування, розпорядок дня, гігієнічний догляд за тілом, загартовування).

Загальнокультурна компетентність – це здатність розуміти твори мистецтва, власної національної ідентичності, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати творчі ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва, поважати розмаїття культурного вираження інших.

Громадянська компетентність передбачає:

– усвідомлення своєї належності до різних елементів природного, етносоціального й соціально-культурного середовищ.

– знання своїх прав і обов'язків.

– здатність екологічно мислити.

– бережливе ставлення до природи, до людей, до самого себе.

Соціальна компетентність включає:

– проектування стратегії свого життя з урахуванням інтересів та потреб різних соціальних груп та індивідуумів, відповідно до соціальних норм та правил, наявних в українському суспільстві;

– продуктивну співпрацю з різними партнерами в групі та команді, виконання різних ролей та функцій в колективі, прояви ініціативності, керування власними взаєминами з іншими;

– конструктивне розв'язування конфліктів, досягнення консенсусу, відповідальність за наслідки власних вчинків.

Компетентності з інформаційно-комунікаційних технологій:

– здатність учня орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти і оперувати інформацією;

– уміння добувати, осмислювати, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел, користуватися різноманітною довідковою літературою.

Кожна вище названа компетентність дає учням «ключ» для розв’язання широкого кола навчальних і життєвих завдань, тому вони формуються на міжпредметній основі.

У вступі до «Програми для середньої загальноосвітньої школи (1-4 класи)» акцентовано на життєві навички молодших школярів, серед яких:

– *організаційні навички* (опанування школярами раціональних способів організації власного навчання);

– *загальнопізнавальні навички* (уміння спостерігати, розмірковувати, запам’ятовувати й відтворювати матеріал);

– *загальномовленеві навички* (основні елементи культури слухання і мовлення);

– *контрольно-оцінні навички* (засвоєння учнями способів перевірки та самоперевірки, оцінювання одержаних результатів).

Рівні якості знань

- усвідомлене сприйняття та фіксація знання у пам’яті;
- готовність застосування знання в подібних умовах відповідно до взірця;
- готовність до творчого застосування знання в нових умовах.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. З якими викликами зустрілась початкова школа у ХХІ столітті?
2. Розкрийте зміст термінів «якість освіти» та «якість початкової освіти».
3. Які ознаки якості відіграють найбільш важливу роль у розвитку освіти?
4. Вкажіть складові якості шкільної освіти.
5. Які новоутворення молодшого шкільного віку мають особливе значення у характеристиці якості початкової освіти?
6. Що є найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі?
7. Які чинники впливають на якість початкової освіти?
8. Схарактеризуйте критерії якості початкової освіти.

Рекомендовані джерела

1. Бех І. Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
2. Коваль Л. Сучасні навчальні технології в початковій школі. Донецьк: ТОВ «Юго-Восток», 2006. 227 с.
3. Лукіна Т. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: [монографія]. Київ: Вид. НАДУ, 2004. 292 с.
4. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти. Теорія і практика. Київ: Шкільний світ, 2006. 128 с.
5. Мартиненко С. Діагностична діяльність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика. Київ: Вид. КМПУ ім. Б. Грінченка, 2008. 434 с.
6. Моделі розвитку сучасної української школи. Київ: СПД Богданова А., 2007. 240 с.
7. Моніторинг якості освіти: становлення та розвиток в Україні: рекомендації з освітньої політики. Київ: «К.І.С.», 2004. 160 с.
8. Моніторинг та оцінювання якості освіти: навчально-методичний посібник до курсу / авт.-упоряд. І. Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. 141 с.
9. Пехота О., Старєва А. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя. Миколаїв: Іліон, 2006. 272 с.
10. Проблеми якісної освіти: теоретичні і практичні аспекти. Київ: Богданова А., 2007. 336 с.
11. Савченко О. Виховний потенціал початкової освіти. Київ: Богданова А., 2009. 226 с.
12. Темчук В., Лесіна О. Моніторинг якості початкової освіти: регіональний аспект. Вінниця: 2007. 146 с.
13. Хоружа Л. Етична компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика. Київ: АПН України, 2003. 319 с.
14. Якісна освіта – запорука самореалізації особистості. Київ: Педагогічна преса, 2007. 176 с.
15. Якість освіти. Енциклопедія освіти / за ред. В. Кременя. Київ: Юрінком Інтер, 2008. С. 1017-1018.

ТЕМА 2

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ

- 2.1. Державна політика забезпечення якості освіти
- 2.2. Нормативно-правове регулювання якості освіти
- 2.3. Зовнішнє забезпечення якості освіти
- 2.4. Внутрішнє забезпечення якості освіти

Запитання і завдання для самоконтролю

Рекомендовані джерела

2.1. Державна політика забезпечення якості освіти

Освітня політика є однією із складових державної політики, що спрямована на розвиток системи освіти. У Національній доктрині розвитку освіти (2002) освіта визначена *«стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені»*, а якість освіти названа *«пріоритетним напрямом державної політики в галузі освіти»*. Саме тому центральним напрямом сучасної державної освітньої політики є політика забезпечення якості освіти, зокрема початкової.

Освітня політика забезпечення якості освіти спрямовується на створення комплексу необхідних умов, інструментів, заходів, що створюють можливість досягнення визначених показників якості освіти на кожному освітньому рівні. Вона формується і реалізується на різних рівнях управління освітою, зокрема на:

- загальнодержавному (або національному),
- регіональному (обласному),
- місцевому (міському, районному),
- локальному (на рівні освітнього закладу).

Предметом впливу цієї політики є якість освіти, яку відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 9000, розглядають як сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу, які надають їм здатності задовольняти освітні потреби споживачів освітніх послуг.

Суб'єктами формування і реалізації освітньої політики забезпечення якості початкової освіти виступають:

- держава через органи законодавчої та виконавської влади,
- органи місцевого самоврядування,
- громадські організації,
- освітні заклади,
- педагогічна спільнота.

Сучасне розуміння обов'язку держави щодо гарантування й забезпечення якості освіти пов'язане із необхідністю реалізації рівної доступності всіх громадян до закладів освіти (фізична доступність) та освітніх послуг (фінансова доступність).

Показники рівня доступності освіти

Доступність освіти визначається за двома показниками:

1. *Фізична доступність* освіти, яка характеризується наявністю достатньої та розгалуженої мережі навчальних (освітніх) закладів, у яких можуть здобувати освіту різні категорії населення відповідно до їхніх освітніх потреб і здібностей;
2. *Фінансова доступність* освітніх послуг для більшості громадян. Фінансова доступність розглядається через оцінку спроможності населення оплатити запропоновані освітні послуги.

У світовій практиці набув поширення підхід, згідно з яким оцінювання ефективності зусиль держави щодо створення умов для забезпечення якісної освіти починається із визначення рівня доступності освіти для громадян. У разі виявлення порушення доступності освіти, оцінка якості її однозначно високою бути не може.

Доступність до освіти визначається рівнем школяризації/ сколяризації, тобто відсоткового показника отриманої формальної освіти певної вікової групи громадян.

До поширених у світі тенденцій, пов'язаних із зусиллями держав щодо забезпечення якості освіти, відносяться:

1. Розширення охоплення населення освітою;
2. Здобуття освіти упродовж життя та спрямованість урядів на забезпечення доступності до якісної освіти;
3. Посилення ролі держави у гарантуванні справедливості у здобутті освіти;
4. Ефективне і результативне використання видатків на освіту;
5. Гуманізація і демократизація освіти;
6. Оновлення змісту, форм, методів і засобів навчання;
7. Підвищення професійної компетентності викладачів;
8. Становлення державно-громадського управління освітою;
9. Поширення інформації про якість освітніх послуг.

Державна політика забезпечення якості освіти – це сукупність цілей і завдань держави щодо створення необхідних умов для реалізацій державних гарантій щодо рівного доступу до якісної освіти всіх громадян.

Державна політика забезпечення якості освіти ґрунтується на конституційному праві кожного громадянина на здобуття освіти, яке закріплено у ст. 53 Конституції України. Основні положення щодо забезпечення реалізації цього права визначено законами України *«Про освіту»* та *«Про повну загальну середню освіту»*.

Під впливом світових тенденцій Україна визначила нову стратегію реформування освіти, що спрямована на забезпечення державних гарантій рівного доступу до якісної освіти на різних етапах навчання. Проте дана стратегія має бути забезпечена адекватними сучасними механізмами вимірювання досягнутої якості освіти, виявлення чинників впливу, оцінювання ефективності та результативності освітніх реформ і державних освітніх програм. Саме тому *Національна доктрина розвитку освіти України* проголосила створення системи моніторингу освітнього процесу та ефективності управління освітою.

У *Національній доктрині розвитку освіти України* визначено гарантії щодо забезпечення та зростання якості освіти, зокрема:

- виховання людини демократичного світогляду, яка дотримується громадянських прав і свобод, з повагою ставиться до традицій, культури та мови спілкування народів світу;

- формування у молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості;

- стимулювання у молоді прагнення до здорового способу життя;

- наступність і безперервність освіти;

- моніторинг освітнього процесу, зростання якості освітніх послуг;

- створення умов для ефективної професійної діяльності педагогічних працівників¹¹.

Система забезпечення якості у сфері загальної середньої освіти формується відповідно до Закону України *«Про освіту»*. Зокрема, у статті 41 зазначається: Метою розбудови та функціонування системи забезпечення якості освіти в Україні є: гарантування якості освіти; формування довіри суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою; постійне та послідовне

---

¹¹ Національна доктрина розвитку освіти України. Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року N 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

підвищення якості освіти; допомога закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти.

Складовими системи забезпечення якості освіти є:

- система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти);
- система зовнішнього забезпечення якості освіти;
- система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти.

2.2. Нормативно-правове регулювання якості освіти

Функціонування загальної середньої освіти регулюють різні нормативні документи, серед яких:

- Закон України *«Про освіту»* (2017);
- Закон України *«Про загальну середню освіту»* (2020), яким передбачені такі новації: можливість для учнів обирати свою освітню траєкторію, учнівське самоврядування, більше можливостей для професійного зростання вчителів та ін.;
- *Концепція Нової української школи*, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р *«Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»*;
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 903-р *«Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»*.

У 2015 році Урядом прийнято рішення про реформування шкільної освіти шляхом розбудови Нової української школи (НУШ). Була розроблена Концепція моделі нової школи, пріоритетним завданням якої є створення умов для реформування шкільної освіти. Документом передбачено розроблення нових стандартів змісту середньої освіти, які ґрунтуються на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання, а також перехід до 12-річної загальної середньої освіти (4+5+3), яка набувається у загальноосвітній школі трьох ступенів (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Ступінь	Тип школи	Рівень освіти	Тривалість навчання, цикли та класи
I	<i>Початкова школа</i>	Початкова освіта	4 роки 1 цикл – I-II класи 2 цикл – III-IV класи
II	<i>Гімназія</i>	Базова середня освіта	5 років 1 цикл – V-VI класи 2 цикл – VII-IX класи
III	<i>Лицей</i>	Профільна середня освіта	3 роки 1 цикл – X клас 2 цикл – XI-XII класи

Концепція НУШ декларує ряд інноваційних принципів та ініціатив реформування освіти, реалізація яких потребує відповідного нормативно-правового забезпечення. Серед них:

- ухвалення нових державних стандартів загальної середньої освіти;
- запровадження педагогіки партнерства, надання академічної свободи вчителю;
- запровадження концепції дитиноцентризму (орієнтація на потреби учня);
- удосконалення процесу виховання;
- створення нової структури школи, що дасть змогу засвоїти новий зміст освіти і набути ключових компетентностей, необхідних для самореалізації особистості;
- децентралізація та ефективне управління освітою;
- створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить умови для навчання учнів;
- створення необхідних умов для навчання учнів безпосередньо за місцем їх проживання, зокрема у сільській місцевості.

У Концепції НУШ наголошується на проблемах:

- домінування в системі освіти шкіл з невисокою якістю освітніх послуг;
- суттєві територіальні відмінності в якості загальної середньої освіти (між сільськими та міськими школами, між окремими регіонами);
- тенденція до погіршення якості освіти в цілому у державі;
- недостатня мотивація до освіти значної частини молоді;
- наявність окремих сегментів високоякісної освіти, насамперед математичної та природничої (так звана «елітарна освіта»).

Для забезпечення підтримки якості освітнього процесу на необхідному рівні постала необхідність у створенні спеціальної Державної служби якості освіти України (ДСЯО) (постанова КМУ від 06.12.2017 № 947 «Про утворення Державної служби якості освіти України» та від 14.03.2018 № 168 «Деякі питання Державної служби якості освіти України»).

Державна служба якості освіти є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство освіти і науки України.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів початкової освіти регулює *Державний стандарт початкової освіти*, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 р. із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 688 від 24.07.2019 р., № 898 від 30.09.2020 р. (яким визначено новий зміст початкової освіти, запроваджено компетентнісний підхід та інтеграцію освітніх галузей в початковій школі, затверджено типові освітні програми для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти).

Типові освітні програми початкової освіти окреслюють рекомендовані підходи до планування й організації закладом початкової освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом початкової освіти.

– Наказ МОН України № 1272 від 08.10.2019 р. «Про затвердження типових освітніх програм для 1-2-х класів закладів загальної середньої освіти» ;

– Наказ МОН України № 1273 від 08.10.2019 р. «Про затвердження типових освітніх програм для 3-4-х класів закладів загальної середньої освіти».

– *Типова освітня програма початкової освіти для 1-2 класів*, розроблена під керівництвом Р. Шияна. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22

– *Типова освітня програма початкової освіти для 3-4 класів*, розроблена під керівництвом Р. Шияна. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22

– *Типова освітня програма. 1-2 класи*, розроблена під керівництвом О. Савченко. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22.

– *Типова освітня програма. 3- 4 класи*, розроблена під керівництвом О. Савченко. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22.

– *Положення про сертифікацію педагогічних працівників* (зі змінами від 24.12.2019 р.)

Також важливим нормативним документом є Наказ МОНУ від 13.07.2021 № 813 « *Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4-х класів ЗЗСО*».

Слід зазначити, що нормативною базою і необхідною умовою функціонування якісної освіти є **система стандартів**. Стандарти, які попередньо отримали поширення виключно в сфері виробництва, стали об'єктивною реальністю в галузі освіти. Сучасне реформування освіти в Україні, яка традиційно була централізованою, вимагає перегляду і визначення освітніх стандартів, які мають відображати нове бачення суспільного ідеалу освіченості, суспільні вимоги освіти як основи соціокультурного становлення молодої людини, сприяти збереженню єдиного освітнього простору в державі, відігравати стабілізуючу та регламентуючу роль. Без застосування засобів і методів стандартизації на сучасному етапі неможливо здійснити удосконалення освіти на різних її ступенях, розвиток міжнародного співробітництва в освітній сфері. Розробка сучасних стандартів загальної середньої освіти, розрахованих на майбутнє, є найважливішим завданням забезпечення якості освіти.

Державні стандарти розробляються і затверджуються за відповідними рівнями освіти: *для початкової, базової середньої і профільної середньої освіти*. Вони містять опис вимог до результатів навчання учнів за освітніми галузями та загальний обсяг навчального навантаження учнів на відповідному рівні повної загальної середньої освіти. Опис вимог до результатів навчання учнів має ґрунтуватися на принципі цілісності і наступності освітнього процесу між рівнями повної загальної середньої освіти та на ключових компетентностях і спільних для них уміннях, визначених статтею 12 Закону України «*Про освіту*».

Загальний обсяг навчального навантаження учнів розподіляється між роками навчання, освітніми галузями, обов'язковими та вибірконими освітніми компонентами.

Державні стандарти повинні передбачати вільне володіння державною мовою всіма учнями закладів освіти, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти. У державних стандартах можуть бути окремо визначені обов'язкові результати навчання з української мови як державної для осіб, які належать до національних меншин чи корінних народів України, рідна мова яких не належить до однієї з українською мовою мовної групи. Виконання державних стандартів початкової, базової і профільної загальної середньої освіти є обов'язковим для закладів освіти, що забезпечують здобуття освіти на відповідному рівні освіти.

Державні стандарти розробляються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки та затверджуються Кабінетом Міністрів України і переглядаються не менше одного разу на 12 років.

Нині діючий *Державний стандарт початкової освіти* – нормативний документ, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87, який визначає основні засади й підходи до навчання в початковій школі, а також вимоги до обов’язкових компетентностей та результатів навчання учнів і загальний обсяг навчального навантаження у базовому навчальному плані початкової освіти.

Складовими Державного стандарту є:

1. Базовий навчальний план початкової загальної освіти;
2. Загальні характеристики інваріантної та варіативної складових змісту початкової загальної освіти,
3. Державні вимоги до рівня підготовки учнів.

Таблиця 2

Державний стандарт початкової освіти

№	ОСВІТНІ ГАЛУЗІ
1	Мовно-літературна
2	Математична
3	Природнича
4	Технологічна
5	Інформатична
6	Соціальна і здоров’язбережувальна
7	Громадянська та історична
8	Мистецька
9	Фізкультурна

Навчально-методичне забезпечення реалізації державних стандартів здійснюється центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки, стосовно спеціалізованої освіти – центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідних сферах.

2.3. Зовнішнє забезпечення якості освіти

Система зовнішнього забезпечення якості загальної середньої освіти та система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти у сфері загальної середньої освіти, визначаються Законом України «Про освіту» та Законом «Про повну загальну середню освіту».

До органів управління та установ, що здійснюють у межах повноважень, визначених законами України, зовнішнє забезпечення якості освіти у сфері загальної середньої освіти, належать центральний орган виконавчої влади із забезпечення якості освіти та його територіальні органи, спеціально уповноважені державою установи, що проводять зовнішнє незалежне оцінювання, їх регіональні відділення, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування, акредитовані фахові об'єднання, інші акредитовані юридичні особи, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності закладів освіти (*Закон України «Про повну загальну середню освіту»*, розділ VI.).

Система зовнішнього забезпечення якості освіти включає:

1) інструменти, процедури та заходи забезпечення і підвищення якості освіти, зокрема:

- стандартизацію;
- ліцензування освітньої діяльності;
- акредитацію освітніх програм;
- інституційну акредитацію;
- громадську акредитацію закладів освіти;
- зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання;
- інституційний аудит;
- моніторинг якості освіти;
- атестацію педагогічних працівників;
- сертифікацію педагогічних працівників;
- громадський нагляд;
- інші інструменти, процедури і заходи, що визначаються спеціальними

законами;

2) визначені Законом України «Про освіту» і спеціальними законами органи і установи, що відповідають за забезпечення якості освіти, та спеціально уповноважені державою установи, що проводять зовнішнє незалежне оцінювання;

3) незалежні установи оцінювання та забезпечення якості освіти.

Система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти, включає:

- політику та процедури забезпечення якості власної діяльності;
- необхідні ресурси для організації процесів і процедур;

– зовнішній незалежний аудит діяльності (процесів і процедур) відповідних органів і установ (*Закон України «Про освіту». Стаття 41. Система забезпечення якості освіти*).

З метою оцінювання якості освітньої діяльності закладу освіти та визначення рекомендацій засновнику та закладу загальної середньої освіти щодо підвищення якості освітньої діяльності та вдосконалення внутрішньої системи забезпечення якості освіти або приведення освітнього та управлінського процесів у відповідність із вимогами законодавства, зокрема ліцензійними умовами проводиться інституційний аудит.

Інституційний аудит – це комплексна зовнішня перевірка та оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої освіти, які повинні забезпечувати його ефективну роботу та сталий розвиток. У плановому порядку аудит проводиться центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти та його територіальними органами не більше одного разу на 10 років. До нього залучаються також інші фахівці (експерти) у сфері загальної середньої освіти на підставі цивільно-правових договорів.

Проведення інституційного аудиту у позаплановому порядку можливе в закладах загальної середньої освіти, які мають низьку якість освітньої діяльності, або за ініціативою засновника, керівника, педагогічної ради, загальних зборів (конференції) колективу або піклувальної ради закладу загальної середньої освіти.

Результатом проведення інституційного аудиту є надання засновнику та закладу освіти висновку про якість освітньої та управлінської діяльності закладу освіти, внутрішню систему забезпечення якості освіти та рекомендацій щодо вдосконалення діяльності закладу освіти, а також приведення освітнього та управлінського процесів у відповідність із вимогами законодавства, зокрема ліцензійних умов. Результати проведення інституційного аудиту можуть бути підставою надання закладу освіти статусу закладу спеціалізованої освіти наукового профілю.

Виявлені невідповідності освітньої діяльності закладу освіти вимогам законодавства, зокрема ліцензійних умов, мають бути усунені не пізніше одного року, що має підтвердити перевірка результатів усунення відповідних порушень. Негативні результати такої перевірки можуть призвести до зміни керівника закладу освіти, реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації закладу освіти.

2.4. Внутрішня система забезпечення якості початкової освіти

Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти розроблено відповідно до вимог Закону України «Про освіту» (стаття 41. Система забезпечення якості освіти).

Під *внутрішньою системою забезпечення якості освіти* у закладах загальної середньої освіти розуміється сукупність умов, процедур і заходів у закладі освіти, що забезпечують ефективність освітніх і з управлінських процесів, які безпосередньо впливають на якість результатів навчання учнів, забезпечують формування їхніх ключових компетентностей, а також сприяють всебічному розвитку особистості учнів.

Існування внутрішньої системи дає можливість закладу освіти:

- підвищувати якість освітніх послуг і забезпечувати довіру до результатів навчання;
- створювати умови навчання та праці, які забезпечують партнерство учасників освітнього процесу;
- отримувати постійний зворотній зв'язок від учасників освітнього процесу щодо якості освіти, відзначати успішні практики та вчасно реагувати на виявлені проблеми;
- приймати обґрунтовані управлінські рішення, які спрямовані на підвищення якості освіти та освітньої діяльності;
- постійно вдосконалювати освітнє середовище, систему оцінювання учнів, педагогічну діяльність, управлінські процеси закладу освіти;
- забезпечити прозорість діяльності закладу освіти і готовність до змін в інтересах учасників освітнього процесу.

Внутрішня система забезпечення якості в закладі включає:

- стратегію та процедури забезпечення якості освіти;
- систему та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання учнів;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування (*Закон України «Про освіту». Стаття 41. Система забезпечення якості освіти*).

До завдань внутрішньої системи забезпечення якості освіти належать:

- оновлення методичної бази освітньої діяльності;
- контроль за виконанням навчальних планів та освітньої програми, якістю знань, умінь і навичок учнів, розробка рекомендацій щодо їх покращення;
- моніторинг та оптимізація соціально-психологічного середовища закладу освіти;
- створення необхідних умов для підвищення фахового кваліфікаційного рівня педагогічних працівників.

Колегіальним органом, який визначає, затверджує систему, стратегію та процедури внутрішнього забезпечення якості освіти є *педагогічна рада*.

***Критерії ефективності внутрішньої системи
забезпечення якості освіти:***

- досягнення здобувачів освіти, показники результатів їх навчання;
- відповідність показників успішності здобувачів освіти результатам їх навчання на кожному рівні повної загальної середньої освіти під час державної підсумкової атестації, зовнішнього незалежного оцінювання;
- якісний склад та ефективність роботи педагогічних працівників;
- показник наявності освітніх, методичних і матеріально-технічних ресурсів для забезпечення якісного освітнього процесу.

Стратегія та процедури забезпечення якості освіти

1. *Стратегія забезпечення якості освіти базується на наступних принципах:*

- принцип цілісності, який полягає в єдності усіх видів освітніх впливів на учня, їх підпорядкованості головній меті освітньої діяльності, яка передбачає всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності;
- принцип відповідності Державним стандартам загальної середньої освіти;
- принцип розвитку, що виходить з необхідності вдосконалення якості освітнього процесу відповідно до зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, аналізу даних та інформації про результативність освітньої діяльності;

– принцип відкритості інформації на всіх етапах забезпечення якості та прозорості процедур системи забезпечення якості освітньої діяльності.

2. Забезпечення якості освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- функціонування системи формування компетентностей учнів;
- підвищення кваліфікації педагогічних працівників, посилення кадрового потенціалу закладу освіти;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу.

3. Система контролю за реалізацією процедур забезпечення якості освіти включає:

- самооцінку ефективності діяльності із забезпечення якості освіти;
- моніторинг якості освіти.

4. Завдання моніторингу якості освіти:

- здійснення систематичного контролю за освітнім процесом в закладі освіти;
- створення власної системи неперервного і тривалого спостереження, оцінювання стану освітнього процесу;
- аналіз чинників впливу на результативність освітнього процесу, підтримка високої мотивації навчання;
- створення оптимальних соціально-психологічних умов для саморозвитку та самореалізації учнів і педагогів;
- прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й тенденцій розвитку освітнього процесу в закладі освіти.

Головною метою освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства. Досягти даної мети можна, забезпечивши високий рівень якості освіти

Система забезпечення якості освітньої діяльності навчальних закладів та якості освіти передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності навчальних закладів та якості освіти;
- забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;
- забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі освіти;
- налагодження доступного і зрозумілого звітування;

- проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями;
- інших процедур і заходів.

Керівник закладу освіти затверджує положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в ЗЗСО, забезпечує її створення та функціонування.

Внутрішня система забезпечення якості освіти формується закладом освіти та має включати механізми забезпечення академічної доброчесності, порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності, види академічної відповідальності педагогічних працівників та учнів за конкретні порушення академічної доброчесності.

Центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти розробляються методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти, затверджуються центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки та оприлюднюються на їхніх офіційних веб-сайтах.

Кожен заклад освіти має свої особливості – тип, рівень освіти, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, освітня програма тощо. Усі ці складові впливають на формування для кожного окремого закладу внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти.

При розбудові внутрішньої системи забезпечення якості необхідно спиратися на такі принципи:

1. *Дитиноцентризм*. Головним суб'єктом, на якого спрямована освітня діяльність школи, є дитина.

2. *Автономія закладу освіти*, яка передбачає самостійність у виборі форм і методів навчання, визначення стратегії і напрямів розвитку закладу освіти, які відповідають нормативно- правовим документам, Державним стандартам загальної середньої освіти.

3. *Цілісність системи управління якістю*. Усі компоненти діяльності закладу освіти взаємопов'язані, це створює взаємозалежність між ними. Наприклад, якість освіти залежить від оптимального добору педагогічних кадрів, мотивуючого освітнього середовища, використання освітніх технологій, спрямованих на оволодіння ключовими компетентностями, сприятливої для творчої роботи психологічної атмосфери. Зниження якості хоча б одного названого компоненту знизить у цілому якість освіти.

4. *Постійне вдосконалення*. Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти – це постійний процес, за допомогою якого відбувається вдосконалення освітньої діяльності, підтримується дієвість закладу, забезпечується відповідність змінам у освітній сфері, створюються нові можливості тощо.

5. *Вплив зовнішніх чинників.* Система освітньої діяльності у закладі освіти не є замкнутою, на неї безпосередньо впливають зовнішні чинники – засновник, місцева громада, освітня політика держави.

6. *Гнучкість і адаптивність.* Система освітньої діяльності змінюється під впливом сучасних тенденцій розвитку суспільства.

Якими нормами керуватися для створення внутрішньої системи забезпечення якості освіти?

Частиною третьою статті 41 Закону України «Про освіту» визначено, що внутрішня система може мати такі основні складові:

- стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти;
- система та механізми забезпечення академічної доброчесності;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників;
- оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти;
- забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти;
- створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування.

Однак Закон не обмежує вибір інших складових, доцільність яких визначає сам заклад освіти, зважаючи на специфіку діяльності та стратегію розвитку.

Основними напрямками політики із забезпечення якості освітньої діяльності в закладі освіти є:

- якість освіти;
- рівень професійної компетентності педагогічних працівників і забезпечення їх вмотивованості до підвищення якості освітньої діяльності;
- якість реалізації освітніх програм, вдосконалення змісту, форм та методів освітньої діяльності та підвищення рівня об'єктивності оцінювання.

Процес створення внутрішньої системи забезпечення якості освітньої можна поділити на два етапи:

1. *Теоретичний* (визначити цілі, ресурси, компоненти і критерії, розробити локальний документ, а саме Положення про внутрішню систему);

2. *Практичний* (провести самооцінку, визначити рівні якості освітньої діяльності та шляхи удосконалення).

Від тривалості цих етапів, їх складових залежить й модель внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Яку модель створення внутрішньої системи обрати, вирішує лише колектив закладу освіти.

Модель залежатиме і від того, яку відповідь ви дасте собі на запитання: що для вас, для колективу закладу означає внутрішня система? Це формальність чи поштовх до активних, не завжди зручних рішень та дій? Якщо це поштовх до активних дій, то сплануйте: що, коли, хто й за допомогою чого розбудовуватиме внутрішню систему, оцінюватиме, аналізуватиме тощо. Це також вплине на складові моделі.

Яку модель створення внутрішньої системи обрати, вирішує лише педагогічний колектив закладу освіти.

Необхідною умовою забезпечення якості освіти є дотримання **академічної доброчесності** у сфері загальної середньої освіти.

Усі суб'єкти освітнього процесу зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності. Система та механізми забезпечення академічної доброчесності в закладах освіти формуються відповідно до Закону України «Про освіту» з урахуванням особливостей, визначених цим Законом. Керівник та інші педагогічні працівники закладу освіти забезпечують дотримання принципів академічної доброчесності відповідно до своєї компетенції.

Порушеннями академічної доброчесності у системі загальної середньої освіти вважається академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, що визначені Законом України «Про освіту», а також такі форми обману, як:

– надання педагогічними працівниками та іншими особами допомоги учням під час проходження ними підсумкового оцінювання (семестрового та річного), державної підсумкової атестації, зовнішнього незалежного оцінювання, не передбаченої умовами та/або процедурами їх проходження;

– використання учнем під час контрольних заходів непередбачених допоміжних матеріалів та/або технічних засобів;

– проходження процедури оцінювання результатів навчання замість інших осіб;

– необ'єктивне оцінювання компетентностей педагогічних працівників під час атестації чи сертифікації.

Педагогічні працівники, які порушують вимоги академічної доброчесності:

– не можуть бути залучені до проведення процедур та заходів забезпечення і підвищення якості освіти, учнівських олімпіад та інших змагань;

– не можуть бути допущені до позачергової атестації, що має на меті підвищення кваліфікаційної категорії або присвоєння педагогічного звання;

– не можуть отримувати будь-які види заохочення (премії, інші заохочувальні виплати, нагороди тощо) протягом одного року;

– можуть бути позбавлені педагогічного звання.

Рішення про встановлення факту порушення педагогічним працівником академічної доброчесності та визначення виду академічної відповідальності приймає педагогічна рада за участю працівника та/або його законного представника. Факти порушення академічної доброчесності враховуються під час вирішення питань про притягнення педагогічного працівника до дисциплінарної відповідальності, конкурсного відбору на посаду керівника закладу освіти.

До учня, який порушує академічну доброчесність, можуть застосовуватись такі види академічної відповідальності, як зауваження, повторне проходження підсумкового оцінювання, повторне проходження державної підсумкової атестації, повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми, а також позбавлення отриманих із порушеннями академічної доброчесності академічної стипендії, призових місць на учнівських змаганнях, турнірах, олімпіадах, конкурсах.

Рішення про академічну відповідальність учнів приймає педагогічний працівник, який виявив порушення академічної доброчесності, або педагогічна рада закладу освіти відповідно до положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти. Рішення про позбавлення учня академічної стипендії, призових місць на учнівських змаганнях, турнірах, олімпіадах, конкурсах, отриманих із порушеннями академічної доброчесності, приймає орган (посадова особа), який їх надав (присвоїв) у порядку, визначеному законодавством.

Види академічної відповідальності, що можуть бути застосовані до учнів та педагогічних працівників, повинні бути співмірними із вчиненими порушеннями. За одне порушення, здійснене суб'єктом освітнього процесу, має бути застосовано лише один із видів академічної відповідальності. Рішення про притягнення до академічної відповідальності може бути оскаржене у порядку, визначеному положенням про внутрішню систему забезпечення якості освіти закладу освіти.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Схарактеризуйте державну політику щодо забезпечення якості освіти.
2. За якими двома показниками визначається доступність освіти ?
3. Назвіть нормативні документи, які регулюють функціонування загальної середньої освіти.
4. Які інноваційні принципи та ініціативи реформування освіти декларує Концепція НУШ?
5. Схарактеризуйте систему стандартів як об'єктивну реальність в галузі освіти.
6. Що таке Державний стандарт початкової освіти? Назвіть його складові. Перерахуйте освітні галузі за нині діючим стандартом.
7. Проаналізуйте систему зовнішнього забезпечення якості освіти.
8. Чи потрібна у закладі внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності і якості освіти?
9. Які основні напрями внутрішньої системи забезпечення якості освіти?
10. Які критерії ефективності внутрішньої системи забезпечення якості освіти?
11. Які завдання моніторингу якості освіти?
12. На яких принципах базується стратегія забезпечення якості освіти?

Рекомендовані джерела

1. Бобровський М., Горбачов С., Заплотинська О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ: Державна служба якості освіти, 2020. 240 с.

2. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>

3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р. URL: <http://www.nmc.od.ua/wp-content/uploads/2017/02/КОНЦЕПЦІЯ.pdf>

4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

5. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

6. Національна доктрина розвитку освіти України. Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>

ТЕМА 3

МОНІТОРИНГ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ ОСВІТНІМ ПРОЦЕСОМ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

- 3.1. Дефініція поняття «освітній моніторинг»
- 3.2. Мета, завдання і система моніторингу якості освіти
- 3.3. Види моніторингу якості освіти
- 3.4. Етапи проведення моніторингу якості освіти
- 3.5. Програма дій (алгоритм) моніторингу якості освіти

Запитання і завдання для самоконтролю

Рекомендовані джерела

***Якісного управління освітою не може бути
без її якісного моніторингу***

У якості шкільної освіти зацікавлені всі: учні, щоб навчальні досягнення відкрили їм дорогу до життєвих успіхів; їхні батьки, щоб допомогти дитині правильно зорієнтуватися в реальному житті; учителі, щоб ефективно планувати й розвивати свою професійну компетентність і майстерність. Тому одним із ефективних механізмів підвищення якості освіти в Україні є національна система моніторингу.

Проведення моніторингових досліджень якості освіти дає змогу виявити та відстежити тенденції в розвитку якості освіти, встановити відповідність фактичних результатів освітньої діяльності передбачуваним, оцінити можливі відхилення, їх причини, намітити шляхи подолання виявлених недоліків. Отримання інформації, яка характеризує наявний стан певної освітньої системи, допомагає виробляти обґрунтовані управлінські рішення, що забезпечать її успішний розвиток ¹².

Зокрема, розв'язання даної проблеми має істотне значення для підвищення якості діяльності закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Важливим у рішенні зазначеної проблеми є наукова розробка моніторингу якості освіти в ЗЗСО, розкриття його суті, теоретичне обґрунтування його інструментарію та технології здійснення.

Дослідженню проблеми моніторингу якості освіти присвячені наукові праці Г. Азгальдова, Е. Райхмана, Г. Гунти, А. Дахіна, Г. Дмитренка, В. Олійника, О. Ануфрієвої, Г. В. Сльникової, Т. Лукіної, З. Рябової, які розкривають поняття,

---

¹² Василюк А., Кіт Г. Моніторинг навчальних досягнень учнів як засіб підвищення якості початкової освіти. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки». Глухів. 2023. Вип. 52. С. 206.

класифікацію й технологію освітнього моніторингу, поняття якості освіти та сутність розробки кваліметричних еталонів для вимірювальних процедур.

3.1. Дефініція поняття «освітній моніторинг»

Поняття «моніторинг» (від лат. *monitum* – вказівка, застереження, нагадування) – це система збирання, обробки, зберігання та розповсюдження інформації про будь-яку систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління даною системою, дає змогу судити про її стан у будь-який момент часу та дозволяє прогнозувати її розвиток; безперервне стеження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, а також запобігання критичним ситуаціям; комплекс процедур щодо спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта й спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта; система спостереження, оцінювання, контролю, управління і прогнозування.

Аналіз літературних джерел свідчить про відсутність єдиного підходу до тлумачення цього поняття. Так, В. Лоханова вважає, що моніторинг - це вища форма організованості інформаційної діяльності. С. Подмазін наголошує на тому, що моніторинг передбачає вироблення нових знань про стан системи, у якій відбуваються зміни, з наступним прийняттям управлінського рішення. В. Репкін, Г. Репкіна, Є. Заїка вважають, що моніторинг – це універсальний тип мислєдіяльності, який не залежить від предметного змісту і наукової спеціалізації. Д. Уїлмс стверджує, що системи моніторингу базуються на теорії про вплив шкільного середовища на результати навчання.

А. Дахін тлумачить моніторинг як безупинне, тривале спостереження освітнього процесу й управління ним. Педагогічний моніторинг, на думку автора, виявляє, наскільки ефективні, раціональні ті чи інші педагогічні засоби, які реалізуються в інноваційному процесі.

Г. Єльнікова розглядає моніторинг як комплекс процедур спостереження, поточного оцінювання, перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів його розвитку.

Інструментом визначення та оцінювання якості освіти виступає освітній моніторинг.

Освітній моніторинг – це супроводжуюче відстеження й поточна регуляція будь-якого процесу в освіті. Це система, яка складається з показників, об'єднаних у стандарт, і постійного спостереження по цих показниках (стандартах) за станом та динамікою керованого об'єкта з метою його

оперативної діагностики, випереджального визначення диспропорцій, вироблення та коректування управлінських рішень.

За допомогою освітнього моніторингу відстежується динаміка змін в освітній системі для спрямування її розвитку на запланований результат. Освітній моніторинг має свою специфіку: його функцією є не тільки надання інформації про стан освітньої системи, але й включення механізмів поточного регулювання, в т. ч. саморегулювання. При цьому не тільки відстежується динаміка змін в освітніх процесах, але й підтримується розвиток цих процесів у межах заданих параметрів, враховуються можливості виникнення ситуацій випадковості та ймовірності і не допускаються регресивні перетворення. Таким чином, освітній моніторинг спрямований на виявлення та регуляцію деструктивних впливів зовнішніх і внутрішніх факторів освітньої системи і націлений на досягнення бажаних результатів її розвитку.

Структуру моніторингу демонструє рис. 2.

Рис. 2. Загальна структура моніторингу

Моніторинг якості освіти – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей.

Основою моніторингових досліджень у галузі освіти є точні педагогічні вимірювання, пов'язані з об'єктивним оцінюванням досягнутого учнями рівня навченості та встановленням його відповідності запланованим результатам і

нормам навчання, визначенням рівня викладання, якості, актуальності та повноти змістового наповнення навчальних предметів.

Освітній моніторинг – це супровідне оцінювання і поточна регуляція будь-якого процесу в освіті.

Визначають:

- *моніторинг якості освіти;*
- *моніторинг рівня соціалізації особистості;*
- *моніторинг інтересів учнів;*
- *моніторинг освітніх потреб учнів та місцевого суспільства;*
- *моніторинг рівня професіоналізму педагогічних кадрів;*
- *моніторинг стану здоров'я учнів.*

Моніторинг може проводитися в закладах освіти незалежно від їх підпорядкування, типу й форми власності.

3.2. Мета, завдання і система моніторингу

Головною метою освітнього моніторингу є відстеження динаміки якості освітніх послуг, що надаються освітнім закладом, та ефективність управління якістю освіти.

Метою створення системи моніторингу є підвищення якості освіти.

Завдання моніторингу в освіті:

- визначати якість навчальних досягнень учнів, рівень їх соціалізації;
- вивчати зв'язок між успішністю учнів і соціальними умовами їх життя, результатами роботи педагогів, рівнем їх соціального захисту, моральними установками, запитами, цінностями тощо;
- оцінювати якість кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного, лабораторного забезпечення й оснащення навчальних закладів;
- оцінювати величину впливу на навчальний процес державних освітніх стандартів, навчальних програм, організації шкіл і класів, методичного та технічного обладнання та інших факторів;
- досліджувати педагогічну практику та успіхи учнів в залежності від соціального статусу та аналізувати політику держав у галузі забезпечення гарантій доступності освіти та поліпшення її якості;
- виявляти фактори, які чинять вплив на хід і результати освітніх реформ з метою зменшення негативного їх впливу (або, навіть, і нейтралізації);
- порівнювати результати функціонування закладів освіти, систем освіти з метою визначення найбільш оптимальних шляхів їх розвитку.

До *складових моніторингу* відносяться:

- 1) об'єкти та суб'єкти освітнього процесу,
- 2) комплекс показників якості освіти,

- 3) інструментарій,
- 4) бази даних для накопичення інформації,
- 5) методики аналізу,
- 6) переробки та інтерпретації інформації,
- 7) програмно-інструментальні засоби обробки даних.

Провідними **функціями моніторингу** є: *інформаційна, діагностична, порівняльна і прогностична.*

Основна сфера практичного застосування моніторингу – інформаційне забезпечення управління якістю освіти, що здійснюється різними методами, у тому числі прямим адміністративним втручанням. Інформація, що накопичується в системі моніторингу, може використовуватися для ідентифікації проблем у навчанні, пов'язаних з недоліками в методах викладання, спотвореннями в пропорціях навчальних планів, прорахунками авторів шкільних підручників тощо. Вона допомагає оцінювати наслідки інновацій в освіті, що здійснюються у державі, регіоні, районі чи всередині окремої школи. Дані моніторингу мотивують керівництво шкіл та вчителів до покращення своєї діяльності та сприяють підвищенню відповідальності за результати навчального процесу.

3.3. Види моніторингу якості освіти

Моніторинг здійснює інформаційно-регулятивний супровід розвитку системи. Особливістю освітнього процесу є спрямований розвиток людини, який можна забезпечити шляхом примусу або шляхом «доброї волі», коли включається рефлексивна сфера людини і вона сама приймає рішення про відповідні дії, які обумовлюють її рефлексивний розвиток.

Відстеження розвитку суб'єктів управління потребує визначення певних чинників впливу та розробки відповідних критеріїв і показників. Якщо встановити параметри цього розвитку і кожний параметр забезпечити чіткими критеріями та технологією контролю, то можна оцінювати поточний стан розвитку освіти. Розробка певних науково-методичних матеріалів для скеровування цього розвитку в поєднанні з поточним контролем дасть можливість відслідковувати динаміку та націлювати процес на кінцевий результат (досягнення або збереження даного параметра).

Освітній моніторинг класифікують за багатьма ознаками. Зокрема, в залежності від того, хто здійснює моніторинг, розрізняють внутрішній та зовнішній моніторинг.

Внутрішній моніторинг

Внутрішній моніторинг проводять члени шкільної моніторингової творчої групи. *Мета* – визначення ефективності управлінської діяльності, навчально-виховної діяльності, дослідно-експериментально та науково-методичної роботи, атестації педагогічних працівників тощо. Результати вагомі лише у внутрішньому використанні. Не всі з них оголошуються, деякі використовуються без оприлюднення.

Моніторинг в закладі освіти здійснюють:

- директор школи та його заступники;
- органи, що здійснюють управління у сфері освіти;
- органи самоврядування, які створюються педагогічними працівниками, учнями та батьками;
- громадськість.

Види внутрішнього моніторингу якості освіти

- *педагогічний* – вивчення рівня навчальних досягнень учнів, якості змісту освіти;
- *психологічний* – вивчення емоційної рівноваги, моральних цінностей;
- *соціологічний* – вивчення соціальних умов життя, навчання і праці учасників навчально-виховного процесу;
- *медичний* – вивчення стану фізичного здоров'я, наявність програм соціального захисту учасників освітнього процесу;
- *статистичний* – збирання статистичної інформації відповідно до показників державної та відомчої статистичної звітності;
- *ресурсний* – вивчення обсягів, розподілу та якості забезпечення системи загальної середньої освіти матеріально-технічними, фінансовими, науково-методичними ресурсами;
- *кадровий* – вивчення кадрового складу педагогів та тих, хто керують системою загальної середньої освіти, аналіз системи підготовки, перепідготовки та підвищення рівня кваліфікації кадрів, фіксація вакансій залежно від розташування школи, плинність кадрів тощо;
- *управлінський* – комплексний аналіз системи загальної середньої освіти за різними групами показників для вироблення управлінського рішення, оцінювання ефективності державного управління загальною середньою освітою та її якістю.

Застосовуючи моніторинг на різних рівнях управління, можна значно підвищити як якість шкільної освіти кожного учасника освітнього процесу, так і ефективність діяльності закладу освіти в цілому.

Таблиця 3

Класифікація моніторингу якості освіти на рівні закладу освіти

ПОКАЗНИК	ВИД МОНІТОРИНГУ
<i>За масштабом цілей освіти</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стратегічний 2. Тактичний 3. Оперативний
<i>За етапами навчання</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вхідний або відбірковий 2. Навчальний або проміжний 3. Вихідний або підсумковий
<i>З тимчасової залежності</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ретроспективний 2. Попереджувальний 3. Поточний
<i>За частотою процедур</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Разовий 2. Періодичний 3. Систематичний
<i>За охопленням об'єкта спостереження</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Локальний 2. Вибірковий 3. Суцільний
<i>З організаційних форм</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Індивідуальний 2. Груповий 3. Фронтальний
<i>За формами об'єкт-суб'єктних відносин</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зовнішній або соціальний 2. Взаємоконтроль 3. Самоаналіз
<i>За інструментарієм, що використовується</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Стандартизований 2. Нестандартизований 3. Матричний

Зовнішній моніторинг

Зовнішній моніторинг проводиться на локальному (у межах закладу освіти), регіональному (на території області, міста, району), загальнодержавному (відстеження за розвитком освіти на території України) та міжнародному рівні.

Моніторинг на локальному рівні може проводитися:

- для дослідження стану і результатів освіти та освітньої діяльності закладу освіти (на рівні закладу освіти);
- для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти села, селища, міста, району, об'єднаної територіальної громади (на місцевому рівні).

Моніторинг на загальнодержавному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти (окремих її складових) в Україні. Його здійснюють незалежні установи (Міністерство освіти і науки України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України, Департамент науки і освіти обласної державної адміністрації тощо) для отримання достовірної інформації, що є основою освітньої статистики.

Моніторинг на міжнародному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти (окремих її складових) України в порівнянні з іншими країнами. Такий моніторинг здійснюється шляхом участі в міжнародних дослідженнях (Міжнародному порівняльному дослідженні якості природничо-математичної освіти (*TIMSS*), Міжнародному дослідженні якості освіти (*PISA*), Міжнародному дослідженні читацької грамотності (*PIRLS*) тощо).

Забезпечення участі України в міжнародних дослідженнях здійснюють Державна служба якості освіти України, Український центр оцінювання якості освіти, Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики», а також інші установи (організації), визначені МОН.

Порядок проведення моніторингу міжнародного рівня визначається міжнародною організацією, яка проводить моніторинг.

У кожному зазначеному вище випадку об'єкт оцінювання різний, характерний для вказаного рівня управління.

Отже, за об'єктами, розвиток яких відслідковується, освітній моніторинг можна класифікувати наступним чином (див. рис. 3).

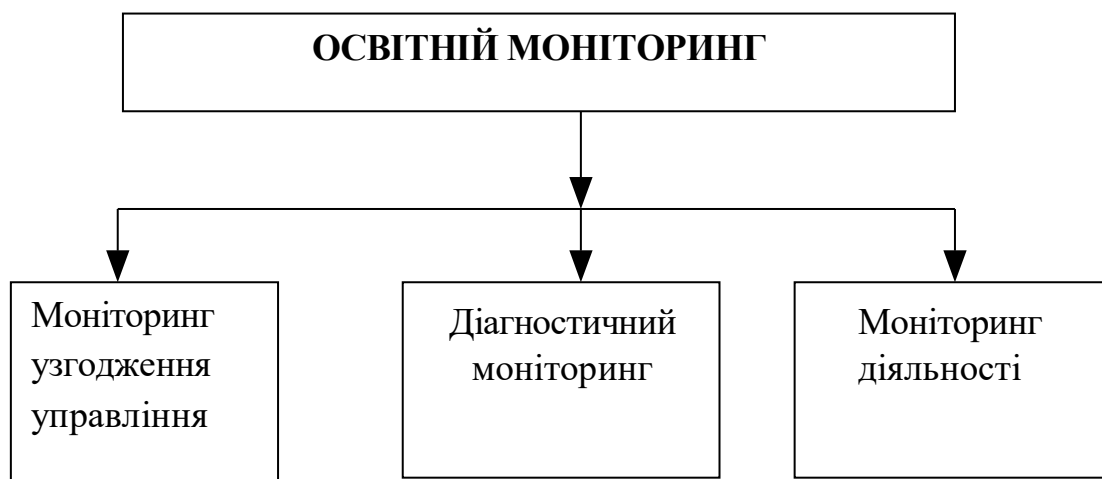

Рис. 3. Класифікація видів освітнього моніторингу за об'єктами відстеження

В основу класифікацій видів моніторингу можуть бути покладені різні складові, до яких належать:

- цілі проведення моніторингу;
- його основні функції;
- сфера застосування даних;
- інструментарій;
- модель чи технологія проведення моніторингу тощо.

Класифікацію видів моніторингу можна розглядати в контексті цілей його здійснення (див. рис. 4).

Рис. 4. Класифікація видів моніторингу за цілями його здійснення ¹³

За основними функціями розрізняють: інформаційний, діагностичний, порівняльний, прогностичний.

Інформаційний – збір, накопичення, аналіз, структуризація та інтерпретація даних по відібраній сукупності показників. Результати призначені для вироблення поточних управлінських рішень. Дозволяють здійснювати оптимальний адміністративний вплив на систему освіти на різних рівнях управління і підвищувати ефективність управління якістю освіти.

Діагностичний – визначення рівня навчальних досягнень учнів з окремої освітньої галузі, дисципліни, теми через критеріально орієнтовані тести та завдання; визначення рівня професійних компетенцій вчителів тощо. Результати дозволяють ідентифікувати сильні і слабкі сторони в навчальних досягненнях і в освітній діяльності, встановити причини пробілів.

Порівняльний – перевірка широкого діапазону навчальних досягнень за допомогою нормативно-орієнтованих тестів та побудова множинної регресії. Результати є підставою для прийняття адміністративних рішень. При проведенні порівняльного моніторингу виникають труднощі зі збором додаткової інформації по низці показників, які знаходяться за межами впливу навчального закладу.

Прогностичний – виявлення і передбачення позитивних та негативних тенденцій в освіті. Дуже важливий для рішення управлінських задач в освіті, якщо однією із важливіших цілей вважати формування соціального замовлення. Роль прогностичного моніторингу стрімко зростає, оскільки на перший план

¹³ Сльникова Г. В., Рябова З. В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107549/8-Elnikova.pdf?sequence=1>

виходять стратегічні рішення, які направлені на розвиток системи освіти в цілому.

За змістом та напрямками діяльності розрізняють: базовий, проблемний, управлінський.

Базовий – виявлення нових проблем і небезпек до того, як вони будуть усвідомлені в сфері управління. За своєю суттю базовий моніторинг є моніторингом стану системи, дозволяє зібрати інформацію про неї для проведення наступних досліджень, у тому числі й моніторингу іншого виду.

Проблемний – дослідження закономірностей процесів, ступенів небезпек, тих проблем, які відомі та нагальних з точки зору управління (здійснюється на замовлення органу управління).

Тематика даного моніторингу досить динамічна. Поряд з проблемами, що носять постійний характер і пов'язаними з функціонуванням освіти (наприклад, шкільне харчування, літній відпочинок учнів та ін.) може існувати цілий ряд тем, що закриваються після реалізації моніторингу. Це формування системи атестації учнів, надання платних послуг в освітніх установах. Після відпрацювання відповідних нормативних документів обстеження за цими темами припиняються або проводяться значно рідше, ніж на етапі розробки.

Управлінський – відстеження й оцінка ефективності, наслідків і вторинних ефектів прийнятих рішень, прийнятих в галузі управління. Для утворення цей вид моніторингу може бути розширений за рахунок наявності проблеми визначення ефекту впливу, коли завданням моніторингу стає побудова систем оцінок для визначення динаміки та можливості впливу зовнішніх або внутрішніх чинників на спостережувані ефекти.

Наявність багатьох видів моніторингу не означає, що всі вони повинні бути реалізовані в закладі загальної середньої освіти. Для практичної реалізації обираються найактуальніші напрями, а в ході проведення на кожному новому витку система моніторингу вдосконалюється і розширюється. При цьому пріоритетним є моніторинг рівня навчальних досягнень учнів, який є універсальним показником результативності освітньої діяльності.

3.4. Етапи проведення моніторингу якості освіти

Проведення моніторингових досліджень якості освіти здійснюється поетапно.

1 етап – підготовчий:

– постановка мети і завдань (навіщо потрібно його проведення, що дослідження може виявити для покращення освітньої діяльності). Даний етап передбачає визначення критеріїв, показників, індикаторів якості вимірювання.

– визначення об'єкту;

- визначення термінів проведення;
- вивчення відповідної літератури;
- вивчення наявного педагогічного досвіду;
- розробка інструментарію для проведення моніторингу.

II етап – практична частина моніторингу:

1. Розробка вимірjuвального інструментарію (цілеспрямований вибір тестів, анкет, карт спостережень та їх апробація);
2. Підготовка інструктивно-методичних матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів та його учасників;
3. Вибір статистичних і математичних методів опрацювання та обрахунку одержаних результатів дослідження;
4. Вибір форми узагальнення статистичної інформації.
5. Організація і проведення дослідження:
  - організація дослідження (складання плану, визначення термінів проведення, підготовка учасників, їх інструктаж);
  - реалізація дослідження у спланованому режимі опрацювання результатів, виявлення і аналіз помилок, оцінювання похибок;
  - основне дослідження (збір даних, тобто результатів проведення спостережень та співбесід за обраними методиками; заповнення анкет; виконання тестів).
6. Обробка отриманих результатів (може проводитися за допомогою математичної статистики, кореляційного або факторного аналізу).

III етап – аналітичний:

- систематизація отриманих результатів;
- узагальнення статистичної інформації;
- виявлення чинників впливу;
- виявлення кореляції між чинниками впливу;
- оцінювання отриманих результатів аналізу, їх інтерпретація, підготовка висновків;
- формулювання рекомендацій щодо коригувальної роботи, усунення негативних чинників, формування освітньої політики;
- оприлюднення результатів дослідження.

При проведенні аналізу можливе поєднання текстової аналітичної довідки, схем, графіків, таблиць, діаграм та ін.

Для детального проведення моніторингових досліджень варто зробити більш розширену градацію етапів проведення моніторингу.

Процедура роботи над моніторингом якості освіти у школі

- відбір компонентів моніторингу;
- вибір сукупності показників оцінювання кожного компоненту;
- підбір технологій виконання кожного показника;
- визначення об'єктів, місця і часу отримання даних;
- визначення особи, у чій функціональні обов'язки входить збір та обробка даних;
- складання приблизного плану аналізу інформації в школі;
- характер укрупнення або розгортання інформації на будь-якому з рівнів управління;
- прийняття управлінських рішень ¹⁴.

Отже, проведення освітнього моніторингу стимулює позитивні перетворення та мотивує до якісних змін учасників освітнього процесу. Унаслідок цього відбувається коригування та координація діяльності всіх учасників освітнього процесу; удосконалення всіх планів школи й подальше вдосконалення, самовдосконалення, підвищення рівня самоорганізації учасників освітнього процесу; удосконалення взаємовпливу та взаєморозуміння на рівнях: батьки – учень – учитель – адміністрація; динамічний розвиток мотивації учасників освітнього процесу до підвищення якості шкільної освіти.

3.5. Програма дій (алгоритм) моніторингу якості освіти

У школі розробляється алгоритм впровадження моніторингових досліджень:

I. Нормативно-установчий етап

1.1. Згідно з вимогами, які відображені в провідних нормативних документах у галузі середньої освіти розробляється та затверджується *Положення про моніторингові дослідження якості освіти ЗЗСО*, у якому чітко сформульовано мету, функції та основні напрями діяльності закладу освіти.

1.2. Проводиться педагогічна рада, на якій приймається рішення про створення служби внутрішкільного моніторингу та розглядається підготовлений проект рішення, яким затверджують правові основи моніторингової діяльності й визначають права та обов'язки всіх учасників.

1.3. Керівник закладу (заступник директора з НВР) формує відповідні *накази*:

- наказ про створення служби шкільного моніторингу;

¹⁴ Моніторинг та оцінювання якості освіти: навчально-методичний посібник / упоряд. І.Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. С. 52-55.

- наказ на початок навчального року про організацію моніторингових досліджень протягом навчального року у закладі;
- накази про організацію та підсумки різних видів моніторингу, які можуть проводитись згідно річного плану школи;
- наказ на кінець навчального року про підсумки моніторингових досліджень протягом року.

II. Організаційно–технологічний етап

Для впорядкування й забезпечення якісного здійснення моніторингу в школі створюється моніторингова творча група, яка надає ІКТ підтримку для здійснення моніторингу та отримання і обробки інформації.

Використання засобів ІКТ (*програма Google «Диск» та XL*) в організації та проведенні моніторингових досліджень загальноосвітнього навчального закладу має певні переваги, а саме:

- підвищення ефективності освітнього процесу;
- можливість управління з використанням результатів попередньої діяльності;
- прийняття ефективних управлінських рішень;
- підвищення об'єктивності щодо оцінювання діяльності вчителів та учнів;
- ефективне управління пізнавальною діяльністю учнів;
- можливість прийняття виважених рішень, які стосуються підвищення результативності навчання;
- оперативний доступ до організаційної інформації стосовно діяльності освітнього закладу;
- економія як матеріальних, так і людських ресурсів;
- вільний час на вирішення важливих питань.

III. Планово–прогностичний етап

3.1. Розробити план моніторингу – це значить передбачити певний комплекс заходів, спрямованих на вирішення конкретних питань навчання та виховання.

3.2. У річному плані роботи закладу включається розділ «Моніторинг якості освіти», або в розділах річного плану плануються питання різних видів моніторингових досліджень, які відповідають тематиці розділу.

3.3. Заступники директора з навчально-виховної та виховної роботи планують моніторингові дослідження згідно їх функціоналу та річного плану.

IV. Інструктивно–методичний етап

Для того, щоб правильно здійснювати моніторингові дослідження, необхідно забезпечити теоретичну і практичну підготовку всіх учасників

моніторингу, чітко дотримуватися всіх його принципів, розрізняти функції моніторингу, знати структуру та дотримуватися всіх його етапів.

Залежно від обраного об'єкта загальний план проведення моніторингового дослідження повинен мати певну послідовність дій, що є обов'язковими для будь-якого дослідження якості освіти:

1. *Ініціювання проведення моніторингу (замовники)* – у школі відповідно Програми моніторингових досліджень на навчальний рік або розділу плану роботи на навчальний рік).

2. *Підготовка до проведення моніторингу*

– Визначення мети і завдань дослідження

– Формування вибірки (скільки та кого саме з учасників навчально-виховного процесу буде залучено до процедури).

– Визначення термінів і процедур дослідження

3. *Розробка інструментарію*

– Розробка вимірювального інструментарію (тестів, анкет, їх апробація, одержання стандартизованого інструментарію).

– Підготовка інструктивно-методичних матеріалів для координаторів дослідження всіх рівнів та його учасників.

– Вибір статистичних і математичних методів опрацювання та обрахунку одержаних результатів дослідження.

– Вибір форми узагальнення статистичної інформації.

4. *Проведення дослідження:*

– пілотне дослідження (підготовка учасників, їх інструктаж);

виявлення і аналіз помилок, оцінювання похибок;

– основне дослідження.

5. *Обробка та узагальнення отриманих результатів.*

– обробка даних може проводитися за допомогою математичної статистики, кореляційного або факторного аналізу, а також передбачає описове пояснення. Необхідно відмітити, що кількісні виміри здійснюються будь ким, а якісні виміри – експертом у даній галузі;

– графічне зображення результатів (у формі графіка, стовпчастої чи секторної діаграми);

– інтерпретація результатів (переведення їх на мову педагогіки, психології, управління).

6. *Звіт та вироблення рекомендацій для вдосконалення досліджуваного явища*

Моніторинговий підхід в навчальному закладі дає можливість простежити за змінами, які відбуваються в освітньому процесі, дає матеріали і підстави для

порівняння, аналізу, можливість побачити успіхи й недоліки в діяльності педагогічного колективу, внести корективи, спланувати подальшу роботу адміністрації, організувати науково-методичну роботу.

Моніторинг, як сучасна управлінська процедура охоплює всі завдання, що постають перед ЗЗСО: кадрове і матеріальне забезпечення, психолого-педагогічні умови роботи вчителя та навчання і виховання школярів, стан їх здоров'я тощо. Результати проведення моніторингових досліджень систематично оприлюднюються на шкільному сайті в розділі «Моніторинг якості освіти».

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Що означає термін «моніторинг»?
2. Розкрийте загальну структуру моніторингу.
3. Назвіть мету, завдання, складові моніторингу.
4. Які провідні функції моніторингу?
5. Назвіть види моніторингу якості освіти.
6. Розкрийте види внутрішнього моніторингу якості освіти.
7. Як класифікують моніторинг якості освіти на рівні освітнього закладу?
8. На яких рівнях здійснюється зовнішній моніторинг?
9. Визначте етапи проведення моніторингу якості освіти.
10. Проаналізуйте алгоритм впровадження моніторингових досліджень.

Рекомендовані джерела

1. Бодненко Д. М., Жильцов О.Б., Лещинський О.Л. Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.

2. Єльнікова Г. В., Рябова З. В. Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107549/8-Elnikova.pdf?sequence=1>

3. Моніторинг та оцінювання якості освіти: навчально-методичний посібник / упоряд. І.Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. 141 с.

ТЕМА 4

МОНІТОРИНГ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

- 4.1. Урахування досвіду міжнародного моніторингового дослідження якості освіти (за програмою TIMSS).
- 4.2. Моніторингові дослідження сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи.
- 4.3. Система моніторингових досліджень у початковій школі.
  - 4.3.1. Внутрішньошкільний моніторинг діяльності школи.
  - 4.3.2. Внутрішньокласний моніторинг.
  - 4.3.3. Учнівський моніторинг.

Запитання і завдання для самоконтролю
Рекомендовані джерела

4.1. Урахування досвіду міжнародного моніторингового дослідження якості освіти (за програмою TIMSS)

Важливим засобом, що може підвищити якість початкової освіти, є моніторинг навчальних досягнень учнів. Практика визначення якості початкової освіти передусім спирається на зборі статистичних даних про рівні виконання учнями підсумкових контрольних робіт, а також на дані моніторингу результатів навчання учнів з окремих предметів. Зібрана інформація подається в кількісному вимірі, що не дозволяє здійснити об'єктивний аналіз якісних показників навчальних досягнень учнів на різних етапах навчання, з'ясувати позитивні та негативні фактори впливу на них, скоригувати педагогічні дії щодо їх поліпшення.

Моніторинг дозволяє системно відстежувати якість навчального процесу та його результатів. Перелік і зміст функцій моніторингу (інформування, діагностування, контролю, зворотного зв'язку, коригування, прогнозування) дозволяє припустити, що моніторинг якості навчальних досягнень молодших школярів може забезпечити не лише одержання достовірної інформації про їх рівень, а й можливості для з'ясування стану реалізації цілей початкової освіти, у тому числі спрямованих на особистісний розвиток учнів; визначити об'єкти, які потрібно коригувати й удосконалювати.

Зовнішній моніторинг на міжнародному рівні проводиться шляхом участі України в міжнародних порівняльних дослідженнях, зокрема: Міжнародному порівняльному дослідженні якості природничо-математичної освіти (TIMSS), Міжнародному дослідженні якості освіти (PISA), Міжнародному дослідженні

читацької грамотності (*PIRLS*) тощо.

Метою цих заходів визначено отримання об'єктивної інформації про стан системи освіти, а також прогнозування її розвитку.

Моніторинг на міжнародному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти (окремих (її складових) України в порівнянні з іншими країнами¹⁵.

У початковій освіті нашої країни подібне дослідження проводилось лише раз й торкалося вивчення рівня засвоєння учнями 4-х класів математики й природознавства (*TIMSS-2007*). Водночас, аналіз результатів цього моніторингу дозволив зробити важливі висновки, які були враховані під час оновлення нормативної бази початкової освіти та її реалізації в освітньому процесі.

У моніторингу українські школярі засвідчили рівень навчальних досягнень з математичної і природознавчої освіти нижчий за середній. Це пов'язано з тим, що учні переважно володіють фактологічними знаннями, умінням їх застосовувати в подібних ситуаціях, можуть відтворити основні ознаки понять, зробити найпростіші узагальнення навчального матеріалу, розуміють суть основних законів і закономірностей, розпізнають прояви природних явищ і процесів та уміють розв'язувати найпростіші задачі. Проте недостатньо володіють умінням застосовувати знання у частково змінених умовах, уміннями пошукового і дослідницького характеру, особливо у плануванні експерименту й узагальненні та інтерпретації одержаних результатів, здатністю до пошуку нестандартних підходів у розв'язанні проблем, досвіду роботи з інформацією.

Отже, однією із проблем вітчизняної школи є недостатня сформованість у молодших школярів уміння застосовувати набуті знання в повсякденній практичній діяльності.

Проведений аналіз зазначеного дослідження призвів до деяких змін у початковій школі. Насамперед це стосується оновлення нормативних документів. Так, нова редакція Державного стандарту початкової загальної освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння навчального матеріалу. У змісті кожної освітньої галузі стандарту – «Мови і літератури», «Математика», «Суспільствознавство», «Природознавство», «Здоров'я і фізична культура», «Технології», «Мистецтво» – визначено мету навчання, яка пов'язана з формуванням у школярів ключових і предметних компетентностей, необхідних для особистісно-соціального та інтелектуального розвитку, здатності самостійно діяти.

---

¹⁵ Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/71055/

Структурними компонентами компетентностей у стандарті визначені знання, вміння і навички, досвід діяльності, ціннісні ставлення. Результати навчання подаються в категоріях компетентнісної моделі освіти, тобто увагу більшою мірою зосереджено на формуванні досвіду діяльності, а не накопиченні знань.

Сталися певні зміни й у змісті навчання освітніх галузей. Опишемо їх на прикладі галузі «Математика».

Уперше у вітчизняній початковій школі уведено розділ «Робота з даними». Його завдання – ознайомити молодших школярів на практичному рівні зі способами подання інформації; вчити читати і розуміти, знаходити, аналізувати, порівнювати інформацію, подану в різний спосіб, використовувати дані для розв’язування практично зорієнтованих задач. Навчальний матеріал цього розділу дозволяє формувати в учнів первинні уявлення про способи обробки даних спостережень за навколишнім світом. Матеріал поданий у вигляді основних інформативних понять і фактів, які формуються шляхом розгляду конкретних ситуацій і використання міжпредметної змістової інформації.

Уміння працювати з даними значною мірою впливає на здатність розв’язувати математичні сюжетні задачі. Згідно із поширеною в нашій країні методикою роботи над задачею процес її розв’язування передбачає передусім аналіз тексту – виділення умови і запитання; визначення величин, що входять до задачі (дані та шукані), встановлення зав’язків між ними. Від якості опрацювання цього етапу надалі залежить пошук розв’язування і правильність розв’язку задачі.

Під час вивчення результатів міжнародного дослідження, а також щорічного виконання учнями підсумкових контрольних робіт помічено, що діти, які мають помилки у розв’язуванні сюжетних задач, стикаються із проблемами на етапі аналізу змісту. Пошук шляхів подолання такої проблеми призвів до змін у навчальній програмі з математики для 1-4 класів – уведено підрозділ «Загальні прийоми розв’язування задач», чим посилено увагу до формування в учнів вміння виконувати змістовий і логічний аналіз тексту задачі.

Результати моніторингу показали, що наявні труднощі у виконанні письмових завдань в українських школярів пов’язані не стільки з низьким рівнем сформованості математичних або природознавчих знань і умінь, як загально-навчальних, зокрема, вміння визначати в тексті головне, будувати аналітичні судження, викладати думку письмово тощо. Звичка наших учнів діяти в знайомих умовах, за певним зразком або за відомим алгоритмом зумовлює утруднення під час виконання творчих завдань, коли необхідно актуалізувати й застосувати набутий навчальний досвід для вирішення задачі, яка може трапитись у реальному житті.

Одним із шляхів подолання такої проблеми є урізноманітнення видів навчальної діяльності учнів. Для цього необхідно змістити акценти в навчанні від

простого засвоєння навчальної інформації, наданої вчителем, на процес її самостійного здобування та практичного застосування. Така ідея була реалізована під час створення підручників математики для початкової школи (авторами С. Скворцовою і О. Онопрієнко). У навчальному матеріалі засвоєння математичних понять і прийомів обчислень відбувається у пізнавальній і практичній діяльності поступово й передбачається: мотивація до ознайомлення з новим знанням; залучення дітей до самостійного відкриття змісту; опрацювання кожного елементу до усвідомлення суті; застосування у звичних навчальних і змінених умовах, тобто в життєвому контексті.

З метою створення умов для активної навчальної діяльності, в результаті якої учні роблять «відкриття» нового знання, більшість завдань у підручниках сформульовані у термінах: *згадай, встанови, з'ясууй, визнач, дослід, встанови закономірність, поясни, склади подібне, перевір*.

Досвід участі українських школярів у міжнародному моніторингу став поштовхом для прогресивних змін у змісті освіти та його реалізації в початковій школі. Активне долучення до подібних проектів сприятиме удосконаленню методів, організаційних форм, засобів навчання молодших школярів.

4.2. Моніторингові дослідження сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи

У грудні 2016 року в Україні започатковано проведення довготривалого загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «*Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти*»¹⁶. Започаткування моніторингу було зумовлено стартом реформи «*Нова українська школа*» та необхідністю доказової бази про ступінь її ефективності.

Зокрема, у межах цього моніторингу якість початкової освіти визначається за такими параметрами:

1) **якість результатів початкової освіти**, моніторинг якої здійснюється шляхом оцінювання відповідності результатів навчання випускників початкової школи із читання й математики вимогам, визначеним Державним стандартом початкової загальної освіти в межах впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «*Нова українська школа*» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням Кабінету

---

¹⁶ Про проведення загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «*Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти*». Наказ МОН України від 29.12.2016 № 1693. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fd/8d8/6ac/5fd8d86acf3dc097089601.pdf>

Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р. (шляхом тестування з використанням предметних тестів);

2) **якість освітнього (у межах школи) та позанавчального середовища**, моніторинг якої здійснюється через оцінювання залежності результатів навчання випускників початкової школи від стану освітнього та позанавчального середовища (шляхом анкетування з використанням анкет для випускників початкової школи та вчителів, які їх навчають).

Об'єктом моніторингу є мовно-літературна й математична освітні галузі на рівні початкової освіти закладів загальної середньої освіти.

Предметом моніторингу є:

1) рівень сформованості основних компетентностей випускників початкової освіти в умовах впровадження Концепції Нової української школи. До основних компетентностей, сформованість яких значною мірою забезпечує спроможність випускника початкової школи надалі засвоювати зміст різних навчальних предметів у процесі здобуття базової середньої освіти, у межах моніторингу віднесено:

- *читацьку компетентність* – здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й освітньої діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо;

- *математичну компетентність* – здатність особи бачити математику в житті, створювати математичні моделі об'єктів, явищ, процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих завдань;

2) рівень впливу психолого-педагогічних і соціально-економічних чинників на рівень сформованості основних компетентностей випускників початкової школи.

Учасниками моніторингу є учні 4-х класів (випускники) початкової школи та їх вчителі.

Мета моніторингу:

1) одержання об'єктивної інформації про:

- рівень сформованості основних компетентностей випускників початкової школи на загальнодержавному рівні;

- рівень впливу психолого-педагогічних і соціально-економічних чинників на рівень сформованості основних компетентностей випускників початкової школи.

2) розроблення й апробація організаційно-методичного та технологічного забезпечення системи моніторингу якості початкової освіти як моделі для організаційно-методичного та технологічного забезпечення системи

моніторингу якості базової середньої освіти ¹⁷.

Дане моніторингове дослідження проводить Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) з періодичністю раз на два роки.

Перший етап дослідження відбувся у 2018 році, який дав змогу зібрати актуальні й достовірні дані про стан та якість системи початкової освіти до впровадження нового Державного стандарту початкової освіти. Цей етап був необхідний для можливості порівняння сформованості читацької та математичної компетентностей дітей, які навчаються в Новій українській школі та тих, хто навчались за попереднім Держстандартом.

Під час першого циклу було досліджено: сформованість читацької та математичної компетентностей, передумови й результати навчання, а також булінг у початковій школі.

Відповідно до Програми загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів», затвердженої наказом МОН України від 20.03.2018 р. № 256,

читацька компетентність розглядається як «здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо» ¹⁸, а

математична компетентність – «здатність особи бачити математику в житті, створювати математичні моделі об'єктів, явищ, процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих завдань» ¹⁹.

---

¹⁷ Про проведення загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти». Наказ МОН України від 29.12.2016 № 1693 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fd/8d8/6ac/5fd8d86acf3dc097089601.pdf>

¹⁸ Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. [340 с. із додатками]. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYAPO_CHYTANNYA_Sajt-1.pdf.

¹⁹ Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина II. Математика / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 169 с. [207 с. із додатками]. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/2019_ZVIT_MDYAPO_MATEMATYKA.pdf.

Зміст та інструментарій моніторингового дослідження стану сформованості цих компетентностей в учнів, які завершують навчання в початкових класах закладів освіти України, було розроблено з урахуванням:

1) положень Державного стандарту початкової освіти 2011 р. та Державного стандарту початкової освіти 2018 р.;

2) чинних освітніх програм для початкової школи;

3) досвіду міжнародних порівняльних досліджень, зокрема PIRLS (*Progress in International Reading Literacy Study*), метою якого є оцінювання читацької грамотності учнів, що здобули початкову освіту, і TIMSS (*The Trends in International Mathematics and Science Study*), одним із завдань якого є оцінювання навчальних досягнень з математики учнів 4-х класів;

4) методичних напрацювань вітчизняних і зарубіжних фахівців у галузі вимірювання читацької та математичної компетентностей.

Під час дослідження учні четвертих класів виконували тестові завдання з математики й читання та заповнювали анкети. Зокрема, одні класи робили тест із математики, інші – з читання. Тобто кожен учень виконував лише один тест і працював з однією анкетною – або з математики, або з читання.

У кожному тесті було дві частини; учні працювали упродовж двох уроків тривалістю по 40 хвилин з 15-тихвилинною перервою²⁰.

Випускники 4-х класів відповідали на тестові запитання щодо інформації, поданої в текстах різних типів: художніх (фрагменти з творів художньої літератури, невеликі оповідання тощо), інформаційних (буклети, інформаційні листки тощо) і пізнавальних (тексти про природу, культуру, науку й технології тощо). Завдання з математики перевіряли знання і вміння школярів з таких розділів, як: «Числа і вирази», «Геометричні фігури і геометричні величини», «Вимірювання», «Робота з даними».

За допомогою анкет виявляли зв'язок між результатами моніторингу й умовами, у яких живе й навчається кожен учень, з метою з'ясування чинників, що впливають на якість його знань з навчального предмета і сформованість певних компетентностей.

Як повідомляється на сайті Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО)²¹, дані, одержані за підсумками проведеного моніторингового

---

²⁰ О. Онищенко, Т. Вакуленко. Ми проводимо дослідження якості початкової освіти, якого на загальнодержавному рівні ніколи раніше не проводилося. Дзеркало тижня. Україна. № 21. URL: https://dt.ua/EDUCATION/tetyana-vakulenko-mi-provodimo-doslidzhennya-yakosti-pochatkovoyi-osvityakogo-na-zagalnoderzhavnomu-rivni-nikoli-ranishe-ne-provodilosya-279503_.html.

²¹ Загальна інформація. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <http://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya-pochatkova/>. 2. Закон України «Про освіту». URL: <http://osvita.ua/legislatio>

дослідження, дадуть можливість визначити рівень сформованості читацької та математичної компетентностей у випускників початкової школи, які навчались за попереднім Державним стандартом початкової освіти й попередніми навчальними програмами. Ця інформація в наступних циклах дослідження буде використана для порівняльного аналізу показників, визначення тенденцій і змін, що матимуть місце в результаті запровадження нового Державного стандарту та нових програм, затверджених на його основі.

Про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти 2018 року *«Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти»* упорядковано звіт, зі змістом якого можна ознайомитись на офіційному сайті УЦОЯО. Звіт складається з п'яти частин, кожна з яких містить основну аналітичну, статистичну, психометричну інформацію по підсумкам моніторингового дослідження.

У Звіті про результати другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти *«Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти»* репрезентовано основну методичну та технологічну інформацію щодо підготовки й проведення моніторингу 2021 року, а також аналітичну, статистичну, психометричну інформацію за його підсумками²².

Зокрема, частина I. *Що знають і вміють випускники початкової школи та як змінилася ситуація за три роки* зосереджена на аналізі результатів оцінювання випускників початкової школи з математики та читання, простеженні тенденцій у навчальних досягненнях учнів, що означилася за три роки (між 2018 та 2021 роками), а також дослідженні впливу дистанційної форми навчання (упродовж 2020/2021 навчального року) на успішність учнів у галузі математики та читання. А частина II. *Передумови й результати навчання* присвячена глибинному дослідженні даних, отриманих за підсумками анкетування учасників моніторингу 2021 року (учнів і вчителів, які їх навчали) з погляду забезпечення рівності на початковій ланці освіти.

Результати моніторингу вказують, що із 2018 до 2021 року рівень читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи знизився, що позначиться на подальшому навчанні учнів на рівні базової середньої освіти, а можливо, й надалі. Адже з 5-го класу починається більш складний навчальний

---

²² Результати першого і другого циклу загальнодержавного зовнішнього моніторингу якості початкової освіти *«Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти»*. URL: <https://testportal.gov.ua/zvity-dani-2/>

матеріал і з математики, і з мови та літератур, як, власне, і з інших, часто нових для дітей, предметів / інтегрованих курсів.

Скажімо, несформованість навичок ефективного читання заважатиме учневі в 5-му та наступних класах працювати з тими доволі значними обсягами інформації, із яким йому доведеться мати справу, а отже, гальмуватиме його поступ. Відповідно недосформованість знань і вмінь у галузі математики, а отже, й у сфері логічного, структурованого мислення, заважатиме дитині в процесі навчальної діяльності знаходити оптимальні способи оброблення інформації, алгоритмізації діяльності тощо. Добре, якщо на рівні базової освіти вчителям вдасться надолужити прогалини початкової школи й вирівняти учнівство, однак, як засвідчують результати PISA, часто й до 8-9 класу це залишається нереалізованим завданням, а отже, проблеми лише поглиблюються²³.

Що вплинуло на успішність учнів

Успішність учнів із математики й читання суттєво залежить від чинників, що свідчать про той чи інший матеріальний і соціально-культурний статус їхніх родин. Учні, родини яких мають вищий рівень домашніх ресурсів (книжок, цифрових пристроїв), досягають вищих результатів.

Зусилля, укладені в підготовку дитини до школи, її загальний розвиток і відпочинок, мають позитивний вплив на успішність. Вищі результати як із математики, так і з читання мають учні, які ходили до дитячого садка понад два роки; готуючись до 1 класу, відвідували підготовчі курси в дитячому садку або школі; відвідували понад два гуртки або заняття поза школою тощо.

Майже кожен третій випускник початкової школи демонструє високий рівень упевненості у своїх можливостях щодо математики та декларує високий рівень позитивного ставлення до цього предмета. Дівчатка менш упевнені у своїх силах у математиці, хоча й висловлюють позитивне ставлення до неї нарівні з хлопчиками. Більшість учнів розуміють важливість вивчення математики для життя. Ці мотиваційні чинники мають суттєвий вплив на успішність в оволодінні математичною компетентністю, однак більш виражений вплив має впевненість учнів у своїх силах.

---

²³ Головні інсайти щодо рівня математичної і читацької компетентностей. Коментарі начальника відділу досліджень УЦОЯО В. Терещенка. URL: <https://nus.org.ua/articles/uchni-pochatkovykh-klasiv-staly-girshe-vchytysya-shho-z-tyshchynnykh-robyty/>

Значна частка учнів демонструють високий рівень упевненості у своїх спроможностях як читачів, трохи менша частка декларують позитивне ставлення до читання як навчального предмета. Серед дівчаток значно більше, ніж серед хлопчиків, тих, які почуваються впевнено щодо читання та позитивно до нього ставляться. Більшість учнів розуміють важливість літературного читання. Усі ці мотиваційні чинники суттєво впливають на досягнення учнів у читанні, але більш виражений вплив, як і для математики, має впевненість учнів у своїх силах як читачів.

За логікою, увага батьків до шкільного життя дитини має сприяти підвищенню її навчальних результатів, проте, як виявляється, надмірна опіка, безпосередня допомога у виконанні домашнього завдання, навпаки, пов'язані з погіршенням успішності. Це пояснюємо тим, що увага батьків зосереджена переважно на допомозі у виконанні домашнього завдання тим дітям, які належать до категорії слабких і які без участі батьків, напевно, могли б мати ще більші проблеми в навчанні.

Учні, які не почуваються комфортно у своїх закладах освіти, а також ті, хто потерпають від булінгу з боку дітей чи дорослих, мають нижчі результати за підсумками тестування як із математики, так і з читання²⁴.

4.3. Система моніторингових досліджень у школі

Проведення внутрішнього шкільного моніторингу – невід'ємна складова сучасного освітнього процесу. Внутрішній шкільний моніторинг діяльності закладу є складовою частиною системи освітнього моніторингу, яка передбачає збирання, оброблення, зберігання й розповсюдження інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки та основних тенденцій її розвитку, розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення якості надання освітніх послуг закладом та ефективності функціонування освітньої галузі в цілому.

Результати моніторингу у навчальному закладі дають змогу:

- визначати якість навчальних досягнень учнів;
- встановлювати рівень соціалізації дітей;
- аналізувати зв'язок між рівнем успішності вихованців із соціальними умовами життя, рівнем соціального захисту, моральними установками та запитами, результатом роботи вчителів;

---

²⁴ Головні інсайти щодо рівня математичної і читацької компетентностей. Коментарі начальника відділу досліджень УЦОЯО В. Терещенка. URL: <https://nus.org.ua/articles/uchni-pochatkovykh-klasiv-staly-girshe-vchytysya-shho-z-tyshchynnykh-roboty/>

- оцінювати якість кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного, лабораторного забезпечення й оснащення закладу;
- визначати дієвість державних освітніх стандартів, навчальних програм;
- з'ясувати рівень впливу методичного, технічного обладнання на навчальний процес;
- аналізувати ефективність роботи навчального закладу у забезпеченні доступності освіти та покращенні її якості;
- виявляти чинники, що негативно впливають на хід і результати освітніх реформ;
- встановлювати способи і методи послаблення або нейтралізації цих чинників;
- порівнювати результати діяльності навчального закладу за певний період і визначати оптимальні шляхи подальшого розвитку.

4.3.1. Внутрішній моніторинг діяльності школи

Внутрішній моніторинг ініціюється та проводиться закладом загальної середньої освіти (ЗЗСО) з урахуванням вимог Наказу Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54 *«Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти»* та інших актів законодавства.

Внутрішній моніторинг діяльності ЗЗСО є складовою частиною системи освітнього моніторингу, яка передбачає:

1. Збирання (первинні дані),
2. Оброблення (аналіз і оцінка якості освіти),
3. Зберігання (формування і ведення бази даних),
4. Розповсюдження інформації про стан освіти (адресне забезпечення користувачів статистичною й аналітичною інформацією),
5. Прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки й основних тенденцій її розвитку,
6. Розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення якості надання освітніх послуг закладом та ефективності функціонування освітньої галузі в цілому,
7. Формування завдань, тестів іншого інструментарію для оцінки якості освітнього процесу з методичними рекомендаціями.

Діагностичний моніторинг передбачає вивчення умов, організації освітнього процесу та результатів освітньої діяльності з метою виявлення їх відповідності законодавчим, нормативно-правовим та інструктивно-методичним документам.

Проведення моніторингових досліджень передбачає створення ради моніторингу як структурного підрозділу методичної ради школи. Положення «Про внутрішню систему забезпечення якості освіти» узгоджується методичною радою закладу та затверджується на засіданні педагогічної ради школи.

Терміни проведення внутрішнього шкільного моніторингу якості освіти визначаються планом роботи школи на рік. Моніторинг включає три етапи:

1) *підготовчий* – визначення об'єкта моніторингу, визначення мети, критерії оцінювання, розробка інструментарію і механізму відстеження, визначення термінів;

2) *практичний (збір інформації)* – аналіз документації, тестування, контрольні зрізи, анкетування, цільові співбесіди, самооцінка тощо;

3) *аналітичний* – систематизація інформації, аналіз інформації, коректування, прогнозування, контроль за виконанням прийнятих управлінських рішень.

Внутрішній моніторинг якості освіти (знань, умінь і навичок учнів) слід розпочинати з проведення та аналізу діагностичної контрольної роботи з предмету. Її результати аналізуються учителем, при необхідності використовуються таблиці і діаграми.

Учитель проводить тривалі, регулярні вимірювання. Регулярність їх проведення дає змогу дослідити динаміку зміни показників якості засвоєння змісту освіти (за результатами тематичного оцінювання, проміжних контрольних робіт, підсумкових і директорських контрольних робіт), аналізуються помилки кожного учня і класу в цілому і на цій підставі розробляються шляхи педагогічних корекційних дій і завдання для самоосвітньої діяльності кожного учня.

Упродовж навчального року доцільно проводити й аналізувати три заміри навчальних досягнень учнів:

1. Нульовий (діагностичний),
2. Контрольний,
3. Підсумковий.

Нульовий замір (початкове діагностування) – у перші два тижні вересня. Його мета – визначити рівень навченості учнів перед початком нового циклу навчання, пересвідчитись у готовності класу до цього етапу.

Контрольний замір навчальних досягнень проводиться на другому-третьому тижні грудня. Його мета – оцінити зміни в знаннях учнів при вивченні основних предметів інваріантної частини базового навчального плану.

Підсумковий замір навчальних досягнень проводиться за один-два тижні до закінчення навчального року. Його мета – визначити рівень навченості учнів за підсумками проведеного циклу навчання та оцінити динаміку процесу навчання від початкового діагностування до контрольного і далі до підсумкового, порівнюючи дані кожного класу з певного предмета за відповідними показниками.

З метою вивчення та впровадження методики моніторингу якості знань учнів, спрямування вчителя на проведення моніторингових досліджень, у школі створюється творча група «Моніторинг якості знань учнів початкової школи». Головними завданнями групи є:

- проаналізувати й оцінити результативність навчання;
- оцінити ефективність навчального процесу в контексті Державного стандарту початкової загальної освіти;
- проаналізувати якість навчання і спланувати корекційну діяльність з урахуванням особливостей учнів.

До складу групи входять вчителі початкової школи. Робота передбачає чотири засідання на рік, на яких розглядаються теоретичні питання, проводиться аналіз моніторингових досліджень, презентація напрацювань, практичні заняття, огляд новинок методичної літератури.

Одним із шляхів отримання інформації, її використання та прогнозування освітніх результатів є моніторингові дослідження.

Таблиця 4

Цілі моніторингових досліджень

<i>Діагностична</i>	-діагностувати стан освітнього процесу - створювати атмосферу зацікавленості, довіри та спільної творчості
<i>Мотиваційна</i>	- формувати в учнів відповідальне ставлення до оволодіння системою знань, умінь, навичок та вміння самостійно здобувати потрібні знання впродовж усього життя; - підвищити відповідальність педагогів за якість знань учнів -забезпечити вивчення та впровадження сучасних освітніх технологій, їх елементів, активних форм і методів навчання в повсякденну практику викладання навчальних предметів
<i>Розвивальна</i>	- готувати особистість із високим рівнем комунікативної компетентності, яка здатна вільно висловлювати свої думки та почуття як в усній, так і в письмовій формі щодо аспектів суспільного життя та в різних галузях знань; розвивати потреби комунікативно-діяльнісної спрямованості

<i>Виховна</i>	- забезпечити єдність урочної та позаурочної діяльності через мережу позакласних заходів, індивідуальних завдань, спрямованих на мобілізацію загальнолюдських цінностей як ресурсу особистісного зростання кожного учасника освітнього процесу
----------------	--

Інформація про стан засвоєння навчального матеріалу класом в цілому та окремими учнями зокрема допомагає вчителю правильно обирати методи навчання й повніше здійснювати індивідуальний підхід.

Рис 5 . Напрями моніторингових досліджень

Для того, щоб дослідження були корисними для всіх учасників освітнього процесу, виникає необхідність у поданні матеріалів дослідження у формі узагальнюючих таблиць.

У кінці семестру (навчального року) за звітами класоводів складається загальна таблиця якості знань учнів початкової школи.

Таблиця 5

Якість знань учнів початкової школи

Рік навчання _____

Клас	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень	Початковий рівень	Успішність	Якість
2-А						
2-Б						
3-А						
3-Б						
4-А						
4-Б						
За рік						

4.3.2. Внутрішньокласний моніторинг

Учитель початкової школи здійснює моніторинг у своєму класі, за допомогою якого контролює діяльність кожного учня з різною метою. Зокрема, для: повторення й систематизації знань; встановлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу; перевірки уміння відповідально й зосереджено працювати; уміння застосовувати засоби самоперевірки та самоконтролю.

Моніторинг допомагає своєчасно виявити труднощі, з якими зустрічається учень у навчальній діяльності, прогалини в його знаннях та вміннях. На основі отриманих результатів учитель до уроку перевірки та корекції знань і вмінь розробляє корекційні завдання до певної теми (залежно від рівня підготовки класу). Учитель ще раз повертається до частин навчального матеріалу, не засвоєних учнями. У даному випадку застосовується диференційоване навчання.

Для учнів із середнім рівнем успішності вчитель пропонує груповий розгляд незрозумілого матеріалу, а для тих, у кого рівень достатній або високий, – завдання творчого характеру.

Таким чином учитель ставить завдання заповнити прогалини в знаннях слабких учнів і розвивати творчі здібності в тих, хто успішно опанував матеріал. Протягом року за контрольними точками проводиться повний аналіз навчальних досягнень учнів та корекція знань, а результати аналізу відображаються на діаграмі. Систематичне відстеження якості освіти в певних групах учнів сприяє ефективнішому оцінюванню. Це, у свою чергу, дозволяє вчителю контролювати власну діяльність та прогнозувати кінцеві рівні навчальних досягнень учнів, проектувати плани навчання.

Доцільно здійснювати моніторинг навчальних досягнень учнів певного класу за роки навчання в початковій школі. Це дає можливість вчасно побачити проблеми, коли вони тільки виникають, та вчасно їх усунути.

Важливими є порівняльні таблиці рівня навчальних досягнень учнів за загальними результатами класу. Фіксування якості знань дає змогу побачити як

позитивну так і негативну динаміку оволодіння кожною дитиною Державного стандарту початкової загальної освіти.

Кожен класовод проводить моніторинг якості знань з базових дисциплін, завданнями якого є:

1. Оцінити навчальну спроможність учнів до опанування навчального матеріалу з базових дисциплін та вивчити тенденції в підвищенні якості знань.
2. Визначити причини недостатнього рівня якості знань учнів і шляхи їх подолання.
3. Скласти програму регулювання та корекції рівня знань учнів відповідно до вимог Державного стандарту.

Програма регулювання та корекції рівня знань слабших учнів

- Опитувати учнів частіше, ніж інших.
- Дозволяти під час відповіді біля дошки користуватися опорними схемами, таблицями, пропонувати (у разі потреби) план відповіді.
- Дбати про доброзичливий тон під час опитування, активно заохочувати успіхи, спеціально створювати «ситуацію успіху».
- Стимулювати інтерес учня і підтримувати його увагу під час сприйняття нового матеріалу.
- Забезпечувати оптимальну складність матеріалу, темп навчання на уроці.
- Використовувати посильні, з постійним ускладненням завданням.
- Давати більш детальний інструктаж про наступну роботу.
- Застосовувати попереджувальні вправи, що створюють успіх при розв'язуванні наступних задач.
- Приділяти підвищену увагу та надавати допомогу у ході роботи.
- Проводити консультації у позаурочний час.
- Чітко вказувати, які саме розділи підручника повторити, на які запитання відповісти.
- Заохочувати товариську підтримку.
- Залучати школярів у гуртки.

Основним методом збирання моніторингової інформації є контрольні роботи з математики, перевірні роботи з української мови та читання. Результати всіх контрольних робіт доцільно заносити в окрему таблицю. Порівняльний аналіз різних робіт допомагає розробити план подальших дій та покращення якості знань учнів.

Таблиця 6

Моніторинг динаміки якості знань учнів з математики

(контрольні роботи)

№	Прізвище, ім'я	К.р. №1	К.р. №2	К.р. №3	.....	.....	.....

Таблиця 7

**Моніторинг динаміки якості знань учнів з української мови
(перевірні роботи)**

№	Прізвище, ім'я	Аудію -вання	Діало г	Усний переказ	Письмовий Переказ	Мовна а тема	Мовна тема	Дик-тант	Дик-тант	Спису-вання

Таблиця 8

Моніторинг динаміки навичок читання вголос

Прізвище, ім'я	1 клас II семестр	2 клас I семестр	2 клас II семестр	3 клас I семестр	3 клас II семестр	4 клас I семестр	4 клас II семестр

Після заповнення таблиць № 6-8 бали зафарбовуються різними кольорами:

- високий рівень – червоним;
- достатній рівень – зеленим;
- середній рівень – жовтим;
- початковий рівень – синім.

Кольорова гамма дає можливість побачити динаміку розвитку дітей та визначити учнів, які потребують корекції.

Мотивація

Вагоме значення для успішного навчання має мотивація. Вона посідає значне місце в структурі особистості та є основним поняттям, яке використовується для визначення рушійних сил діяльності та поведінки молодших школярів.

Мета моніторингу:

- отримати об'єктивну інформацію про стан формування в учнів мотиваційної сфери;
- спроектувати на основі цих досліджень заходи з підвищення мотивації учнів;
- формувати в учнів відповідальне ставлення до оволодіння системою знань, умінь, навичок та вміння самостійно здобувати потрібні знання впродовж усього життя.

Позитивній мотивації навчання сприяють:

- клімат в учнівському колективі,
- рівень сформованості колективу,
- відношення на рівні «вчитель – учень».

З метою вивчення цих питань використовуємо таблиці 9 – 11.

Таблиця 9

Вивчення психологічного клімату в учнівському колективі (у %)

Параметри	2 клас	3 клас	4 клас
<i>З яким настроєм ти звичайно йдеш до школи?</i>			
Завжди з гарним настроєм			
З гарним частіше, ніж з поганим			
Мені все рівно			
З поганим частіше, ніж з гарним			
Завжди з поганим настроєм			
<i>Чи подобаються тобі діти, які навчаються разом із тобою?</i>			
Так, подобаються			
Більшість подобається, а деякі – ні			
Мені все рівно			
Деякі подобаються, а деякі – ні			
Ніхто не подобається.			
<i>Чи буває у тебе бажання перейти в інший клас?</i>			
Ніколи не буває			
Рідко буває			
Мені все рівно де вчитися			
Часто буває			
Думаю про це постійно			

Таблиця 10

Вивчення рівня сформованості колективу (у %)

Параметри	3 клас	4 клас

<i>Чи вважаєш ти свій клас дружним та згуртованим?</i>		
Так		
Скоріше так		
Скоріше ні		
Ні		
<i>Оціни своє звичайне самопочуття у школі</i>		
Чудове		
Добре		
Задовільне		
Погане		
Дуже погане		

Таблиця 11

Вивчення рівня відношень на рівні «вчитель - учень» у %

Параметри	2 клас	3 клас	4 клас
<i>Як, на твою думку, ставиться до тебе вчитель?</i>			
Дуже добре			
Добре			
Байдуже			
Скоріше незадоволений			
Дуже погано			
<i>У якій формі частіше звертаються до тебе вчителі?</i>			
Переконують, радять, ввічливо просять			
Частіше – у ввічливій формі, іноді – грубо			
Мені все рівно			
Частіше – грубо, іноді – ввічливо			
У грубій формі, яка принижує гідність			

Ці порівняльні показники допомагають вчителю вести корекційну роботу як з учнями, так і з батьками.

Корекційна робота з учнями

1. Врахування в роботі стану фізичного, психологічного та соціального здоров'я учнів.
2. Доручення в класі довготривалі та короткотривалі.
3. Індивідуальні бесіди.
4. Залучення в колективні роботи (проекти тощо).
5. Залучення в ігри на перервах.
6. Надавання індивідуальної допомоги учням, які мають проблеми в адаптації до життєдіяльності класу, виконання норм і правил поведінки у школі та поза її межами.

Корекційна робота з батьками

1. Індивідуальні бесіди.
2. Групові та індивідуальні консультації.
3. Батьківські лекторії.
4. Батьківські збори.
5. День відкритих дверей.
6. Залучення батьків до позакласної роботи.
7. Родинні свята.

На підставі моніторингових досліджень можна розрахувати імовірність досягнень учнів в інтелектуальній та особистісній сферах. Отже, вчитель заздалегідь може попередити негатив, що сприятиме якості навчальних досягнень та комфорту дитини в школі, виконанню Державного стандарту початкової загальної освіти.

Навчальні досягнення учнів мають відповідати структурі предметних компетентностей (учень знає, розуміє, застосовує, виявляє ставлення, оцінює) та володіння ключовими компетентностями (вмінню вчитися, загальнокультурної, громадянської, здоров'язбережувальної, з ІКТ та соціальної), які передбачають особистісно-соціальний розвиток і формуються на міжпредметній основі.

4.3.3. Учніський моніторинг

Відстеження процесу діяльності самим учнем є учнівським моніторингом.

Учніський моніторинг включає:

- підготовку до сприйняття знань;
- діяльність щодо засвоєння знань;
- зміни, що відбуваються в процесі відтворення знань.

Важливим є вміння та готовність учителів проводити у своєму класі моніторингові дослідження навчальних досягнень учнів з різних аспектів, а також залучати молодших школярів до самооцінки своєї діяльності та поступово

привчати до складання освітнього портфоліо (як свідчення їхніх індивідуальних здобутків). Портфоліо учня є ефективним інструментом здійснення моніторингу якості освіти в Новій Українській школі.

За визначенням О. Онопрієнко, «портфоліо навчальних досягнень – систематизована колекція робіт і результатів, яка демонструє зусилля учня, його прогрес і досягнення в освітньому процесі за певний період навчання. Це форма організації зразків і продуктів навчально-пізнавальної діяльності школяра, а також відповідних інформаційних матеріалів із зовнішніх джерел, призначених для аналізу, кількісної і якісної оцінки рівня досягнень конкретного учня й подальшої корекції процесу навчання»²⁵.

До портфоліо заносять результати спостережень за розвитком кожної дитини. Дуже важливо знати, що при проведенні моніторингу якості знань зіставляти й оцінювати потрібно початковий і досягнутий рівні окремого учня. Тому педагоги використовують портфоліо учнів, керуючись мудрим правилом: учня потрібно порівнювати лише з ним самим, сьогоднішню дитину – з нею ж вчорашньою.

Таким чином, працюючи за програмою НУШ, вчителі разом з дітьми проводять роботу по створенню власного портфоліо, зміст якого вивчається та аналізується разом з батьками, практичним психологом соціальним педагогом. Ведеться спостереження за рівнем навчальних досягнень, особистісним становленням дитини, визначається, що вона вміла, вміє робити (брати на себе роль у грі, висловлювати власні думки, співпрацювати з однолітками, звертатися за допомогою до дорослих, орієнтуватися та використовувати різні джерела інформації). Це сприяє своєчасному виявленню проблем учня, плануванню роботи, спрямованої на подолання труднощів у навчанні, підготовці рекомендацій для батьків щодо особливостей розвитку дитини.

Акцентується увага на позитивній динаміці досягнень учнів, і обов'язково враховується, що оцінюється не учень, а його особиста (самостійна, творча) робота.

Навчальне портфоліо містить, з одного боку, зразки і продукти навчально-пізнавальної діяльності учнів, а з другого – інформаційні матеріали із зовнішніх джерел (однокласників, учителів, батьків, тестових завдань практичного психолога та соціального педагога), призначених для їх наступного аналізу, всебічного кількісного і якісного оцінювання рівня навчальних досягнень даного учня й подальшої корекції процесу навчання. Тобто портфоліо – це сукупність індивідуальних досягнень, які виконують роль індивідуального накопичувального формувального оцінювання.

---

²⁵ Онопрієнко О. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 398.

Портфоліо є сучасною ефективною формою оцінювання, яка допомагає вирішувати важливі педагогічні завдання:

- підтримувати та стимулювати навчальну мотивацію учнів;
- підтримувати їхню активність і самостійність, розширювати можливості навчання та самонавчання;
- розвивати навички рефлексивної та оцінної діяльності школярів;
- формувати вміння навчатися – ставити мету, планувати та організовувати власну навчальну діяльність;
- сприяти індивідуалізації (персоналізації) освіти учнів;
- закладати додаткові передумови та можливості для успішної соціалізації дитини.

Щоб портфоліо учня виконувало роль ефективного інструмента здійснення моніторингу якості освіти, варто дотримуватись відповідних принципів його формування:

- відкритість (інформація доступна усім учасникам освітнього процесу);
- багатоаспектність (оцінювання не лише знань учнів, але й умінь застосовувати їх на практиці, соціальний досвід, відстеження динаміки особистісного розвитку учня);
- змістовність оцінювання (оцінювання не лише кількісних показників навчальних досягнень, але й самого процесу навчання);
- гуманістична спрямованість (урахування індивідуальних здібностей та можливостей кожного учня);
- варіативність (урахування індивідуальних цілей, потреб та інтересів дитини);
- дух змагання.

Портфоліо учнів класу – це файлові папки, які є зручними у зберіганні та користуванні. Обкладинка відображає особистість та інтереси школяра: «кольоровий портрет», девіз, власний герб тощо. Учнівські портфоліо, як правило, формуються за такими розділами:

1. Знайомтесь це я... Мої вподобання. Про мене. Моя сім'я. Моя домівка.
2. Мої друзі.
3. Мої вихованці (домашні улюбленці).
4. Режим дня.
5. Мої мрії.
6. Моя творчість: малюнки, вірші, оповідання тощо.
7. Мої успіхи і досягнення: з математики, з читання тощо.
8. Мої враження (відгуки і побажання).
9. Картка самооцінювання.

Метод портфоліо дає можливість учням розвивати свої пізнавальні навички, творчі здібності, вміння самостійно проектувати і конструювати свої знання, планувати свою діяльність, формувати об'єктивну самооцінку. А вчитель, користуючись інформацією з портфоліо, може дізнатися про сильні й слабкі сторони дитини, про хід та характер її мислення, про прогрес в опануванні навичок тощо. У процесі навчання інформація з портфоліо може допомогти педагогам розвинути наявні у дитини здібності, а учневі допоможе знайти серед однокласників однодумців і друзів ²⁶.

У контексті представлення особистісних досягнень учнів методом портфоліо згадуються слова видатного письменника Ернеста Хемінгуея, який писав, що *ніхто не може краще продемонструвати світу, якою є людина, ніж вона сама, і кожен акт творчості свідчить про його автора*.

Використовуючи учнівський моніторинг в освітньому процесі, вчитель встановлює зворотний зв'язок з учнем при переході від одного рівня засвоєння навчального матеріалу до іншого й довіряє учневі поточний контроль за процесом засвоєння знань всередині кожного рівня.

Спостереження за розвитком рівня знань конкретного учня, складання відповідного рейтингу дає можливість реалізувати особистісно орієнтований підхід до створення ситуації, у якій учень умотивовується до самовдосконалення. Визначення рейтингу учня має позитивні та негативні сторони. Однак слід відштовхуватись від позитивної мотивації: цього ти вже досягнув, а далі треба спробувати підніматись по траєкторії вище.

Використання означених показників у графіках і таблицях на батьківських зборах викликає живий інтерес і зацікавленість. Батьки, отримавши повну інформацію про навчальні досягнення учнів класу, порівнюють, зіставляють, зважують можливості своєї дитини й поспішають на консультації до вчителів, починають серйозніше ставитися до навчальної діяльності дитини, що є мотивом до систематичного вивчення уроків, до творчої співпраці, досягнення вищого рівня сформованості різних навчальних мотивів.

За таблицями успішності класу, які складають вчителі початкових класів, розраховується середній бал учня по початковій школі, середній бал учнів з предметів інваріантної складової навчального плану, коефіцієнти якості.

Середній бал класу виводиться як середнє арифметичне середніх балів з усіх предметів. Він характеризує рейтинг класу та динаміку його зміни.

Відсоток якості показує відношення засвоєних дисциплін на високому та достатньому рівнях до загального числа предметів, які вивчаються.

---

²⁶ Василюк А., Кіт Г. Моніторинг навчальних досягнень учнів як засіб підвищення якості початкової освіти. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія: Педагогічні науки». Глухів. 2023. Вип. 52. С. 212.

У результаті моніторингових спостережень можна отримати наступну інформацію:

1. Рейтинг класу у навчальному закладі.
2. Рейтинг кожного учня в класі та школі.
3. Якість навчання учнів в процентному вираженні.
4. Рейтинг учня в паралелі.
5. Рейтинг класу в паралелі.
6. Моніторинг рівня навчальних досягнень учнів окремо по класах.
7. Список учнів з високим рівнем навчальних досягнень.
8. Список учнів, які знаходяться на високому рівні навчальних досягнень і мають декілька оцінок достатнього рівня.
9. Список учнів, які знаходяться на достатньому рівні навчальних досягнень і мають декілька оцінок середнього рівня.
10. Список учнів, які знаходяться на середньому рівні навчальних досягнень і мають декілька оцінок початкового рівня.
11. Список учнів, які мають початковий рівень навчальних досягнень з предметів ²⁷.

Рейтингова система оцінювання діяльності учнів допомагає не тільки об'єктивно оцінити учня, а й створює додатковий механізм його активізації в усіх видах навчально-пізнавальної діяльності.

Метою запровадження рейтингового оцінювання навчальної діяльності школярів є:

- визначення індивідуального інтегрованого результату участі учнів у житті школи;
- стимулювання навчальної діяльності школяра;
- сприяння особистісному зростанню учня через визначення відповідного показника його прогресу;
- створення умов для більш об'єктивного, адекватного й індивідуально спрямованого педагогічного впливу.

Це дає:

1. Обнародування результатів серед учнів і батьків, стимулює діяльність учня на заняттях в школі та вдома, забезпечує регулярність навчання, підвищує активність і наполегливість у навчанні, що поступово переходить у потребу вчитися і частково мотивацію навчання.

---

²⁷Кучик А.О. Моніторингові дослідження як засіб підвищення професійної компетенції педагогічної праці і результатів навчання учнів. Костопіль, 2017. С. 27.

2. Порівняння підсумкового результату з результатом інтелектуального тесту. Якщо результат інтелектуального тесту вище підсумкових оцінок, це дає можливість вчителю, психологу, вивчити причини не реалізації потенційних можливостей і намітити конкретні шляхи підвищення якості навчання конкретного учня.

3. Списки учнів з початковим рівнем навчальних досягнень дають можливість заступнику директора з навчально-виховної роботи працювати над підвищенням якості навчання в школі.

4. Порівняльний графік якості навчання дає можливість правильно приймати рішення про вибір класів для контролю.

Недоліки: оцінка суб'єктивна, цілком залежить від рівня об'єктивності і вимог вчителя. Отримані дані виконують функцію зворотного зв'язку між станом розвитку навчальної діяльності учня і педагогічним впливом вчителя. Порівняльні результати рейтингових показників допомагають відстежити динаміку розвитку навчальної діяльності як кожного учня зокрема, так і класу загалом, а також з'ясувати причини відставання деяких учнів та провести вчасне коригування їх навчальної діяльності.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Як враховується досвід міжнародного моніторингового дослідження якості освіти (за програмою TIMSS) в освітньому просторі України?

2. Схарактеризуйте моніторингові дослідження сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи.

3. Які цілі моніторингових досліджень?

4. Розкрийте систему моніторингових досліджень у школі.

5. Назвіть напрями моніторингових досліджень якості знань учнів.

6. Що таке учнівський моніторинг?

7. Для чого запроваджується внутрішньокласний моніторинг?

8. Яку інформацію можна отримати в результаті моніторингових спостережень?

Рекомендовані джерела

1. Василюк А., Кіт Г. Моніторинг навчальних досягнень учнів як засіб підвищення якості початкової освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки»*. Глухів. 2023. Вип. 52. С. 205-213.

2. Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/71055/

3. Кучик А. Моніторингові дослідження як засіб підвищення компетенції педагогічної праці і результатів навчання учнів. Костопіль, 2017. 62 с.

4. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. [340 с. із додатками]. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYAPO_SHYTANNYA_Sajt-1.pdf.

5. Загальна інформація. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <http://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya-pochatkova>

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

ТЕМА 5

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

- 5.1. Самооцінювання якості освіти у ЗЗСО, періодичність його проведення.
- 5.2. Результати самооцінювання, їх оприлюднення.
- 5.3. Система оцінювання освітньої діяльності здобувачів початкової освіти.

Запитання і завдання для самоконтролю

Рекомендовані джерела

5.1. Самооцінювання якості освіти у ЗЗСО, періодичність його проведення.

П. 2 Стаття 48 Закону України «Про освіту» передбачає наявність внутрішнього моніторингу якості освіти, який проводиться закладами освіти (іншими суб'єктами освітньої діяльності). З метою аналізу стану сформованості та функціонування внутрішньої системи в закладах загальної середньої освіти проводиться самооцінювання.

Виділяють наступні особливості внутрішнього моніторингу якості освіти (або самооцінювання):

1. Самооцінювання – це процес, який має бути безперервним та стати постійною складовою професійного життя всіх співробітників на всіх рівнях.

2. Самооцінювання – не є процедурою, яку спроможні самостійно здійснити лише керівники школи. Цей процес дасть вагомі результати лише у випадку, коли весь педагогічний персонал на всіх рівнях буде залучений і активно сприятиме його здійсненню.

3. Процес самооцінювання має бути щорічним, але кожен річний раунд самооцінювання може зосередитися на тих чи інших аспектах освітнього процесу, а повний цикл самооцінювання закладу освіти може тривати кілька років.

4. Процес самооцінювання як і всі організаційні процеси, повинен підлягати періодичному перегляду.

5. Для того, щоб досягти постійного вдосконалення, слід заохочувати всіх співробітників до самооцінювання їхньої власної ефективності та до спільної роботи із визначення сфер, що потребують поліпшення. Вони повинні мати

необхідний для виконання цієї роботи час, а опанування способів відстежування якості, здобуття нових компетенцій для того, щоб вміти критично оцінити свою педагогічну діяльність має стати частиною їхнього професійного розвитку.

6. Самооцінювання стане ознакою ефективної школи лише у випадку, якщо регулярне відстеження результатів матиме наслідком подальшу корекцію педагогічної діяльності, стане підставою для ефективного планування розвитку школи ²⁸.

Об'єкти:

- освітнє середовище
- освітній процес
- результати освітнього процесу

Предмет – динаміка змін в освітній системі як основа її розвитку.

Суб'єкти:

- методична рада
- педагогічна рада
- адміністрація
- шкільні методичні об'єднання
- батьківський комітет школи
- учнівське самоврядування

Самооцінювання є процесом вивчення та оцінювання ефективності функціонування внутрішньої системи з метою вдосконалення освітніх і управлінських процесів закладу освіти. Важливим є визначення механізмів самооцінювання та періодичності проведення самооцінювання.

Для проведення самооцінювання заклад освіти може застосовувати власний механізм, що враховує особливості діяльності закладу освіти, або механізм оцінювання, що застосовується під час інституційного аудиту. Відповідно до підходу, що застосовується під час інституційного аудиту, компоненти внутрішньої системи згруповані за чотирма напрямками, кожний з яких описано за відповідними вимогами/правилами, виконання яких дозволяє забезпечити якість освіти та освітньої діяльності в закладі освіти.

Для оцінювання виконання (вимірювання) вимог/правил слугують: критерії (підстави для оцінювання); індикатори (показники, що відображають стан об'єктів спостереження, їх якісні або кількісні характеристики); методи збору відповідної інформації, яка підлягає аналізу та оцінюванню.

---

²⁸ Громовий В. Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти: рекомендації: [Електронне видання]. Дніпро: Середняк Т. К., 2019. С. 9.

Здійснення самооцінювання відбувається наступним чином:

- щорічне комплексне самооцінювання за всіма компонентами внутрішньої системи;
- щорічне самооцінювання за певними напрямками освітньої діяльності, а також періодичне комплексне самооцінювання;
- щорічне комплексне самооцінювання за окремими рівнями освіти, на яких заклад освіти провадить освітню діяльність (початкова, базова, профільна середня освіта).

Комплексне самооцінювання якості освітніх і управлінських процесів доцільно проводити після визначення всіх компонентів внутрішньої системи та умов їх функціонування, що закріплюються Положенням про внутрішню систему (для з'ясування обсягу діяльності щодо формування внутрішньої системи), а також за рік до проведення планового інституційного аудиту в закладі освіти. При обранні будь-якої моделі самооцінювання проводиться впродовж навчального року, а в закладі освіти визначають особу, відповідальну за проведення самооцінювання.

Інформацією, яка підлягає аналізу під час самооцінювання, можуть бути результати *внутрішніх моніторингів* освітніх і управлінських процесів закладу освіти, а також *зовнішніх моніторингів*, проведених органами управління у сфері освіти, міжнародними установами, громадськими організаціями тощо.

Внутрішні моніторинги можуть проводитися для відстеження динаміки результатів навчання учнів, якості викладання навчальних предметів (інтегрованих курсів), відвідування учнями закладу освіти, ефективності управлінських процесів тощо.

Для організації самооцінювання передбачається:

- збір та аналіз інформації, отриманої під час спостереження, опитування та вивчення документації;
- узагальнення результатів самооцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти;
- обговорення та оприлюднення результатів самооцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти.

Збір та аналіз інформації, отриманої під час опитування, спостереження та вивчення документації

Для проведення самооцінювання освітньої діяльності використовуються наступні *методи збору інформації*:

1. Опитування учасників освітнього процесу (анкетування, індивідуальне інтерв'ю, фокус-групове дослідження);
2. Спостереження (за освітнім середовищем, проведенням навчальних занять тощо);
3. Вивчення документації закладу освіти.

Вибір методу має забезпечити отримання релевантної інформації для всебічного вивчення та об'єктивного самооцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти. Окремі методи збору інформації (опитування, спостереження за проведенням навчальних занять) можуть застосовуватися з використанням цифрових технологій (з метою розвитку сфери цифровізації освіти, в умовах віддаленості учасників освітнього процесу під час дистанційного навчання, карантинних обмежень тощо). Кожен із методів збору інформації має особливості щодо застосування та оброблення результатів.

Опитування може бути письмовим (анкетування) або усним (інтерв'ю).

Анкетування

Анкетування дозволяє отримати інформацію про ставлення учасників освітнього процесу до певних питань діяльності закладу. У ході анкетування можуть використовуватися анкети для педагогічних працівників, учнів та батьків. Анкетування передбачає складання форми (бланку) анкети. У разі проведення анкетування онлайн доцільно використовувати цифрові ресурси, що дозволяють автоматизоване оброблення відповідей.

Водночас варто брати до уваги, що анкети можуть бути закритого, відкритого, напівзакритого типу або комбінованими. Використання анкети закритого типу полегшує обробку даних і узагальнення результатів, проте обмежують відповіді респондентів певними рамками. Якщо мета дослідження полягає у тому, щоб отримати оцінку освітніх та управлінських процесів учасниками, зворотній зв'язок щодо ефективності певної політики, доцільно опитати якомога більше учасників освітнього процесу та використовувати анкети закритого типу. Якщо мета дослідження полягає в більш глибокому аналізі ставлень, позицій та настроїв учасників освітнього процесу, узагальненні їх ідей або пропозицій, слід застосовувати відкриті анкети. Комбіновані анкети

дозволяють оптимально поєднати питання, що потребують кількісного та якісного аналізу в одному опитувальнику.

Індивідуальне інтерв'ю

Індивідуальне інтерв'ю дає можливість отримати конкретизовану інформацію щодо ставлення особи до проблеми та/або явища в закладі освіти. Індивідуальне інтерв'ю може бути структурованим, неструктурованим та напівструктурованим.

Неструктуроване інтерв'ю може містити одне або кілька значних за змістом питань, які потребують розповіді у відповідь (наприклад, «Розкажіть, будь ласка, як Ви реалізуєте політику академічної доброчесності в закладі освіти»). Такий тип інтерв'ю застосовуються, якщо необхідно детально вивчити досвід кожного респондента з окремого питання. При цьому доцільно застосовувати протокольну фіксацію відповідей (можливо аудіо- або відеофіксацію) для детального аналізу одержаної інформації.

Структуроване інтерв'ю проводиться за заздалегідь підготовленим планом розмови, містить низку запитань, які передбачають чіткі відповіді (наприклад, «Які види оцінювання Ви використовуєте для перевірки ключових компетентностей?»). Такий підхід застосовується, якщо необхідно зібрати інформацію з різних питань у досить великої кількості респондентів. Фіксація відповідей може здійснюватися на бланках опитування або спеціально підготовлених формах. Напівструктуроване інтерв'ю також передбачає наявність орієнтовного плану розмови, водночас воно може бути модифікованим залежно від відповідей респондента у ході інтерв'ю. Фіксація відповідей відбувається способами, зазначеними для структурованого та неструктурованого інтерв'ю.

Групове інтерв'ю

Групове інтерв'ю (фокус-групове дослідження) передбачає проведення співбесіди на визначену тему з групою осіб (від 6 до 12). Учасники групи спілкуються між собою, а модератор спрямовує дискусію, щоб охопити заявлену тему та надати можливість висловитися всім учасникам. Фіксація результатів може здійснюватися організатором фокус-групи (у тому числі, за допомогою технічних пристроїв) або третьою особою. Загалом, інтерв'юер обов'язково повідомляє респондентів про фіксацію відповідей та спосіб, в який вона буде здійснюватися (незалежно від виду і типу інтерв'ю).

Спостереження

Спостереження в освітньому процесі може здійснюватися за станом освітнього середовища, проведенням навчальних занять тощо. Спостереження за

станом освітнього середовища дає можливість зафіксувати наявність чи відсутність необхідної для освітнього процесу матеріально-технічної бази, забезпечення інклюзивного середовища, дотримання санітарно-гігієнічних вимог, норм охорони праці та безпеки життєдіяльності, визначити дієвість плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти, проаналізувати культуру взаємовідносин у закладі освіти тощо. Крім керівництва закладу освіти та/або особи, відповідальної за проведення самооцінювання, до проведення спостереження за станом освітнього середовища залучаються батьки і представники органів самоврядування в закладі освіти.

Спостереження за проведенням навчального заняття допомагає оцінити рівень педагогічної діяльності вчителів, потреби в розвитку їх професійних компетентностей або надання їм підтримки, систему оцінювання навчальної діяльності учнів. У ході такого спостереження важливо звернути увагу на:

- формування та розвиток ключових компетентностей у здобувачів освіти;
- спрямованість навчального заняття на формування в учнів ціннісних ставлень;
- роботу учнів під час навчального заняття;
- оцінювання діяльності учнів під час проведення навчального заняття, зокрема реалізацію засад формувального оцінювання;
- використання інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, обладнання, засобів навчання;
- комунікацію педагогічного працівника та учнів;
- організацію роботи з особами з особливими освітніми потребами (у разі їх наявності).

Вивчення документації закладу освіти

Вивчення документації закладу освіти дає можливість отримати інформацію щодо освітньої діяльності закладу, а також забезпечує умови для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі аналізу задокументованих процесів у закладі освіти.

Наприклад, вивчення класного журналу з метою аналізу динаміки результатів навчання учнів може забезпечити одержання додаткової інформації щодо вивчення справедливості та об'єктивності оцінювання результатів навчання учнів, відвідування ними навчальних занять, особливостей планування роботи педагогічних працівників тощо. За допомогою вивчення протоколів засідань педагогічної ради закладу освіти можна одержати інформацію щодо відповідності ухвалених педагогічною радою рішень змісту стратегії розвитку закладу освіти, а також оперативним завданням і потребам, напрямів професійного розвитку, актуальних для педагогічних працівників закладу освіти,

системності роботи з питань адаптації учнів до навчання, забезпечення інклюзивності освітнього середовища тощо ²⁹.

5.2. Результати самооцінювання, їх оприлюднення.

- Інформація про кадрове забезпечення навчального закладу (*вересень*)
- Інформація про контингент учнів (*вересень*)
- Інформація про матеріально-технічну базу навчального закладу (*вересень*)
- Інформація про рівень навченості учнів школи за результатами навчання у I, II семестрі та за рік в розрізі навчальних предметів (*січень, червень*)
- Інформація про динаміку навчальних досягнень учнів в розрізі нульового, контрольного та підсумкового заміру знань з предметів навчального плану (*вересень, грудень, травень*)
- Інформація про результати державної підсумкової атестації в 4, 9 та 11 класах (*червень*)
- Інформація про результати участі учнів школи у Всеукраїнських, обласних, районних, міських олімпіадах, турнірах, конкурсах (*грудень-березень*)
- Інформація про результати участі учнів у ЗНО за результатами щорічного Офіційного звіту УЦОЯО (Український центр оцінювання якості освіти) про проведення зовнішнього незалежного оцінювання випускників загальноосвітніх навчальних закладів (*серпень*)
- Інформація про узагальнену діагностичну оцінку експертної комісії та самооцінку діяльності вчителів (*січень*)

Узагальнення результатів самооцінювання

Інформація, одержана в ході опитування, спостереження та вивчення документації, узагальнюється та на її основі визначаються тенденції в організації освітніх і управлінських процесів закладу освіти, досягнення та труднощі у формуванні внутрішньої системи.

З метою об'єктивного самооцінювання узагальнена інформація зіставляється з описом вимог/правил організації освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти, що визначені закладом освіти та відповідно містяться у Положенні про внутрішню систему.

Здійснюючи самооцінювання, заклад освіти може брати до уваги орієнтовні *рівні* оцінювання якості освітньої діяльності та ефективності

---

²⁹ Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах загальної середньої освіти. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/77685/

внутрішньої системи, що визначаються під час інституційного аудиту (для кожного напрямку освітньої діяльності закладу освіти):

- перший (високий),
- другий (достатній),
- третій (вимагає покращення),
- четвертий (низький).

Опис цих рівнів міститься у додатку 2 до Методики оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої освіти під час інституційного аудиту.³⁰ Маючи автономію, заклад освіти може самостійно визначати рівні самооцінювання власної діяльності або запроваджувати інші способи вимірювання рівня освітньої діяльності та ефективності внутрішньої системи.

Обговорення та оприлюднення результатів самооцінювання

Результати самооцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти доцільно розглянути на засіданні педагогічної ради, обговорити з представниками учнів і батьків. До розгляду/обговорення можуть залучатися представник засновника закладу освіти, експерти у сфері загальної середньої освіти та управління тощо.

Для забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладу освіти результати самооцінювання оприлюднюються. Їх може бути включено до річного звіту про діяльність закладу освіти, який оприлюднюється на вебсайті закладу освіти (у разі відсутності – вебсайті засновника) відповідно до частини другої статті 30 Закону України «Про освіту». Також за рішенням закладу освіти результати самооцінювання можуть бути оприлюднені окремо.

Загалом інформація, отримана під час самооцінювання, може бути використана в цілях:

- прийняття відповідних управлінських рішень для вдосконалення внутрішньої системи;
- визначення пріоритетних напрямів удосконалення освітніх і управлінських процесів закладу освіти;
- аналізу тенденцій в освітній діяльності закладу освіти і коригування його річного плану роботи та/або стратегії розвитку закладу (у разі потреби);

---

³⁰ Методика оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої освіти під час інституційного аудиту, затвердженої наказом Державної служби якості освіти України від 09 січня 2020 року № 01-11/1 (в редакції наказу від 27 серпня 2020 року № 01-11/42). Додаток 2. <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/METODIKA.docx>

- аналізу динаміки оцінювання освітньої діяльності закладу освіти педагогічними працівниками, учнями, батьками (шляхом співставлення результатів опитування учасників освітнього процесу впродовж кількох років).

Самооцінювання в школі повинно мати комплексний характер,
тому слід відмовитись від однобокої самооцінки роботи школи,
не концентруватись лише на тих аспектах, які дозволять продемонструвати
прогнозовано високі результати,
а оцінювати школу як динамічну поліфункціональну педагогічну систему.

5.3. Система оцінювання освітньої діяльності здобувачів початкової освіти

Ціннісні орієнтири НУШ, нові державні стандарти освіти вимагають нових підходів не лише до організації навчального процесу, але й до оцінювання навчальних досягнень учнів. Заклади загальної середньої освіти можуть розробити власну систему оцінювання результатів навчання учнів або скористатись чинними *Методичними рекомендаціями щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти* (Наказ МОН України від 13.07.2021 р. № 813).

Передусім слід зауважити, що критеріями оцінювання навчальних досягнень молодших школярів, що відповідають нормативній базі для імплементації з 2011 року Державного стандарту початкової загальної освіти, визначено:

повноту – обсяг засвоєних знань і умінь, передбачених навчальною програмою;

глибину – наявність знань і вмінь, які відображають зв'язки й закономірності у змісті навчального курсу;

дієвість – готовність застосувати знання і вміння у подібних (типових) ситуаціях, у тому числі життєвих;

гнучкість – здатність знаходити варіативні способи застосування знань і вмінь при змінених умовах;

конкретність і узагальненість – наявність узагальнених знань, здатність підводити конкретні знання під узагальнені;

стислість і розгорненість – здатність виявити свої знання і вміння компактно або, навпаки, розлого показати покрокові операції, необхідні для досягнення певної навчальної мети;

систематичність – спроможність осмислити наявні знання і вміння як базову сукупність для інших знань і вмінь;

системність – здатність об'єднати в певну структуру знання, уміння і навички, засвоєні в різний час;

усвідомленість – розуміння зв'язків між елементами знань, розрізнення суттєвих і несуттєвих зв'язків, засвоєння способів здобування знань, уміння їх застосовувати;

міцність – тривале утримання в пам'яті знань, умінь і навичок, готовність за необхідності їх застосовувати.

Оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється відповідно до виділених чотирьох рівнів їх прояву: початкового, середнього, достатнього, високого. Узагальнені характеристики цих рівнів спроектовано на зміст початкової освіти наступним чином:

I рівень – упізнавання (знання-запам'ятовування, ідентифікація), передбачає ознайомлювальний характер діяльності;

II рівень – розуміння (знання-копія, відтворення), передбачає переважно репродуктивну діяльність;

III рівень – застосування (знання-уміння, виконання нетипових завдань), поширюється на продуктивну діяльність реконструктивного плану;

IV рівень – обґрунтування (знання-трансформації, творчість), передбачає творче застосування знань³¹.

Отже, оцінювання розглядається як процес отримання даних про стан сформованості результатів навчання учнів, аналіз отриманих даних та формулювання на його основі суджень про об'єкт, який оцінюють³².

Оцінка стає інструментом формування навичок, демонструє точки росту та вдосконалення, а не констатує, як раніше, наскільки дитина виконує план вивчення предмета. Оцінки мають допомагати протягом навчання: оцінювати не лише результати, а й процес досягнення цих результатів. Ідеться про те, що успіхи, приміром, у читанні двох дітей, які однаково швидко читають, однакові. А от зусилля різні, бо перша дитина на початку року так само легко це робила, а друга ледь впізнавала склади.

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи містяться у додатку А.

Однією з ключових змін в оцінюванні є підхід до вираження оцінки. Зокрема, на заміну узагальненій бальній оцінці запропоновано використовувати

---

³¹ Онопрієнко О. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 1888-189.

³² Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4-х класів закладів середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-ocinyuvannya-rezultativ-navchannya-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

вербальну оцінку окремих результатів навчання, яка, окрім оцінювального судження, може також називати рівень результату навчання.

Вербальна (словесна) оцінка – це судження, в якому вчитель описує досягнення дитини і те, над чим варто попрацювати.

Для уніфікації термінів і зручності їх використання введення оцінювальне судження пропонують називати вербальною оцінкою, а оцінювальне судження із зазначенням рівня – рівневою оцінкою. Обидві оцінки можна виражати як усно, так і письмово.

Вербальна оцінка підходить як для оцінювання особистих надбань учнів початкових класів, так і для об'єктивних результатів навчання. Рівнева оцінка може допускатися лише для результатів навчання учнів 3–4 класів (на підставі рішення педради).

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти, отримання даних, їх аналіз та формулювання суджень про результати навчання учнів здійснюють у процесі:

формульованого оцінювання, мета якого – відстеження особистісного розвитку учнів й опанування навчального досвіду;

підсумкового оцінювання, мета якого – співвіднести навчальні досягнення учнів з обов'язковими/очікуваними результатами навчання, визначеними Держстандартом або освітньою програмою.

У 1-4 класах ЗЗСО здійснюють формувальне та підсумкове (річне) оцінювання. Зокрема, в 1-2 класах оцінювання навчальних досягнень учнів виражають вербальною оцінкою (оцінювальним судженням), а в 3-4 класах за рішенням педагогічної ради може використовуватись як вербальна, так і рівнева оцінка. Слід зауважити, що в межах одного закладу освіти у різних класах можуть використовуватись різні форми оцінювання.

Для підсумкового оцінювання в кінці навчального року достатньо мати записи оцінювальних суджень у робочих зошитах, навчальних посібниках з друкованою основою, зошитах для діагностувальних робіт, носіях взаємозв'язку з батьками, у класному журналі. Дублювання оцінювальних суджень на інших носіях інформації, зокрема ведення учителем зошитів спостережень за результатами навчання кожного учня, вважається нераціональним використанням робочого часу.

Рекомендовано враховувати, що формувальне оцінювання розпочинається з перших днів навчання в закладі освіти і триває постійно. Для ефективності формульованого оцінювання рекомендовано дотримуватись алгоритму діяльності вчителя під час його організації:

- формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей;
- визначення разом з учнями критеріїв оцінювання;

- формування суб'єктної позиції учнів у процесі оцінювання;
- створення умов для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія);
- коригування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Об'єктом підсумкового оцінювання є результати навчання учнів за рік. Під час такого оцінювання рекомендовано зіставляти навчальні досягнення учнів з очікуваними результатами навчання, визначеними в освітніх програмах закладів з урахуванням Орієнтовної рамки оцінювання.

Міжнародні експерти, а також деякі українські науковці та вчителі-практики наголошують саме на формувальному оцінюванні як ефективній стратегії підвищення рівня навчальних досягнень учнів.

Формувальне оцінювання – це оцінювання під час навчання і для навчання.

Формувальне (англ. *formative*) – тому що, на відміну від підсумкового, має на меті формування / форматування освітнього процесу з урахуванням навчальних потреб кожного учня задля більш ефективного формування необхідних знань, умінь та ставлень.

Водночас, значення слова «оцінювання» не обмежується виставленням оцінки. Це послідовна змістовна взаємодія між учнем, учителем і батьками щодо навчальних досягнень учня на підставі всім зрозумілих цілей і критеріїв.

Аби оцінювання стало формувальним, система прийомів, що вчитель застосовує під час навчання, має ґрунтуватися на певних ціннісних орієнтирах. Зокрема, для успішного застосування формувального оцінювання навчальний процес має бути організований у такий спосіб, щоби спонукати кожного учня бути активним його учасником, а не пасивним «отримувачем» знань і оцінок. Має бути створена така атмосфера навчання, за якої учні не бояться «йти на ризик» – ставити запитання, робити помилки й показувати, чого вони ще не вміють або не знають.

Формувальне оцінювання як «оцінювання для навчання»

складається з певних елементів:

- вироблення зрозумілих учням цілей на певний період навчання;
- надання й отримання учнями зворотного зв'язку щодо їхніх навчальних досягнень відповідно до визначених цілей;
- коригування освітнього процесу відповідно до результатів і навчального поступу учнів.

Формувальне оцінювання не може здійснюватися вибірково й не обмежується заповненням учителем тих чи інших форм. Без постійного

активного залучення учнів до оцінювання формувальне оцінювання може швидко перетворитися на формальне.

Формувальне оцінювання вимагає системності, має бути вбудоване в повсякденне шкільне життя. Це потребує новітніх підходів до організації навчального процесу й послідовної побудови нової культури оцінювання – у центрі яких учень / учениця та їхні індивідуальні потреби пізнання.

У чому цінність формувального оцінювання

На системному рівні послідовне впровадження й застосування формувального оцінювання сприяє рівному доступу до якісної освіти, оскільки допомагає учням, незалежно від їхнього соціально-економічного статусу, досягати кращих результатів навчання. Цей різновид оцінювання розвиває в учнів уміння вчитися, а отже – сприяє реалізації ціннісного орієнтиру щодо навчання протягом життя. Учителі, які застосовують техніки формувального оцінювання, виявляються краще підготовленими до індивідуалізації навчання відповідно до потреб учнів.

Зворотний зв'язок – обмін інформацією між учнем і вчителем або між учнями у межах визначених цілей і очікуваних результатів – має значний вплив на ефективність навчального процесу.

Характеристики ефективного зворотного зв'язку

1. Спрямовує увагу на прогнозування навчання, вказуючи на сильні сторони та пропонуючи конкретні кроки для вдосконалення.
2. Відбувається під час навчання, до виставлення оцінок. Тобто тоді, коли ще є час щось удосконалити.
3. Стосується часткового розуміння. Якщо робота учня не демонструє хоча б часткового розуміння поняття чи процесу — зворотний зв'язок не є ефективним. У такому випадку треба дитину навчати й тренувати.
4. Ефективний зворотний зв'язок не замінює самостійного мислення учнів. Їм не доводиться аналізувати, якщо вчитель сам усе пояснює, а це шкодить процесу навчання.
5. Зворотний зв'язок має бути обмеженим. За один раз варто давати дитині стільки інформації, скільки вона може опанувати та виправити. Наприклад, під час першого вичитування твору варто звертати увагу на те, наскільки повно розкрита тема, і допрацьовувати цей аспект. А на орфографічні помилки на цьому етапі звертати увагу не варто.

Описовий зворотний зв'язок – одна з ефективних стратегій формувального оцінювання, який стосується якості виконання завдання, а не особисто учня.

Важливо, щоб учитель дотримувався принципу «*3 компліменти + 1 критика*». Тоді це сприятиме позитивній поведінці дитини. Якщо ж буде 2

компліменти + 1 критика – можна сподіватися на нейтральну поведінку. А ось 1 комплімент та 1 критика дають у сумі негативну учнівську реакцію.

Обов'язково запитуйте в учнів, чи вони розуміють, що потрібно зробити для вдосконалення своєї роботи.

Важливий момент: для успішного навчання діти мають брати відповідальність на себе. Це можливо, якщо вони знають свою мету та шляхи її досягнення, а також мають конструктивну підтримку від інших.

Важливо!

Описовий зворотний зв'язок краще не поєднувати з балами. Коли учні одночасно отримують оцінку в балах та описовий зворотний зв'язок, вони, зазвичай, зосереджуються на оцінці. А користь від описового зворотного зв'язку втрачається.

За результатами аналізу британської організації *Education Endowment Foundation*, учні, чие навчання постійно супроводжується наданням і отриманням змістовного зворотного зв'язку, у середньому на вісім місяців випереджають у своєму навчальному поступі учнів, які такого зворотного зв'язку не отримують.

Також варто зауважити, що формувальне оцінювання сприяє розвитку в учнів так званих мета-когнітивних навичок, тобто вміння планувати, регулювати та аналізувати власну навчальну діяльність. А також визначати причини труднощів та можливі шляхи їхнього подолання (що розвиває внутрішню мотивацію). Це стає можливим завдяки концентрації уваги на процесі та цілях навчання, орієнтації на результат, застосуванню технік самооцінювання і взаємооцінювання.

Цінність формувального оцінювання

- підвищує мотивацію,
- розвиває вміння вчитися,
- допомагає учням досягати кращих результатів навчання.

Формувальне оцінювання, й особливо надання ефективного зворотного зв'язку, потребують розвитку відповідних навичок в усіх учасників навчального процесу. Деякі науковці та вчителі-практики наголошують, що якісний зворотний зв'язок починається з адміністрації школи. Саме адміністрація має демонструвати готовність отримувати зворотний зв'язок, вміння реагувати на

нього та власним прикладом моделювати надання якісного зворотного зв'язку під час роботи, що допомагає всім учасникам шкільної спільноти ставати краще.

Державна служба якості освіти України визначила принципи формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти в школі. Серед них, зокрема, задіяння всіх працівників для досягнення цілей школи, зорієнтованість на поліпшення показників освітнього процесу, дитиноцентризм, постійне вдосконалення, гнучкість і адаптивність ³³.

Міністерство освіти і науки України в методичних рекомендаціях щодо оцінювання учнів 1-4 класів опублікувало оновлені свідоцтва досягнень для учнів початкових класів.

Що таке свідоцтво досягнень

Свідоцтво досягнень – це:

- форма повідомлення учневі / учениці та батькам про формувальне оцінювання;
- зрозумілий документ для батьків, що дає розгорнуте уявлення про навчальний поступ їхньої дитини у навчальному році.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте особливості самооцінювання якості освіти у ЗЗСО.
2. Яка періодичність проведення само оцінювання?
3. Які методи збору інформації використовуються для проведення самооцінювання освітньої діяльності?
4. Чому в 1-4 класах НУШ немає оцінок?
5. Що означає рівневе оцінювання навчальних досягнень учнів?
6. Проаналізуйте доцільність формувального оцінювання.
7. Що означає свідоцтво навчальних досягнень учнів?

Рекомендовані джерела

1. Абетка для директора. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/Abetka_dlya_Dyrektora_2020_compressed.pdf
2. Байназарова О., Ракчєєва В. Моніторинг та оцінювання якості освіти: Методичний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009.

---

³³ Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf

3. Громовий В. Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти: рекомендації: [Електронне видання]. Дніпро: Середняк Т. К., 2019. 87 с.

4. Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. URL: https://oplatforma.com.ua/files/news/2021/Metodychni_rekomendatsiyi_ocinuvannya_1_4_klasy_2021_Pedrada.pdf

5. Методика оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої освіти під час інституційного аудиту, затвердженої наказом Державної служби якості освіти України від 09 січня 2020 року № 01-11/1 (в редакції наказу від 27 серпня 2020 року № 01-11/42). Додаток 2. <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/METODIKA.docx>

6. Свідоцтво досягнень учнів 1-2 класів. URL: https://oplatforma.com.ua/files/news/2021/Svidotstvo_ocinok_1_2_2021_Pedrada.pdf

7. Свідоцтво досягнень учнів 3-4 класів. URL: https://oplatforma.com.ua/files/news/2021/Svidotstvo_ocinok_3_4_2021_Pedrada.pdf

8. Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf

ТЕМА 6

ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

6.1. Атестація педагогічних працівників.

6.1.1. Атестація педагогічних працівників як комплексне оцінювання їх професійної діяльності.

6.1.2. Критерії оцінювання роботи вчителя.

6.2. Оцінювання результатів фахової діяльності педагогічних працівників у міжатестаційний період

6.3. Сертифікація учителів.

6.3.1. Сертифікація учителів початкових класів як засіб їх мотивації до постійного професійного вдосконалення.

6.3.2. Мета сертифікації, етапи її проведення.

6.3.3. Положення про сертифікацію педагогічних працівників.

Запитання і завдання для самоконтролю

Рекомендовані джерела

Процедура оцінювання педагогічної діяльності педагогічного працівника включає в себе атестацію та сертифікацію.

6.1. Атестація педагогічних працівників.

6.1.1. Атестація педагогічних працівників як комплексне оцінювання їх професійної діяльності.

Атестація педагогічних працівників – це система заходів, спрямованих на всебічне та комплексне оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників.

Атестація педагогічних працівників є обов'язковою, може бути черговою або позачерговою. Атестація проводиться не раніше ніж через рік після призначення педагогічного працівника на посаду. Атестація повинна проводитися з дотриманням академічної доброчесності.

Позачергова атестація може проводитися за ініціативи керівника закладу освіти або педагогічного працівника. Позачергова атестація проводиться за ініціативою керівника закладу освіти – у разі зниження якості педагогічної діяльності педагогічним працівником. Позачергова атестація педагогічного працівника, освітній рівень, стаж роботи на посадах педагогічних працівників

якого відповідає вимогам, може проводитися за його ініціативою та/або за однією з таких умов:

- 1) визнання переможцем, лауреатом фінальних етапів всеукраїнських, міжнародних фахових конкурсів;
- 2) наявності освітньо-наукового/освітньо-творчого, наукового ступеня;
- 3) успішного проходження сертифікації.

Педагогічний працівник проходить чергову атестацію не менше одного разу на п'ять років, крім випадків, передбачених законодавством. За результатами атестації педагогічного працівника незалежно від обсягу його педагогічного навантаження (кількості навчальних предметів (інтегрованих курсів, дисциплін) встановлюється його відповідність або невідповідність займаній посаді та:

1) присвоюється (не присвоюється) кваліфікаційна категорія або підтверджується (не підтверджується) раніше присвоєна кваліфікаційна категорія;

2) присвоюється (не присвоюється) педагогічне звання, підтверджується (не підтверджується) раніше присвоєне педагогічне звання (у разі наявності).

Рішення атестаційної комісії може бути підставою для звільнення педагогічного працівника з роботи у порядку, встановленому законодавством.

Кваліфікаційні категорії та педагогічні звання, як правило, присвоюють послідовно. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2015 р. № 1109 затверджено *перелік кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників*.

КВАЛІФІКАЦІЙНІ КАТЕГОРІЇ

Спеціаліст вищої категорії
Спеціаліст першої категорії
Спеціаліст другої категорії
Спеціаліст

ПЕДАГОГІЧНІ ЗВАННЯ

Викладач-методист
Учитель-методист
Вихователь-методист
Педагог-організатор-методист
Практичний психолог - методист
Керівник гуртка - методист
Старший вожатий - методист
Старший викладач
Старший учитель
Старший вихователь
Майстер виробничого навчання I категорії
Майстер виробничого навчання II категорії

Створення, склад та повноваження атестаційних комісій, порядок проведення атестації, оскарження рішень атестаційних комісій тощо детально прописано в Положенні про атестацію педагогічних працівників, яке затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері освіти ³⁴.

Важливий принцип організації атестації – здійснення комплексної оцінки діяльності педагогічного працівника, яка передбачає забезпечення всебічного розгляду матеріалів з досвіду роботи, вивчення необхідної документації, порівняльний аналіз результатів діяльності впродовж усього періоду від попередньої атестації. Необхідною умовою об'єктивної атестації є всебічний аналіз освітнього процесу у закладі, вивчення думки батьків, учнів та колег учителя, який атестується тощо.

6.1.2. Критерії оцінювання роботи вчителя

Оцінювання педагогічної діяльності вчителя займає пріоритетне місце в системі освіти. Процес оцінювання педагогічної діяльності вчителя ЗЗСО унормовується на державному рівні, зокрема, за основу беруться критерії та показники Типового положення про атестацію педагогічних працівників України ³⁵. Цей процес полягає у зборі, систематизації та узагальненні об'єктивної інформації про об'єкт, що досліджується.

Джерелами такої інформації є матеріали спеціальних перевірок, статистичні дані, звіти тощо. Водночас варто зазначити, що адаптація критеріїв та показників оцінювання відбувається на рівні ЗЗСО із врахуванням специфіки його діяльності.

Визначення рівня результативності діяльності педагога, оцінювання за яким може стати підставою для встановлення його кваліфікаційного рівня, представлено в таблиці 12.

---

³⁴ Положення про атестацію педагогічних працівників. Наказ Міністерства освіти і науки України 09 вересня 2022 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-atestaciyu-pedagogichnih-pracivnikiv>

³⁵ Типове положення про атестацію педагогічних працівників України. Наказ Міністерства освіти і науки України 06.10.2010 № 930. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10>

Критерії оцінювання роботи вчителя

1. Професійний рівень діяльності вчителя

Кваліфікаційні категорії			
Критерії	Спеціаліст другої категорії	Спеціаліст першої Категорії	Спеціаліст вищої категорії
1. Знання теоретичних і практичних основ предмета	Відповідає загальним вимогам, що висуваються до вчителя. Має глибокі знання зі свого предмета	Відповідає вимогам, що висуваються до вчителя першої кваліфікаційної категорії. Має глибокі та різнобічні знання зі свого предмета й суміжних дисциплін	Відповідає вимогам, що висуваються до вчителя вищої кваліфікаційної категорії. Має глибокі знання зі свого предмета і суміжних дисциплін, які перевищують обсяг програми
2. Знання сучасних досягнень у методиці	Слідкує за спеціальною і методичною літературою; працює за готовими методиками й програмами навчання; використовує прогресивні ідеї; уміє самостійно розробляти методику викладання	Володіє методиками аналізу навчально-методичної роботи з предмета; варіює розроблені іншими методики й програми; використовує програми й методики, спрямовані на розвиток особистості, вносить у них (у разі потреби) корективи	Володіє методами науково-дослідницької, експериментальної роботи, використовує в роботі власні оригінальні програми й методики
3. Уміння аналізувати свою діяльність	Бачить свої недоліки, прогалини і прорахунки в роботі, але при цьому не завжди здатний встановити причини їхньої появи. Здатний домагатися змін на краще на основі самоаналізу, однак покращення мають нерегулярний характер і поширюються лише на окремі ділянки роботи	Виправляє допущені помилки і посилює позитивні моменти у своїй роботі, знаходить ефективні рішення. Усвідомлює необхідність систематичної роботи над собою і активно включається в ті види діяльності, які сприяють формуванню потрібних якостей	Прагне і вміє бачити свою діяльність збоку, об'єктивно й неупереджено оцінює та аналізує її, виділяючи сильні і слабкі сторони. Свідомо намічає програму самовдосконалення, її мету, завдання, шляхи реалізації

4. Знання нових педагогічних концепцій	Знає сучасні технології навчання й виховання; володіє набором варіативних методик і педагогічних технологій; здійснює їх вибір і застосовує відповідно до інших умов	Уміє демонструвати на практиці високий рівень володіння методиками; володіє однією із сучасних технологій розвиваючого навчання; творчо користується технологіями й програмами	Розробляє нові педагогічні технології навчання й виховання, веде роботу з їх апробації, бере участь у дослідницькій, експериментальній діяльності
5. Знання теорії педагогіки й вікової психології учня	Орієнтується в сучасних психолого-педагогічних концепціях навчання, але рідко застосовує їх у своїй практичній діяльності. Здатний приймати рішення в типових ситуаціях	Вільно орієнтується в сучасних психолого-педагогічних концепціях навчання й виховання, використовує їх як основу у своїй практичній діяльності. Здатний швидко й підсвідомо обрати оптимальне рішення	Користується різними формами психолого-педагогічної діагностики й науково обґрунтованого прогнозування. Здатний передбачити розвиток подій і прийняти рішення в нестандартних ситуаціях

2. Результативність професійної діяльності вчителя

Кваліфікаційні категорії			
Критерії	Спеціаліст другої категорії	Спеціаліст першої категорії	Спеціаліст вищої категорії
I. Володіння способами індивідуалізації навчання	Враховує у стосунках з учнями індивідуальні особливості їхнього розвитку: здійснює диференційований підхід з урахуванням темпів розвитку, нахилів та інтересів, стану здоров'я. Знає методи діагностики рівня інтелектуального й особистісного розвитку дітей	Уміло користується елементами, засобами діагностики і корекції індивідуальних особливостей учнів під час реалізації диференційованого підходу. Створює умови для розвитку талантів, розумових і фізичних здібностей	Сприяє пошуку, відбору і творчому розвитку обдарованих дітей. Уміє тримати в полі зору «сильних», «слабких» і «середніх» за рівнем знань учнів; працює за індивідуальними планами з обдарованими і слабкими дітьми

<p>2. Уміння активізувати пізнавальну діяльність учнів</p>	<p>Створює умови, що формують мотив діяльності. Уміє захопити учнів своїм предметом, керувати колективною роботою, варіювати різноманітні методи й форми роботи. Стійкий інтерес до навчального предмета і висока пізнавальна активність учнів поєднується з не дуже ґрунтовними знаннями, з недостатньо сформованими навичками учіння</p>	<p>Забезпечує успішне формування системи знань на основі самоуправління процесом учіння. Уміє цікаво подати навчальний матеріал, активізувати учнів, збудивши в них інтерес до особистостей самого предмета; уміло варіює форми і методи навчання. Міцні, ґрунтовні знання учнів поєднуються з високою пізнавальною активністю і сформованими навичками</p>	<p>Забезпечує залучення кожного школяра до процесу активного учіння. Стимулює внутрішню (мислительну) активність, пошукову діяльність. Уміє ясно й чітко викласти навчальний матеріал; уважний до рівня знань усіх учнів. Інтерес до навчального предмета в учнів поєднується з міцними знаннями і сформованими навичками</p>
<p>3. Робота з розвитку учнів загально-навчальних умінь і навичок</p>	<p>Прагне до формування навичок раціональної організації праці</p>	<p>Цілеспрямовано й професійно формує в учнів уміння й навички раціональної організації праці (самоконтроль у навчанні, раціональне планування навчальної праці, належний темп читання, письма, обчислень). Дотримується єдиних вимог щодо усного і писемного мовлення: оформлення письмових робіт учнів у зошитах, щоденниках (грамотність, акуратність, каліграфія)</p>	

4. Рівень навченості учнів	Забезпечує стійкий позитивний результат, ретельно вивчає критерії оцінювання, користується ними на практиці; об'єктивний в оцінюванні знань учнів	Учні демонструють знання теоретичних і практичних основ предмета; показують хороші результати за наслідками зрізів, перевірних робіт, екзаменів	Учні реалізують свої інтелектуальні можливості чи близькі до цього; добре сприймають, засвоюють і відтворюють пройдений навчальний матеріал, демонструють глибокі, міцні знання теорії й навички, розв'язування практичних завдань, здатні включитися в самостійний пізнавальний пошук
-------------------------------------	---	---	--

3. Комунікативна культура

Кваліфікаційні категорії			
Критерії	Спеціаліст другої категорії	Спеціаліст першої категорії	Спеціаліст вищої категорії
1. Комунікативні та організаторські здібності	Прагне до контактів з людьми. Не обмежує коло знайомих; відстоює власну думку; планує свою роботу, проте потенціал його нахилів не вирізняється високою стійкістю	Швидко знаходить друзів, постійно прагне розширити коло своїх знайомих; допомагає близьким, друзям; проявляє ініціативу в спілкуванні; із задоволенням бере участь в організації громадських заходів; здатний прийняти самостійне рішення в складній ситуації. Усе виконує за внутрішнім переконанням, а не з примусу. Наполегливий у діяльності, яка його приваблює	Відчуває потребу в комунікативній і організаторській діяльності; швидко орієнтується в складних ситуаціях; ініціативний, у важких випадках віддає перевагу самостійним рішенням; відстоює власну думку й домагається її прийняття. Шукає такі справи, які б задовольнили його потребу в комунікації та організаторській діяльності

<p>2. Здатність до співпраці з учнями</p>	<p>Володіє відомими в педагогіці прийомами переконливого впливу, але використовує їх без аналізу ситуації</p>	<p>Обговорює й аналізує ситуації разом з учнями і залишає за ними право приймати власні рішення. Уміє сформулювати громадську позицію учня, його реальну соціальну поведінку й вчинки, світогляд і ставлення до учня, а також готовність до подальших виховних впливів учителя</p>	<p>Веде пошук нових прийомів переконливого впливу й передбачає їх можливе використання у спілкуванні. Виховує вміння толерантно ставитися до чужих поглядів. Уміє обґрунтовано користуватися поєднанням методів навчання й виховання, що дає змогу досягти хороших результатів при оптимальному докладанні розумових, вольових та емоційних зусиль учителя й учнів</p>
<p>3. Готовність до співпраці з колегами</p>	<p>Володіє адаптивним стилем поведінки, педагогічного спілкування; намагається створити навколо себе доброзичливу обстановку співпраці з колегами</p>	<p>Намагається вибрати стосовно кожного з колег такий спосіб поведінки, де найкраще поєднується індивідуальний підхід з утвердженням колективістських принципів моралі</p>	<p>Неухильно дотримується професійної етики спілкування; у будь-якій ситуації координує свої дії з колегами</p>
<p>4. Готовність до співпраці з батьками</p>	<p>Визначає педагогічні завдання з урахуванням особливостей дітей і потреб сім'ї, систематично співпрацює з батьками</p>	<p>Залучає батьків до діяльності; спрямованої на створення умов, сприятливих для розвитку їхніх дітей; формує в батьків позитивне ставлення до оволодіння знаннями педагогіки й психології</p>	<p>Налагоджує контакт із сім'єю не тільки тоді, коли потрібна допомога батьків, а постійно, домагаючись відвертості, взаєморозуміння, чуйності</p>
<p>5. Педагогічний такт</p>	<p>Володіє педагогічним тактом, а деякі його порушення не позначаються негативно на стосунках з учнями .</p>	<p>Стосунки з дітьми будує на довірі, повазі, вимогливості, справедливості</p>	

6. Педагогічна культура	Знає елементарні вимоги до мови, специфіку інтонацій у Мовленні, темпу мовлення дотримується не завжди	Уміє чітко й логічно висловлювати думки в усній, письмовій та графічній формі. Має багатий словниковий запас, добру дикцію, правильну інтонацію	Досконало володіє своєю мовою, словом, професійною термінологією
7. Створення комфортного мікроклімату	Глибоко вірить у великі можливості кожного учня. Створює сприятливий морально-психологічний клімат для кожної дитини	Наполегливо формує моральні уявлення, поняття учнів, виховує почуття гуманності, співчуття, жалю, чуйності. Створює умови для розвитку талантів, розумових і фізичних здібностей, загальної культури особи	Сприяє пошуку, відбору і творчому розвитку обдарованих дітей

6.2. Оцінювання результатів фахової діяльності педагогічних працівників у міжатестаційний період

Результативність фахової діяльності педпрацівника в міжатестаційний період визначається за такими напрямками:

1. *Досягнення учнів і педагога.*
2. *Результативність методичної роботи.*
3. *Рівень професіоналізму.*
4. *Моральні якості, соціально-психологічна готовність працівника.*
5. *Додаткові параметри.*

1. Досягнення в міжатестаційний період

1.1. *Навчальні досягнення учнів* (результати моніторингових досліджень; порівняльні результати зовнішнього незалежного оцінювання та Державної підсумкової атестації).

1.2. *Досягнення учнів у конкурсах, олімпіадах* (предметні олімпіади; конкурси МАН; учнівські конкурси згідно з обласним реєстром; інші творчі конкурси, змагання).

1.3. *Особисті досягнення вчителя у професійних конкурсах* (Всеукраїнський конкурс «Учитель року»; обласний конкурс «Кращий працівник року в галузі освіти»; інші конкурси фахової майстерності згідно з обласним реєстром).

2. Результативність науково-методичної роботи

2.1. *Підготовлені методичні матеріали* (програми авторських курсів у системі безперервної освіти; програми курсів варіативної складової навчального плану; науково-методичні комплекси, дидактичні матеріали, медіа теки;

укладання підручників, у тому числі у складі авторського колективу; укладання методичних посібників (у тому числі у складі авторського колективу); наукові праці; статті у виданнях ВАК; статті в науково-методичних фахових виданнях; виступи на науково-практичних конференціях; інші власні методичні розробки.

2.2. Участь у розповсюдженні прогресивного педагогічного досвіду (експериментальний дослідницький майданчик, школа-лабораторія; авторські курси в системі безперервної освіти; педагогічна майстерня, майстер-клас, лабораторія творчого вчителя, педагогічна студія тощо; творча група; школа молодого вчителя, тьюторство, наставництво; семінари, «круглі столи», презентації тощо; інші форми співпраці з методичними службами, педагогічним загалом; участь у роботі журі фахових (творчих) конкурсів, рецензування та експертиза науково-методичних матеріалів; реалізація соціально-педагогічних проектів, програм; інші форми роботи.

3. Рівень професіоналізму (результати моніторингу-тестування фахової компетентності; результати підвищення кваліфікації; результати самоосвіти в міжтестастійний період.

4. Моральні якості, соціально-психологічна готовність (результати самооцінки соціально-психологічної готовності; результати соціально-психологічного дослідження.

5. Додаткова освіта (проходження курсів спеціалізації з інших предметів; наявність другої вищої педагогічної освіти; навчання в аспірантурі; наявність наукового ступеня, ученого звання; інше).

Згідно з зазначеними параметрами адміністрація закладу освіти заповнює таблиці результативності фахової діяльності педагогічного працівника в міжтестастійний період.

Важливим документом, який безпосередньо відображає рівень фахової компетентності працівника і враховується атестаційною комісією під час оцінки діяльності педагога у міжкурсовий та міжтестастійний період є **Щоденник діяльності**.

Оцінювання результативності фахової діяльності працівника проводиться атестаційною комісією (експертною групою) з урахуванням **коефіцієнтів вагомості** та рівня прояву (високий, достатній, середній, або місцевий, обласний, всеукраїнський). Підсумки оцінювання заносяться до **атестаційної картки педагогічного працівника**, яка надається до розгляду атестаційній комісії для урахування під час прийняття рішення щодо відповідності результатів діяльності працівника, який атестується, кваліфікаційній категорії та педагогічному званню. Див. «Бально-рейтингова система оцінювання

результатів фахової діяльності педагогічних працівників у міжтестастійний період»³⁶.

6.3. Сертифікація учителів

6.3.1. Сертифікація учителів початкових класів як засіб їх мотивації до постійного професійного вдосконалення

Удосконалення освіти, яке здійснюється переважно через впровадження реформ, є актуальним питанням порядку денного майже кожної країни світу. Однак, ефективність багатьох освітніх систем, незважаючи на значні фінансові витрати та задіяні реформи, не знаходить суттєвого покращення. Аналіз освітнього простору засвідчує суттєву різницю в якості освіти різних країнах, в стабільності та динаміці розвитку освітніх систем.

Удосконалення освіти здійснюється різними шляхами, однак високоєфективні освітні системи мають певні спільні риси та використовують подібні інструменти для покращення результатів навчання учнів. Досвід цих систем свідчить про те, що найбільше значення мають три складові:

- 1) залучення найкращих фахівців до педагогічної діяльності;
- 2) перетворення цих фахівців на ефективних педагогів;
- 3) здатність системи забезпечити найкращі умови навчання для кожної дитини.

Однією з процедур в українській освітній системі, яка має допомогти виявити найбільш талановитих педагогів та мотивувати їх до постійного професійного вдосконалення, є сертифікація педагогічних працівників.

Відповідно до статті 51 Закону України «Про освіту» сертифікація педагогічних працівників – це зовнішнє оцінювання професійних компетентностей педагогічного працівника (у тому числі з педагогіки та психології, практичних вмінь застосування сучасних методів і технологій навчання), що здійснюється шляхом незалежного тестування, самооцінювання та вивчення практичного досвіду роботи.

Сертифікація – це важливий етап у кар'єрі педагогічного працівника, що забезпечує підвищення якості професійної діяльності через зовнішнє оцінювання та самооцінювання, осмислення досягнутого та проєктування подальшого професійного вдосконалення.

---

³⁶ Бально-рейтингова система оцінювання результатів фахової діяльності педагогічних працівників у міжтестастійний період. URL: <http://kvitneve-school.edukit.rv.ua/Files/downloads/Бально-рейтингова-система-оцінювання-результатів-педпрацівників-у-міжатестастійний-період.pdf>

Процес сертифікації педагогічних працівників організовано в рамках пілотного проєкту, який розпочався в Україні у 2019 році. Результати опитування, представлені у звіті з оціночного дослідження пілотування системи добровільної сертифікації педагогічних працівників в Україні 2019 року³⁷, дозволяють виокремити основні стимули, які спонукали вчителів брати участь у сертифікації.

Сертифікація педагогічного працівника відбувається виключно на добровільних засадах. Щорічно наказом МОН визначається кількість учителів, які можуть взяти участь у сертифікації. Зокрема, у 2023 році відповідно до наказу МОН України участь у сертифікації зможуть взяти не більше 1500 вчителів початкової школи, а також по 500 вчителів з математики і української мови та літератури, які забезпечують реалізацію нового Державного стандарту на першому циклі базової загальної середньої освіти.

Сертифікація педагогічних працівників регулюється відповідними нормативними документами, серед яких Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII *«Про освіту»*, Постанова КМУ від 19.02.2020 *«Про встановлення доплати педагогічним працівникам за успішне проходження сертифікації»*, Постанова КМУ від 24.12.2019 №1094 *«Про внесення змін до Положення про сертифікацію педагогічних працівників»*, Постанова КМУ від 27.12.2018 №1190 *«Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників»*, наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736.

6.3.2. Мета сертифікації, етапи її проведення

Метою сертифікації є виявлення та стимулювання педагогічних працівників з високим рівнем професійної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню.

Порядок проведення сертифікації педагогічних працівників установлює Положення про сертифікацію педагогічних працівників. Педагогічні працівники беруть участь у сертифікації виключно на добровільних засадах і можуть відмовитися від участі на будь-якому її етапі.

Етапи проведення сертифікації

Сертифікація складається з трьох етапів, що відбуваються послідовно один за одним, а саме із:

---

³⁷ Звіт з оціночного дослідження пілотування системи добровільної сертифікації педагогічних працівників в Україні, 2019 / Т. Петренко, П. Рейнікайнен, Т. Лаурен. Київ, 2020. 81 с.

1) незалежного тестування учасників сертифікації (проводить Український та регіональні центри оцінювання якості освіти);

2) самооцінювання учасниками сертифікації власної педагогічної майстерності (проводить Державна служба якості освіти та її територіальні органи);

3) вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації (проводить Державна служба якості освіти та її територіальні органи).

До кожного наступного етапу допускатимуться ті учасники, які успішно пройшли попередній.

Незалежне тестування

Незалежне тестування передбачає оцінювання фахових знань та умінь учасників сертифікації. Незалежне тестування учасників сертифікації організовується Українським центром оцінювання якості освіти та регіональними центрами. Зміст тесту визначається Програмою незалежного тестування.

Для проведення незалежного тестування можуть використовуватися приміщення закладів освіти. Під час проходження незалежного тестування учасники сертифікації повинні дотримуватися правил проходження незалежного тестування, визначених Українським центром оцінювання якості освіти.

Результати незалежного тестування визначаються на підставі набраної учасником сертифікації кількості тестових балів за виконання тесту незалежного тестування.

У разі порушення учасником сертифікації правил проходження незалежного тестування його результати можуть бути анульовані. Учасники сертифікації, які за підсумками проходження незалежного тестування набрали менше ніж 60 відсотків максимальної кількості тестових балів, вважаються такими, що не склали незалежне тестування та не допускаються до участі в наступному етапі сертифікації.

Самооцінювання учасником сертифікації власної педагогічної майстерності

Учасники сертифікації, які за результатами незалежного тестування допущені до подальшої участі у сертифікації, мають здійснити самооцінювання власної педагогічної майстерності з формування в учнів ключових компетентностей і вмінь.

Результати самооцінювання відображаються у заповненій анкеті самооцінювання. Державна служба якості освіти організовує вивчення результатів самооцінювання педагогічної майстерності учасників сертифікації та

приймає рішення щодо їх допущення чи недопущення до наступного етапу. Учасник сертифікації не допускається до подальшої участі у сертифікації у випадку: неподання результатів самооцінювання або подання їх з недотриманням строку чи форми, визначених Державною службою якості освіти; відмови від подальшої участі у сертифікації.

Вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації

Вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації організовується Державною службою якості освіти та/або установою, що належить до сфери її управління. Вони здійснюють організаційне забезпечення вивчення практичного досвіду учасників сертифікації; взаємодіють із закладами освіти, здійснюють добір і підготовку експертів, забезпечують їх інформаційними та методичними матеріалами.

Експертна група, яка вивчає практичний досвід роботи учасника сертифікації безпосередньо в закладі освіти, складається, як правило, з двох осіб. До відповідної експертної групи не можуть входити експерти, які: проживають в одному з учасником сертифікації населеному пункті (селі, селищі, місті); працюють з учасником сертифікації в одному закладі освіти чи є співавторами наукової роботи.

Строк вивчення практичного досвіду учасника сертифікації визначається експертною групою. Учасники сертифікації повинні проводити навчальні заняття згідно з календарним планом своєї роботи та відповідним навчальним планом. Їм категорично забороняється проводити репетиції навчальних занять. Встановлення такого факту є підставою анулювання результатів оцінювання роботи такого учасника сертифікації.

Результати вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації відображаються в експертному висновку, який має містити кількість набраних учасником сертифікації балів за кожним із критеріїв оцінювання та їх загальну суму.

6.3.3. Положення про сертифікацію педагогічних працівників

Порядок проведення сертифікації педагогічних працівників встановлює Положення про сертифікацію педагогічних працівників, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1190 (та внесеними згідно з Постановами КМ змінами). Визначено термінологію, яка є важливою для організації та проведення сертифікації:

– *експерти* (педагогічні, науково-педагогічні працівники закладів освіти чи інші особи з досвідом педагогічної діяльності не менше ніж п'ять років, яких може бути залучено до проведення сертифікації);

– *кабінет учасника сертифікації* (веб-сервіс, що створюється для кожного учасника сертифікації на офіційному веб-сайті Українського центру оцінювання якості освіти);

– *реєстр сертифікатів* (база даних про видані педагогічним працівникам сертифікати, що зберігається в Єдиній державній електронній базі з питань освіти);

– *учасник сертифікації* (педагогічний працівник, який на момент його реєстрації для участі у сертифікації працює на відповідній посаді за основним місцем роботи, має стаж педагогічної роботи не менше двох років та зареєстрований для проходження сертифікації у встановленому цим Положенням порядку).

Положенням встановлено порядок реєстрації педагогічних працівників для проходження сертифікації. За оновленим порядком у сертифікації можуть взяти участь педагогічні працівники, які на момент реєстрації працюють на відповідній посаді за основним місцем роботи та мають стаж педагогічної роботи не менше ніж два роки. Педагогічний працівник, який уже брав участь у сертифікації, але не отримав сертифіката, має право на повторне проходження не раніше ніж через рік. Правом на проходження сертифікації за рахунок коштів державного бюджету педагогічний працівник може скористатися один раз на три роки.

Графік реєстрації педагогічних працівників, які бажають пройти сертифікацію, визначається Наказом МОН України. З урахуванням наявності професійних стандартів педагогічних працівників, обсягів фінансування та спроможності органів і установ, що проводять сертифікацію, МОН може визначати категорії і граничну кількість учасників сертифікації у відповідному році.

Щоб охопити всі регіони України, МОН визначає максимальний обсяг заяв, які можуть бути подані від кожної з областей на пропорційних засадах (залежно від наявної кількості вчителів).

Щоб зареєструватись на сертифікацію, необхідно заповнити реєстраційну картку-заяву, бланк якої формується на сайті Українського центру оцінювання якості освіти і надіслати комплект реєстраційних документів до відповідного регіонального центру (копію паспорта громадянина України або іншого документа, що посвідчує особу; ідентифікаційний код; довідку із закладу освіти, в якому працює педагогічний працівник, з інформацією про: назву посади з уточненням фаху, за яким працює, а також того, чи є відповідна посада його

основним місцем роботи; загальний стаж педагогічної роботи; стаж роботи на займаній посаді; спеціальність згідно з дипломом; кваліфікаційну категорію; педагогічне звання (за наявності).

Регіональний центр може відмовити заявникові в реєстрації для участі в сертифікації через:

1. Неподання документів, що підтверджують достовірність інформації, зазначеної в реєстраційній картці-заяві;
2. Подання недостовірної інформації;
3. Неналежного оформлення документів, необхідних для реєстрації;
4. Подання реєстраційних документів особою, яка відповідно до вимог законодавства не має права на проходження сертифікації;
5. Подання/надсилання реєстраційних документів після завершення встановленого строку реєстрації;
6. Наявність у педагогічного працівника чинного сертифіката про успішне проходження сертифікації, виданого протягом останніх двох років.

Результати сертифікації визначаються на підставі кількості балів, набраної учасником сертифікації за результатами вивчення його практичного досвіду роботи. Сертифікат видається учасникам сертифікації, які набрали кількість балів, що дорівнює або перевищує кількість балів, мінімально достатню для видачі сертифіката, – пороговий бал. Пороговий бал щороку визначається комісією (до складу якої можуть залучатися представники громадськості), що утворюється Державною службою якості освіти.

Успішне проходження сертифікації зараховується як проходження чергової (позачергової) атестації педагогічним працівником з присвоєнням йому наступної категорії педагогічного працівника або підтвердження наявної вищої категорії. Також вчителі, які успішно пройшли сертифікацію, отримують 20% надбавку до заробітної плати. Неуспішне проходження педагогічним працівником сертифікації не впливає на результати його чергової (позачергової) атестації, підтвердження наявної чи присвоєння наступної педагогічної категорії, продовження його роботи на відповідній посаді чи застосування до нього будь-яких заходів адміністративного впливу.

Сертифікація проводиться за рахунок коштів державного бюджету.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Що включає в себе процедура оцінювання педагогічної діяльності педагогічного працівника?
2. Що таке атестація педагогічних працівників, якою вона може бути?

3. Як часто педагогічний працівник має проходити атестацію?
4. Дайте перелік кваліфікаційних категорій і педагогічних звань педагогічних працівників.
5. Які рішення приймаються атестаційною комісією за результатами атестації?
6. Що є необхідною умовою об'єктивної атестації педагогічного працівника?
7. Що таке сертифікація учителів початкових класів і в чому полягає її мета?
8. Якими нормативними документами регулюється сертифікація педагогічних працівників?
9. Уточніть термінологію, яка є важливою для організації та проведення сертифікації (експерти, кабінет учасника сертифікації, реєстр сертифікатів, учасник сертифікації).
10. Розкрийте етапи проведення сертифікації, дайте їм характеристику.
11. Схарактеризуйте порядок проведення сертифікації відповідно до Положення про сертифікацію педагогічних працівників.
12. Які педагогічні працівники можуть взяти участь у сертифікації?
13. Хто позбавляється права брати участь у сертифікації? Перерахуйте причини, через які регіональний центр може відмовити заявникові в реєстрації для участі в сертифікації.
14. Яким органом визначаються категорії і гранична кількість учасників сертифікації у відповідному році.
15. Розкрийте вимоги до реєстрації педагогічних працівників на сертифікацію.
16. На якій підставі визначаються результати сертифікації і де вони фіксуються?
17. Що дає педагогічному працівнику успішне проходження сертифікації?
18. Які адміністративні наслідки для педагогічного працівника має неуспішне проходження ним сертифікації?

Рекомендовані джерела

1. Положення про атестацію педагогічних працівників. Наказ Міністерства освіти і науки України 09 вересня 2022 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-atestaciyu-pedagogichnih-pracivnikiv>
2. Положення про сертифікацію педагогічних працівників. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/63131/
3. Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їхнього практичного досвіду роботи.

URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/2023.02.21-Metodika-2023-dodatki.pdf>

4. Сертифікація вчителів. URL: <https://osvita.ua/school/teacher-certification/69532/>

5. Сертифікація педагогічних працівників. URL: https://dneprtest.dp.ua/cms/index.php?option=com_content&view=article&id=770

6. Професійний стандарт на професію «Вчитель початкової школи». URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/standart_uchytelya_pochatkovoyi_shkoly.pdf

7. Звіт з оціночного дослідження пілотування системи добровільної сертифікації педагогічних працівників в Україні, 2019 / Т. Петренко, П. Рейнікайнен, Т. Лаурен. Київ, 2020. 81 с.

8. Положення про атестацію педагогічних працівників. Наказ Міністерства освіти і науки України 09 вересня 2022 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-atestaciyu-pedagogichnih-pracivnikiv>

ТЕМА 7

МЕТОДИКА ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧАСНИКІВ СЕРТИФІКАЦІЇ ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ ЇХНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ РОБОТИ

7.1. Сутність професійних компетентностей педагога

7.2. Призначення методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи

7.3. Основні методи збирання інформації під час експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації, вимоги до їх використання.

7.4. Критерії та показники оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації.

7.5. Характеристика професійних компетентностей за діяльнісним та когнітивним критеріями оцінювання

Запитання і завдання для самоконтролю

Рекомендовані джерела

7.1. Сутність професійних компетентностей педагога

У методиці експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації під компетентністю розглядається системний прояв знань, умінь, здібностей і особистісних якостей педагогічного працівника, що дозволяють йому успішно вирішувати функціональні завдання, які становлять сутність професійної діяльності.

Єдиної структури стандартів професійних компетентностей не існує, однак система професійної підготовки повинна вміщувати інформацію за наступними пунктами:

- що особа, яка навчається, повинна знати і/або вміти робити;
- критерії ефективності виконання роботи;
- ситуації, в яких ефективність роботи повинна бути продемонстрована.

Вихідними даними (моделлю) для підготовки майбутніх учителів є вимоги до нього.

Вимоги можуть бути представлені через кваліфікаційну (сучасніше – *компетентнісну*) характеристику, а також роботодавцем та функціональними обов'язками.

Професійно-кваліфікаційна характеристика учителя початкових класів (на основі компетентнісного підходу)

I. Базові компетентності учителя початкових класів

Базові компетентності	Характеристики	Ознаки виявлення
Фахова здатність до реалізації функцій професійної діяльності	Функції: Мотивації і стимулювання	Готовність застосовувати засоби, прийоми, технології щодо мотивації та стимулювання суб'єктів педагогічного процесу
	Проектувальна	Здатність визначати цілі (стратегічні, тактичні, оперативні), планувати процеси для досягнення бажаних результатів, планувати діяльність суб'єктів педагогічного процесу
	Організаційна	Здатність організувати процеси, створювати умови для досягнення бажаних результатів
	Конструктивна	Спроможність переносити знання та уміння з одного виду професійної діяльності в інший; добирати доцільні методи, форми, засоби педагогічної діяльності; конструювати педагогічні заходи (навчальні заняття, виховні заходи, педагогічні збори тощо); розробляти методичне забезпечення педагогічного процесу
	Дослідницька	Здатність до організації та проведення досліджень (теоретичних, практичних), пошукової роботи; наукового аналізу й узагальнення власного педагогічного досвіду
	Контрольно-аналітична (діагностична)	Спроможність організувати та проводити процедури контролю, визначати критеріальну основу оцінювання
	Рефлексивна	Здатність до переосмислення процесів, результатів, засобів їх досягнення; визначення шляхів покращення якості процесів та результатів
Соціальна	Здатність до життєдіяльності в суспільстві;	Здатність аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів суспільства, дотримуватись соціальних

	взаємодії та праці в команді	норм і правил; продуктивно співпрацювати з різними соціальними групами і партнерами в групі, виконувати різні ролі й функції в колективі; застосовувати технології розв'язання конфліктів, досягнення консенсусу; працювати в команді; застосовувати ефективні стратегії спілкування залежно від ситуації, технології говоріння і слухання, ділового мовлення
Загально-культурна	Здатність до розвитку культури особистості і суспільства в різних аспектах	Спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової, науки й культури; знати рідну й іноземні мови, застосовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення й реалізації стратегій і моделей поведінки та кар'єри; опанувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації.
Здоров'язберігаюча	Здатність до збереження власного здоров'я	Збереження здоров'я фізичного, соціального, психічного і духовного (власного та здоров'я оточуючих); застосування навичок здорового способу життя, гармонізації режиму праці та відпочинку; запобігання та попередження професійного стресу та вигорання
Громадянська	Здатності в сфері суспільно-політичного життя в Україні, захисту власних прав і свобод, виконання	Здатність орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні; застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та інших громадян, виконання громадянських обов'язків у межах місцевої громади та держави; застосовувати способи та стратегії

	громадянських обов'язків	взаємодії з органами державної влади; використовувати способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, задовольняють власні інтереси особи та захищають права людини й громадянина; робити свідомий вибір та застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних і колективних рішень, враховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави.
Інформаційна	Здатність до пошуку, обробки, збереження і створення інформаційних ресурсів та обміну ними	Здатність до використання інформаційно-комунікаційних технологій, орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією відповідно до потреб ринку праці; застосування інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності та повсякденному житті, раціональне використання комп'ютера й комп'ютерних засобів при розв'язуванні задач, пов'язаних з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням та обміном; будувати інформаційні моделі й досліджувати їх за допомогою засобів ІКТ

II. Загальнофахові компетентності учителя початкових класів

Загальнофахові компетентності		Ознаки виявлення
Когнітивні	Методологічні	Інформованість про професійну діяльність, її цілі, задачі, плани; здатність переносити та застосувати: знання про знання; загальнотехнологічне, економічне, правове знання; знання сучасних підходів, концепцій, тенденцій розвитку освіти; знання методології дослідження; організації праці на науковій основі

	Фахово-теоретичні	Здатність застосувати та переносити в нові ситуації знання загальної та вікової педагогіки і психології, дидактики, основ наук
	Нормативно-правові	Здатність застосовувати та переносити в нові ситуації знання нормативно-правової бази, що забезпечує педагогічну діяльність та знання нормативно-правових документів, що регулюють педагогічну діяльність
	Загально-методичні	Здатність розробляти, застосовувати та переносити в нові ситуації спеціальні знання за фахом навчальної дисципліни, методики викладання, виховання
	Загально-технологічні	Здатність розробляти, застосовувати та переносити в нові ситуації технології управління, навчання, виховання
Діяльнісні	Методологічні	Володіння методами пізнання, вміння бачити та розв'язувати професійну задачу, орієнтуватися в роботі, навчати роботі інших; вміння обґрунтовувати та передавати досвід тощо
	Методичні	Володіння різними методами, прийомами, методиками педагогічної діяльності та вміння застосовувати їх у педагогічній практиці
	Технологічні	Здатність використовувати: сучасні технології педагогічної діяльності; сучасні технічні засоби; читання і розробки технічної документації
Соціально-особистісні	Професійно-педагогічне співробітництво	Взаємодія з установами, керівними особами, колегами, педагогічними працівниками; психолого-педагогічна взаємодія з учасниками навчального (управлінського, виховного) процесів (учнями, вихованцями, батьками); створення (підтримка) сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі (педагогічному, учнівському)
	Педагогічне спілкування	Володіння технологіями усного і письмового спілкування різними мовами (рідною та однією-двома іноземними), зокрема спілкування через Інтернет; наявність розвинутих мовленнєвих навичок; володіння сучасними засобами зв'язку, вміння складати ділові папери
	Прояв громадянських якостей	Патріотизм, національна самосвідомість, правосвідомість, толерантність, усвідомлення рівних прав, обов'язків і свобод для всіх громадян; здатність до вибору; громадянська гідність, почуття громадянського обов'язку,

		почуття громадянської відповідальності, досконале знання державної української мови
	Прояв моральних якостей	Гуманність, доброта, чуйність, справедливість, чесність, совісність, щирість, дисциплінованість
	Прояв професійних якостей	Активність, цілеспрямованість, наполегливість, працелюбність, добросовісність, креативність, ініціативність, комунікабельність, самостійність, здатність до рефлексії, мобільність вимогливість, тактовність; емоційна стабільність, поведінкова гнучкість

III. Спеціально-фахові компетентності учителя початкових класів

Спеціально-фахові компетентності	Ознаки виявлення
Функціональні	<p><i>Проектувальна</i> – сприяє соціалізації, формуванню загальної культури особистості в процесі викладання навчальних предметів початкової школи та організації виховної роботи в класному колективі учнів 1-4 класів;</p> <p><i>Організаційна</i> – забезпечує підготовку учнів на рівні виконання загальноосвітніх навчальних програм (1-4 класи) та Державного стандарту початкової загальної освіти й несе відповідальність за їх реалізацію у повному обсязі;</p> <p><i>Конструктивна</i> - здійснює зв'язок із батьками учнів, громадськими організаціями, що мають відношення до виховання молодших школярів</p>
Когнітивні	<p><i>спеціально-теоретичні</i> – здатність використовувати :</p> <ul style="list-style-type: none"> -законодавчі та нормативні документи щодо організації освітнього процесу в школі I ступеня; -науково-теоретичні основи навчальних предметів початкової школи; -педагогіку, психологію, фізіологію дітей молодшого шкільного віку; – основні напрямки та перспективи розвитку початкової освіти та педагогічної науки; – вимоги до оснащення навчального класу-кабінету початкового навчання; <p><i>спеціально-методичні:</i> вміння використовувати:</p> <ul style="list-style-type: none"> – методику викладання навчальних предметів та виховної роботи в 1-4 класах; – зміст навчальних програм та підручників;

	<p>– засоби навчання та їх дидактичними можливостями реалізації в початкових класах.</p> <p>спеціально-технологічні: вчитель вміє використовувати інноваційні та інформаційні технології в освітньому процесі початкової школи</p>
Діяльнісні	<p>Спеціально-методичні:</p> <p>– виявляє готовність до інноваційної діяльності, нововведень, авторських методичних систем тощо;</p> <p>– володіє програмою з предметів школи I ступеня, вміє спланувати діяльність як дитячого колективу так і особисту, має стратегічний план розвитку власної діяльності (наприклад, план самоосвіти або інших форм підвищення кваліфікації).</p> <p>– вивчає, творчо переробляє та використовує передовий педагогічний досвід вчителів навчального закладу, району (міста), України, презентує до вивчення, узагальнення та розповсюдження власні педагогічні надбання;</p> <p>Спеціально-технологічні:</p> <p>– готовність до створення авторських технологій,</p> <p>– використовує на практиці різні педагогічні технології, що відповідають віковим особливостям учнів початкової школи</p> <p>– здійснює особистісно орієнтоване навчання учнів</p>
Соціально-особистісні	<p>Вміння задовольняти підвищені потреби дітей молодшого шкільного віку в особистісному контакті з педагогом</p> <p>Вміння збагачувати зміст початкової освіти емоційним особистісно значущим спілкуванням</p> <p>Вміння налагоджувати діалогічне спілкування між дітьми, учнями та вчителем як домінуючої форми навчального спілкування</p>
Результативність	<p>- взяв участь(переміг) у конкурсі «Учитель року» в номінації «Початкові класи» (на районному/міському, обласному, Всеукраїнському рівні);</p> <p>- підготував переможців олімпіад з предметів , що викладаються у початковій школі, конкурсів, турнірів (шкільного, районного/міського, обласного рівня);</p> <p>- надає консультативну допомогу колегам,</p> <p>- ділиться досвідом з молодими вчителями,</p> <p>- організовує (бере участь) роботу інституту наставництва у закладі освіти;</p> <p>- формує активну життєву позицію зростаючих громадян України, залучає дітей до шкільного самоврядування;</p>

7.2. Призначення методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи

Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи (Наказ Державної служби якості освіти України від 01.03.2019 № 01-11/9) має

- інформаційний,
- роз'яснювальний та
- рекомендаційний характер.

Методика розроблена робочою групою Державної служби якості освіти відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1190 «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників».

Під час розроблення Методики враховано Концепцію реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р, професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 10.08.2018 № 1143 (далі – Професійний стандарт), а також Рамку безперервного професійного розвитку вчителів, розроблену Міністерством освіти і науки України спільно з Британською Радою в Україні.

Слід зауважити, що Державною службою якості освіти України оновлено Методику експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації з урахуванням нового професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста), затвердженого Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства 23.12.2020 року №2736. Деякі засадничі положення цього професійного стандарту були відпілотовані у ході сертифікації в 2019 і 2020 роках.

Зокрема, Методикою 2021 року передбачено експертне оцінювання 15 професійних компетентностей, визначених стандартом, за 35 критеріями ³⁸.

---

³⁸Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи. Наказ Державної служби якості освіти України від 01.03.2019 № 01-11/9 (в редакції наказу Державної служби якості освіти України від 18.08.2021 № 01-11/55)

7.3. Основні методи збирання інформації під час експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації, вимоги до їх використання

Під час експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації основними методами збирання інформації є:

- аналіз самопрезентації практичного досвіду роботи учасника сертифікації;
- спостереження за навчальними заняттями;
- анкетування директора ЗЗСО, його заступника та керівника методичного об'єднання;
- інтерв'ю з учасником сертифікації.

Експертне оцінювання здійснюється двома експертами.

Аналіз самопрезентації. Самопрезентація передбачає розкриття учасником сертифікації власного професійного образу, відображення досвіду та досягнень за останні 2 роки. Самопрезентація готується заздалегідь у довільному форматі (мультимедійний, відеопрезентація, доповідь тощо) з дотриманням наступних змістових складових:

- Я – вчитель (коротка інформація про учасника сертифікації)
- Освітнє середовище мого класу
- Я – учні – батьки
- Мої здобутки в професії.

Спостереження за навчальними заняттями. Спостереження за діяльністю учасника сертифікації відбувається не менше ніж на двох заняттях впродовж робочого дня, включаючи, зокрема, спостереження під час відвідування навчальних занять, на перервах між навчальними заняттями, а також огляд класної кімнати. Навчальні заняття проводяться згідно з календарним планом роботи учасника сертифікації та відповідним навчальним планом.

Анкетування директора ЗЗСО / його заступника та голови (керівника) методичного об'єднання здійснюється за анкетами, розробленими Службою, що передбачає обов'язкову фіксацію відповідей. Його результати враховуються, однак анкетування не може бути єдиним методом збирання інформації.

Інтерв'ю з учасником сертифікації спрямоване на уточнення інформації, необхідної для об'єктивного оцінювання професійної компетентностей. Тривалість інтерв'ю з учасником сертифікації не перевищує 60 хвилин.

Інтерв'ювання учасника сертифікації здійснюється згідно з орієнтовним переліком питань, розробленим Службою.

Для оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації за кожним із показників може використовуватися від одного до чотирьох методів

збирання інформації (як зазначено, спостереження під час уроків, спостереження на перервах, інтерв'ю з учасником сертифікації, інтерв'ю з директором та заступником директора закладу освіти, в якому працює учасник сертифікації), про що робиться відмітка у таблиці. Водночас, інтерв'ю з директором та його заступником не може бути єдиним методом збирання інформації для експертного оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації

Тривалість кожного інтерв'ю (з директором та заступником директора закладу освіти, в якому працює учасник сертифікації) не повинна перевищувати 40 хвилин. Тривалість інтерв'ю з учасником сертифікації не повинна перевищувати 60 хвилин.

Кожний учасник сертифікації аналізує та розв'язує три педагогічних ситуації, надані Службою. Під час аналізу педагогічної ситуації і розв'язання проблеми учасником сертифікації експерти використовують орієнтовну схему-зразок (за Мільго Л. О.):

1. Аналіз педагогічної ситуації (діагностика діючих осіб: опис вчинку; пояснення вчинку і його причин; педагогічна оцінка вчинку; педагогічне прогнозування наслідків вчинку; загальні діагностичні рішення).

2. Усвідомлення проблеми (визначення суперечностей) та формулювання педагогічних задач (тактичні, оперативні, стратегічні).

3. Розробка проекту рішення (способи досягнення мети), висування гіпотез, прогнозування наслідків варіантів розв'язання задач.

4. Здійснення проекту (практична реалізація прийнятих рішень).

5. Аналіз отриманих педагогічних результатів і оцінка їх ефективності.

У ході вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації експерт оцінює професійні компетентності учасників сертифікації за визначеними критеріями. Усі показники фіксуються в *Робочій таблиці вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації* (Див. Додаток 1).

7.4. Критерії та показники оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації

Критерії та показники оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації розроблені в методиці експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їхнього практичного досвіду роботи (2019 р.) та в оновленій методиці (2020 р.)

Методика (2019 р.) включає 5 критеріїв, що розкриваються через 20 показників, опис методів збирання інформації експертами та алгоритм обчислення загальної суми балів, отриманих учасником сертифікації за результатами експертного оцінювання. Під час розроблення критеріїв та показників враховано Концепцію реалізації державної політики у сфері

реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р, професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 10.08.2018 № 1143, навчально-методичний посібник «Супервізія: професійна підтримка і професійний розвиток педагогів», розроблений Всеукраїнським фондом «Крок за кроком», Рамку безперервного професійного розвитку вчителів, розроблену Міністерством освіти і науки України спільно з Британською Радою в Україні.

Критерій 1. Здатність планувати і реалізовувати освітній процес на основі особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів.

1.1. Планує освітній процес із урахуванням вимог Державного стандарту початкової освіти та освітньої програми.

1.2. Використовує педагогічні технології в освітньому процесі на основі особистісно орієнтованого і компетентнісного підходів.

1.3. Надає дітям рівні можливості участі у різних формах взаємодії, зокрема організовує співпрацю учнів у парах, мікрогрупах, групах.

1.4. Організовує роботу учнів із урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей (у тому числі дітей з особливими освітніми потребами), добираючи доцільні методи, прийоми, засоби навчання.

1.5. Забезпечує баланс між активним, пасивним та інтерактивним навчанням.

1.6. Демонструє позитивні навички вербальної та невербальної комунікації з учнями.

1.7. Застосовує різноманітні форми оцінювання роботи учнів та проводить аналіз результативності їхньої навчальної діяльності.

Критерій 2. Здатність здійснювати процес навчання, виховання і розвитку учнів, основою якого є повага до прав людини, патріотизм, демократичні та інші загальнолюдські цінності.

2.1. Формує в учнів повагу до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини і громадянина; нетерпимість до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками.

2.2. Розвиває в учнів патріотизм, повагу до державної мови і державних символів України, шанобливе ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, традицій і надбань Українського народу.

2.3. Забезпечує позитивне ставлення до індивідуальних відмінностей учнів, цінує, враховує особливості та захищає права кожного з них.

Критерій 3. Здатність створювати безпечне та психологічно комфортне освітнє середовище, орієнтоване на розвиток дітей та мотивацію їх до навчання.

3.1. Створює комфортне освітнє середовище з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни.

3.2. Мотивує учнів до вибору виду діяльності та активного навчання, організовуючи освітні осередки, у тому числі для їхньої індивідуальної роботи.

3.3. Використовує в освітньому середовищі навчальні матеріали відповідно до інтересів і потреб дітей.

3.4. Забезпечує емоційну і психологічну комфортність освітнього середовища для учнів.

Критерій 4. Здатність налагоджувати і підтримувати партнерські стосунки з родинами учнів задля розвитку здібностей та можливостей кожної дитини.

4.1. Співпрацює з родинами учнів, використовуючи різні форми комунікації щодо успіхів у навчанні та розвитку їх дітей, зокрема для розроблення і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії.

4.2. Долучає батьків до організації освітнього процесу та проводить спільно з ними заходи для дітей.

Критерій 5. Здатність до постійного професійного розвитку, самооцінювання та рефлексії.

5.1. Аналізує сильні і слабкі сторони своєї професійної діяльності, формує і розвиває власну інформатичну компетентність та визначає шляхи подальшого саморозвитку.

5.2. Здійснює оцінювання своєї роботи на підставі інформації із різних джерел (результати оцінювання учнів, зворотний зв'язок від колег, керівництва, учнів, їхніх батьків) та враховує його результати для професійного і особистісного зростання.

5.3. Бере участь у семінарах, тренінгах, майстер-класах, науково-практичних конференціях, вебінарах, роботі творчих груп із професійних питань.

5.4. Постійно співпрацює з іншими вчителями для підвищення своєї власної та їхньої професійної компетентності.

Експертне оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації здійснюється за кожним критерієм та включає оцінювання за всіма показниками, що входять до відповідного критерію. Загальна оцінка є сумою балів за всіма критеріями. У тому випадку, коли показник, за яким здійснюється

оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації, простежується постійно / системно, він оцінюється в 3 (три) бали. Коли показник, за яким здійснюється оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації, простежується часто / в більшості випадків, він оцінюється у 2 (два) бали.

Коли показник, за яким здійснюється оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації, простежується епізодично / не простежуються, він оцінюється в 1 (один) бал. Сума балів, отриманих учасником сертифікації від кожного експерта за відповідний критерій, визначається за формулою: $k = p_1 + p_2 + \dots + p_n$, де p – кількість балів, отриманих учасником сертифікації за кожним показником відповідного критерію від одного експерта; n – кількість показників, що входять до відповідного критерію. Сума балів, отриманих учасником сертифікації від одного експерта за всіма критеріями, визначається за формулою: $\sigma = k_1 + k_2 + k_3 + k_4 + k_5$, де k_1, k_5 – бали, отримані учасником сертифікації за кожним із критеріїв від одного експерта. Загальна сума балів, отриманих учасником сертифікації за результатами експертного оцінювання, визначається за формулою: $\Sigma = \sigma_1 + \sigma_2$, де σ_1 – сума балів, отриманих учасником сертифікації від першого експерта за всіма критеріями; σ_2 – сума балів, отриманих учасником сертифікації від другого експерта за всіма критеріями.

Таким чином, найменша загальна сума балів, яку може отримати учасник сертифікації за результатами експертного оцінювання, складає 40 балів, найбільша – 120 балів.

За результатами експертного оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації шляхом вивчення практичного досвіду його роботи експерти заповнюють та підписують експертний висновок за формою, затвердженою Службою.

7.5. Характеристика професійних компетентностей за діяльнісним та когнітивним критеріями оцінювання

Відповідно до оновленої методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їхнього практичного досвіду роботи (2020 р.) у процесі сертифікації проводиться експертне оцінювання 10 професійних компетентностей, кожна з яких оцінюється за двома критеріями – когнітивним (К) та діяльнісним (Д).

Таблиця 14

Кількісний розподіл показників за критеріями

Професійна компетентність	Критерій оцінювання	Кількість показників
1. Здатність планувати та організувати освітній процес відповідно до вимог законодавства	Діяльнісний 1Д	3
	Когнітивний 1К	4
Усього		7
2. Здатність застосовувати та інтегрувати знання з усіх освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти	Діяльнісний 2Д	4
	Когнітивний 2К	3
Усього		7
3. Здатність проектувати, здійснювати освітню діяльність із використанням технологій, форм, методів і засобів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей учнів	Діяльнісний 3Д	4
	Когнітивний 3К	3
Усього		7
4. Здатність оцінювати навчальні досягнення здобувачів освіти відповідно до затверджених вимог	Діяльнісний 4Д	4
	Когнітивний 4К	3
Усього		7
5. Здатність організувати та підтримувати здорове, безпечне, розвивальне, психологічно комфортне, інклюзивне освітнє середовище	Діяльнісний 5Д	4
	Когнітивний 5К	3
Усього		7
6. Здатність до організації виховного процесу, який ґрунтується на загальнолюдських, національно-патріотичних, культурних та громадянських цінностях	Діяльнісний 6Д	4
	Когнітивний 6К	4
Усього		8
7. Здатність до формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів	Діяльнісний 7Д	3
	Когнітивний 7К	3
Усього		6
8. Здатність до співпраці / взаємодії з учасниками освітнього процесу (учнями, колегами, батьками)	Діяльнісний 8Д	4
	Когнітивний 8К	3
Усього		7
9. Здатність до використання інформаційно-комунікаційної та цифрової технологій	Діяльнісний 9Д	3
	Когнітивний 9К	3
Усього		6
10. Здатність до постійного професійного саморозвитку, самоаналізу та рефлексії	Діяльнісний 10Д	3
	Когнітивний 10К	3
Усього		6
Загальна кількість		68

Професійні компетентності

1. Здатність планувати та організовувати освітній процес відповідно до вимог законодавства

Діяльнісний критерій

1Д1 Дотримується вимог нормативно-правових документів при плануванні та організації освітнього процесу.

1Д2 Планує / реалізує хід навчальних занять із урахуванням особливостей змісту освітніх галузей.

1Д3 Розраховує (під час планування) часові рамки для кожного виду діяльності та гнучко дотримується їх, передбачаючи можливості для моніторингу та зворотного зв'язку.

Когнітивний критерій

1К1 Знає вимоги до планування освітнього процесу відповідно до Державного стандарту початкової освіти та обраної освітньої програми.

1К2 Аналізує зміст навчального матеріалу та прогнозує результативність його сприйняття.

1К3 Обізнаний із видами діяльності, що дають змогу учням засвоїти новий матеріал та набути життєвих компетентностей.

1К4 Обізнаний із труднощами, що можуть виникати в учнів під час навчальної діяльності, та знає способи реагування на них із урахуванням індивідуальних особливостей дітей.

2. Здатність застосовувати та інтегрувати знання з усіх освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, під час освітнього процесу

Діяльнісний критерій

2Д1 Реалізує вимоги освітньої програми, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів.

2Д2 Формує в учнів уміння працювати з різними видами та джерелами інформації, дотримуючись принципів академічної доброчесності.

2Д3 Розкриває зв'язок нової теми з попередніми і наступними темами, дає можливість учням самостійно ставити запитання та вирішувати завдання.

2Д4 Застосовує різні прийоми і методи для розвитку мотивації й пізнавального інтересу учнів та демонструє можливості використання отриманих знань на практиці.

Когнітивний критерій

2К1 Обізнаний зі змінами та новаціями в освіті, джерелами науково-педагогічної інформації (паперовими та електронними).

2К2 Знає, як добирати матеріал до навчальних занять із урахуванням рівнів досягнень учнів та їх індивідуальних особливостей.

2К3 Знає, як адаптувати освітню програму відповідно до потреб, можливостей та інтересів учнів.

3. Здатність проектувати, здійснювати освітню діяльність із використанням технологій, форм, методів і засобів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей учнів

Діяльнісний критерій

3Д1 Організовує роботу учнів із урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей (у тому числі дітей з особливими освітніми потребами), добираючи доцільні методи та прийоми навчання.

3Д2 Забезпечує баланс між активними, пасивними та інтерактивними видами навчання у різних формах взаємодії (парах, мікрогрупах, групах) для досягнення очікуваних результатів.

3Д3 Створює умови для розвитку в учнів критичного мислення та творчої активності, використовуючи різні засоби навчання.

3Д4 Підтримує належний баланс між обсягом мовлення вчителя та обсягом мовлення учнів, демонструючи навички позитивної вербальної та невербальної комунікації.

Когнітивний критерій

3К1 Знає вимоги до планування навчальних занять із урахуванням специфіки освітніх галузей та індивідуальних особливостей учнів.

3К2 Обізнаний з освітніми технологіями, формами, методами та засобами навчання для досягнення позитивних результатів кожним здобувачем освіти.

3К3 Знає основи психолого-педагогічної теорії та методичні прийоми організації особистісно орієнтованого навчання.

7. Здатність оцінювати навчальні досягнення здобувачів освіти відповідно до затверджених вимог

Діяльнісний критерій

4Д1 Застосовує різні види оцінювання навчальних досягнень учнів.

4Д2 Оцінює навчальну діяльність учнів із урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей (у тому числі дітей з особливими освітніми потребами).

4Д3 Формує в здобувачів освіти навички самооцінювання та взаємооцінювання навчальної діяльності.

4Д4 Надає учням зворотній зв'язок через оцінювання та створює ситуацію успіху.

Когнітивний критерій

4К1 Знає нормативні вимоги та методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

4К2 Знає і розробляє критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей.

4К3 Знає, як добирати та адаптувати завдання з різних джерел для визначення рівнів засвоєння матеріалу здобувачами освіти.

8. Здатність організовувати та підтримувати здорове, безпечне, розвивальне, психологічно комфортне, інклюзивне освітнє середовище

Діяльнісний критерій

5Д1 Створює психологічно комфортне освітнє середовище з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності, правил санітарії та гігієни.

5Д2 Мотивує учнів до вибору виду діяльності та активного навчання, організовуючи освітні осередки.

5Д3 Залучає учнів до комунікативної, дослідницької, проєктної та інших видів діяльності в освітньому середовищі.

5Д4 Добирає і застосовує в освітньому середовищі навчальні матеріали відповідно до інтересів і потреб дітей.

Когнітивний критерій

5К1 Знає вимоги до освітнього середовища, зорієнтованого на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів.

5К2 Знає особливості змістового наповнення освітнього середовища.

5К3 Знає норми та правила поведінки учасників освітнього процесу в закладі освіти.

9. Здатність до організації виховного процесу, який ґрунтується на загальнолюдських, національно-патріотичних, культурних та громадянських цінностях

Діяльнісний критерій

6Д1 Використовує завдання / матеріали для формування / виховання загальнолюдських, національно-патріотичних, культурних та громадянських цінностей.

6Д2 Створює умови для формування емоційного інтелекту учнів.

6Д3 Планує та проводить заходи щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) / дискримінації серед учнів.

6Д4 Виховує в учнів моральні чесноти (доброту, милосердя, співчуття).

Когнітивний критерій

6К1 Обізнаний з нормативною базою виховного процесу в початковій освіті.

6К2 Знає методики та технології національно-патріотичного виховання.

6К3 Володіє інформацією про чинники ризику насильства (булінгу / цькування) щодо дитини та знає послідовність дій у випадку його виявлення.

6К4 Знає основи превентивного виховання здобувачів освіти.

10. Здатність до формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти

Діяльнісний критерій

7Д1 Визначає потреби, сильні / слабкі сторони дитини в емоційній, фізичній і когнітивній сферах для здійснення індивідуального підходу та розробки індивідуальної програми розвитку (за потреби).

7Д2 Розробляє проекти й творчі завдання різної складності для розвитку здібностей та задоволення потреб дітей.

7Д3 Розвиває в учнів ініціативу, самостійність, відповідальність та лідерські якості.

Когнітивний критерій

7К1 Знає вимоги щодо формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів.

7К2 Обізнаний з умовами щодо залучення профільних фахівців до розробки індивідуальної освітньої траєкторії учня.

7К3 Знає методики визначення індивідуальних труднощів, що виникають в учнів під час навчання, та здатний їх подолати.

11. Здатність до співпраці / взаємодії з учасниками освітнього процесу (учнями, колегами, батьками (особами, які їх замінюють))

Діяльнісний критерій

8Д1 Інформує / комунікує з батьками (особами, які їх замінюють) про навчальні досягнення учнів, їх поведінку, розвиток та надає їм поради й рекомендації.

8Д2 Залучає батьків (осіб, які їх замінюють) до організації освітнього процесу та участі в різних соціальних / громадських проєктах.

8Д3 Сприяє розвитку партнерських стосунків «учень-учитель» на основі спільних демократичних цінностей.

8Д4 Обмінюється досвідом / співпрацює з колегами у різних сферах професійної діяльності.

Когнітивний критерій

8К1 Знає повноваження, функції та форми роботи з батьками учнів (особами, які їх замінюють).

8К2 Володіє інформацією про діяльність професійних спільнот / професійних мережеских спільнот.

8К3 Знає способи / механізми співпраці з іншими вчителями для підвищення власної та їхньої педагогічної майстерності.

12. Здатність до використання інформаційно-комунікаційної та цифрової технологій

Діяльнісний критерій

9Д1 Використовує наявні в закладі освіти види цифрової техніки для забезпечення якісного освітнього процесу.

9Д2 Використовує інформаційно-комунікаційні технології для висвітлення власних напрацювань і результатів роботи в різних формах (професійне портфоліо, авторський сайт, блог, публікації, тощо).

9Д3 Створює освітні ресурси із використанням інформаційних технологій та наповнює їх відповідним контентом навчального чи методичного спрямування.

Когнітивний критерій

9К1 Знає як використовувати інформаційні, інфомедійні та цифрові технології при плануванні освітнього процесу.

9К2 Знає як створювати освітні ресурси із використанням інформаційних технологій.

9К3 Знає правила використання інформаційних засобів та вимоги до безпечної роботи в мережі інтернет.

13. Здатність до постійного професійного розвитку, самоаналізу та рефлексії

Діяльнісний критерій

10Д1 Вміє об'єктивно оцінювати власну професійну діяльність.

10Д2 Бере участь у семінарах, тренінгах, майстер-класах, науково-практичних конференціях, вебінарах, роботі творчих груп із професійних питань.

10Д3 Проявляє / демонструє особистісно-професійні якості: активність, цілеспрямованість, наполегливість, працелюбність, креативність, ініціативність, комунікабельність.

Когнітивний критерій

10К1 Обізнаний з порядком підвищення кваліфікації та знає види, форми та способи професійного зростання, особистісного розвитку та вдосконалення.

10К2 Знає методiku самоаналізу професійної діяльності.

10К3 Розуміє необхідність постійного професійного самовдосконалення та самоосвіти.

Експертне оцінювання кожної професійної компетентності здійснюється за когнітивним критерієм та включає оцінювання за всіма показниками, що входять до критерію. Для кожної професійної компетентності сформовано унікальний перелік показників, які визначають когнітивний критерій. У тому випадку, коли показник, за яким здійснюється оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації, простежується постійно / системно, він оцінюється 4 (чотирма) балами. Коли показник, за яким здійснюється оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації, простежується часто / в більшості випадків, він оцінюється трьома балами. У випадку, коли показник, за

яким здійснюється оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації, простежується інколи / менше ніж в половині випадків, він оцінюється 2 (двома) балами. Коли показник, за яким здійснюється оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації, простежується епізодично / не системно, він оцінюється 1 (одним) балом. У випадку, коли показник, за яким здійснюється оцінювання професійних компетентностей учасника сертифікації, не простежується, він оцінюється 0 (нулем) балів.

Показники критерію оцінювання розроблено з урахуванням вимог до трудових функцій, визначених Професійним стандартом. Кількість балів за результатами експертного оцінювання професійної компетентності за когнітивним критерієм визначається як сума результатів оцінювання показників, що входять до цього критерію: $N = \sum_{i=1}^n Y_i$, де N - кількість балів за результатами експертного оцінювання професійної компетентності за когнітивним критерієм; Y_i – результат оцінювання за відповідним показником. Кількість отриманих учасником сертифікації балів від кожного експерта визначається як сума балів за результатами оцінювання всіх професійних компетентностей за когнітивним критерієм: $M = \sum_{i=1}^n Y_{i0}$, де M – кількість отриманих учасником сертифікації балів від кожного експерта за результатами експертного оцінювання професійної компетентності за когнітивним критерієм. Кількість набраних учасником сертифікації балів за когнітивним критерієм кожної професійної компетентності, що фіксується в експертному висновку, визначається як середнє арифметичне значення балів, отриманих від двох експертів: $M = \frac{M_1 + M_2}{2}$, де M – кількість набраних учасником сертифікації балів за когнітивним критерієм оцінювання, що фіксується в експертному висновку.

Експертна група заповнює форму експертного висновку, що підписується всіма експертами. Загальна сума балів, яку може отримати учасник сертифікації знаходиться в діапазоні від 0 до 100 балів.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність професійних компетентностей педагога відповідно до Методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації.
2. У чому полягає призначення методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації?
3. Хто є розробниками методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації?
4. Які документи покладено в основу розроблення методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації?

5. Схарактеризуйте основні методи збирання інформації під час експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації, вимоги до їх використання.

6. Розкрийте орієнтовну схему-зразок аналізу педагогічної ситуації і розв'язання проблеми учасником сертифікації, яку використовують експерти.

7. Обґрунтуйте критерії та показники оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації в методиці експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їхнього практичного досвіду роботи 2019 р.

8. Назвіть професійні компетентності (10) вчителя відповідно до оновленої методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їхнього практичного досвіду роботи (2020 р.).

9. Схарактеризуйте професійні компетентності за діяльнісним та когнітивним критеріями оцінювання.

10. Як здійснюється оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації в балах?

Рекомендовані джерела

1. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

2. Професійний стандарт на професію «Вчитель початкової школи»

URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u137/standart_uchytelya_pochatkovoyi_shkoly.pdf

3. Рамка безперервного професійного розвитку вчителів. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/ramka_bezperernogo_profesiynogo_rozvytku_vchyteliv.pdf

СЛОВНИЧОК

ДИТИНОЦЕНТРИЗМ – це особистісно орієнтована модель навчання та виховання, що передбачає максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів, забезпечення морально-психологічного комфорту, відмови від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра.

ДОСТУП – можливість добуватися кудись або чогось, користуватися з чогось (зокрема освіти);

• **ДОСТУП ДО ОСВІТИ** – 1. Можливість вільно чи через конкурсний вступ розпочати навчання у бажаному закладі освіти; 2. Установлення врегульованих засад при зарахуванні до вищих ступенів школи. Механізм забезпечення доступу до освіти в окремих країнах регулюється на політичному рівні (правові регуляції, закони щодо освітньої політики). Істотну роль відіграють економічні можливості даної країни, а також традиції, пов'язані із середньою освітою. Відмінності стосуються самих механізмів вступу до закладів освіти.

• **ДОСТУПНІСТЬ ДО ОСВІТИ** – існування реальних можливостей отримання громадянами (залежно від їх здібностей і працьовитості) найвищих ступеней освіти, а в самій системі освіти – можливостей оптимальних умов для формування та розвитку особистості. Свідченням доступності до освіти є відповідні державні економічні умови, форми матеріальної допомоги учням, а також – щільність мережі закладів освіти відповідно до кількості дітей і молоді шкільного віку.

ЕКСПЕРТИ – особи, що мають вищу педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, практичний досвід роботи у закладі освіти не менше ніж 5 років і пройшли відповідне навчання, організоване Державною службою якості освіти України.

ІНДИКАТОР – показник, що відображає хід процесу або стан об'єкту спостереження, його якісні або кількісні характеристики у формі, зручній для сприйняття людиною.

ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ – цілорічна або періодична оцінка досягнень учнів зі всіх навчальних предметів. Підставою цієї оцінки є результати систематичної перевірки вчителями досягнень й успішності учнів під час навчального року.

КРИТЕРІЙ – це підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (ст. 1 Закон України «Про вищу освіту»).

• **компетентність математична** — здатність особи бачити математику в житті, створювати математичні моделі об'єктів, явищ, процесів навколишнього світу, застосовувати досвід математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично зорієнтованих завдань (Програма загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів», затверджена наказом МОНУ від 20.03.2018 р.№ 256);

• **поріг математичної/читацької компетентності** — чисельний вимір оволодіння випускником початкової школи набором знань, умінь, ставлень та ін. у межах відповідної предметної галузі. Визначається за результатом виконання учасниками тестування тестових завдань тестових частин через установлення експертами відповідної кількості балів на шкалі тестових балів основного тесту, що відповідає мінімальним/значним досягненням учасника у визначених галузях, шляхом переведення тестових балів у шкальовані (шкала 100–300). У межах моніторингового дослідження визначено два основні пороги — *базовий* і *високий* пороги математичної/читацької компетентності, які відповідають балам 170 і 230 на шкалі 100–300 відповідно. Також визначено середній поріг (200 балів на шкалі 100–300), однак його значення не можна співвідносити із будь-яким середнім значенням когнітивних здобутків учасників. Середнє значення відповідає значенню нуля логітів (значення, яке відповідає ймовірності 50 % розв'язати тестове завдання зі складністю нуля логітів). У першому циклі опис цієї характеристики немає легкопояснюваного змісту, однак у наступних циклах моніторингового дослідження зміщення результатів від цієї точки демонструватиме динаміку змін результатів.

• **рівень математичної / читацької компетентності** — чисельний вимір оволодіння випускником початкової школи набором знань, умінь, ставлень та ін. у межах предметної галузі, що визначається на шкалі 100–300 за результатом виконання учасникам тестування тестових завдань тестових частин. У межах дослідження визначено п'ять основних рівнів досягнень учасників, а саме:

• **передбазовий рівень** – результати від 100 до 170 балів на шкалі 100–300, на цьому рівні знаходяться всі учасники, які не досягли базового порогу;

• *базовий рівень* – результати від 170 до 300 балів на шкалі 100–300, на цьому рівні знаходяться всі учасники, які досягли базового порогу;

• *середній рівень* – результати від 200 до 300 балів на шкалі 100–300, на цьому рівні знаходяться всі учасники, які досягли середнього порогу;

• *високий рівень* – результати від 230 до 300 балів на шкалі 100–300, на цьому рівні знаходяться всі учасники, які досягли високого порогу.

• **компетентність читацька** — здатність особи широко розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту тощо (Програма загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів», затверджена наказом МОНУ від 20.03.2018 р. № 256).

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ – знання, вміння, навички, взаємовідносини, цінності та ін. чинники, що становлять особистісні та суспільні аспекти життя й діяльності людини і від яких залежить особистий та суспільний прогрес. Виділяють такі групи ключових компетентностей:

- *соціальні*, пов'язані з оточенням, життям суспільства, соціальною діяльністю особистості;

- *мотиваційні*, пов'язані з внутрішньою мотивацією, інтересами, індивідуальним вибором;

- *функціональні*, пов'язані зі сферою знань, вмінням оперувати науковими знаннями та фактичним матеріалом.

Ключові компетентності для навчання впродовж життя складають:

– фундаментальні навички рахування та письма;

– базові компетентності в галузях математики, природничих наук та технологій;

– іноземні мови;

– інтерактивні навички та використання технологій;

– уміння навчатися;

– соціальні навички;

– підприємницькі навички;

– загальна культура.

• **навчання на основі компетентностей** – навчання, яке зорієнтовано на розвиток практичних умінь і можливостей.

КОНТРОЛЬ – процес накопичення даних про учнів і класи для вирішення питання про те, як необхідно навчати;

• **контроль якості** – процес оцінювання якості, який сфокусований на вимірюванні якості вищого навчального закладу або освітньої / навчальної програми. Контроль якості включає певний набір методів, процедур, інструментів, які використовуються для визначення відповідності якості встановленим стандартам. Ключовим елементом контролю якості є система доказів правильності оцінки якості.

КУРІКУЛУМ (НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА) – 1. Цілісний спосіб реалізації освітньої політики, що включає ціль, зміст, методи і засоби навчання; 2. Педагогічний термін, який отримав популярність спочатку в США, а потім в Західній Європі, протиставлений до традиційного – плану навчання. Поняття К. асоціюється з науковим підходом до реформи цілей, змісту і методів організованого навчання в школі. Цілі описуються як успіхи учня в навчанні, які можна перевірити і виміряти. Більш конкретизовано й точно цілі визначаються у відповідній таксономії, підпорядкованій змісту навчання. Суттєвою рисою цього поступу є операціоналізація діяльності вчителя і учнів.

МОНІТОРИНГ (від лат. *monitum* – вказівка, застереження, нагадування) – система збирання, обробки, зберігання та розповсюдження інформації про будь-яку систему або її окремі елементи, що орієнтована на інформаційне забезпечення управління даною системою, дає змогу судити про її стан у будь-який момент часу та дозволяє прогнозувати її розвиток; безперервне стеження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, а також запобігання критичним ситуаціям; комплекс процедур щодо спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта й спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта; система спостереження, оцінювання, контролю, управління і прогнозування.

Основою моніторингових досліджень у галузі освіти є точні масові педагогічні вимірювання, пов'язані з об'єктивним оцінюванням досягнутого учнями рівня навченості та встановленням його відповідності запланованим результатам і нормам навчання, визначенням рівня викладання, якості, актуальності та повноти змістового наповнення навчальних предметів.

• **зовнішній моніторинг** – різновид моніторингу, який здійснюється періодично спеціальними незалежними установами і фахівцями за відповідною технологією;

• **внутрішній моніторинг** – різновид моніторингу, який проводиться на рівні класу, ЗЗСО вчителем або групою вчителів і психологами з використанням власних методичних матеріалів для внутрішніх потреб (звітування перед учнями та їх батьками);

• **педагогічний моніторинг** – супровідний контроль та поточне

коригування взаємодії вчителя й учня в організації і здійсненні освітнього процесу; система організації збору, обробки, розподілу, зберігання та поширення інформації про здійснення педагогічної діяльності на відповідному рівні, що забезпечує неперервне спостереження за її станом, необхідне координування і прогнозування розвитку;

• **освітній моніторинг** – супровідне оцінювання і поточна регуляція будь-якого процесу в освіті).

Основними напрямками освітнього моніторингу визначають:

- моніторинг якості освіти;
- моніторинг рівня соціалізації особистості;
- моніторинг інтересів учнів;
- моніторинг освітніх потреб учнів та місцевого суспільства;
- моніторинг рівня професіоналізму педагогічних кадрів;
- моніторинг стану здоров'я учнів;

Моніторинг в освіті — постійне чи періодичне стеження за навчанням або іншим процесом (напр., освітніми змінами) з його критичним аналізом; систематичні процедури збору даних щодо важливих аспектів освіти на національному, регіональному та локальному рівнях. У відповідності з функціями моніторингу, відрізняють інформаційний, діагностичний, порівняльний і прогностичний типи моніторингу;

• **моніторинг навчальної діяльності** – це цілеспрямоване, організоване спеціальним чином, безперервне стеження за змінами основних показниками навчальної діяльності суб'єкту(ів) навчання з метою своєчасного прийняття відповідних рішень з метою корекції освітнього процесу і створенні для нього відповідних умов на основі аналізу зібраної інформації і педагогічного прогнозу;

• **учнівський моніторинг** (комплекс психолого-педагогічних процедур, які супроводжують процес засвоєння учнями знань, сприяють виробленню нової інформації, необхідної для спрямування дій на досягнення навчальної мети);

• **моніторинг загальноосвітньої підготовки учнів** (систематичне відстеження досягнення державних вимог підготовки учнів за основними навчальними дисциплінами);

• **змістовий** (особистісно зорієнтований) моніторинг (динаміка особистісного розвитку);

• **моніторинг результативності освітнього процесу** (показує загальну картину дій усіх чинників, які впливають на навчання та виховання і визначає напрями, що потребують більш детального дослідження);

• **моніторинг якості освіти** — це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у

розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей. Моніторинг якості освіти може бути внутрішній та зовнішній. Внутрішній моніторинг якості освіти проводиться закладами освіти (іншими суб'єктами освітньої діяльності). Зовнішній моніторинг якості освіти може проводитися будь-якими органами, підприємствами, установами, організаціями, іншими юридичними особами, що здійснюють незалежне оцінювання якості освіти та освітньої діяльності. Участь закладів освіти (інших суб'єктів освітньої діяльності) та учасників освітнього процесу у зовнішньому моніторингу якості освіти є добровільною, крім випадків, встановлених законодавством (*стаття 48 Закону України «Про освіту»*).

Моніторинг якості освіти є складовою системи зовнішнього забезпечення якості освіти.

- **інструменти моніторингу** – освітні індикатори, які визначаються як статистичні дані для забезпечення інформації про стан та напрями розвитку освітньої системи або її окремих складових.

МОНІТОРИНГОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ — моніторинг, що проводиться з метою вивчення стану функціонування об'єкта дослідження, процесів, що характеризують його, і ґрунтується на методології наукового дослідження з чітким визначенням мети, завдань, предмета, об'єкта, дослідження, концептуальних засад і гіпотез та ін.

- **основний етап моніторингового дослідження** — період збору даних моніторингового дослідження, на основі обробки й аналізу яких проводиться визначення результатів й оцінювання стану сформованості читацької й математичної компетентностей випускників початкової школи;

- **пілотний етап моніторингового дослідження** — період збору даних з метою валідації та оптимізації матеріалів і процедур моніторингового дослідження. після проведення пілотного етапу проводяться необхідні адаптації й зміни для забезпечення якісних матеріалів і процедур для основного етапу моніторингового дослідження.

- **програма моніторингового дослідження** — Програма загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів», затверджена наказом МОНУ від 20.03.2018 р. № 256.

- **учасники моніторингового дослідження** – учні 4-х класів (випускники початкової школи) та вчителі, які їх навчали.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ – сукупність умов, способів і засобів їх

реалізації для навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їх потреб і можливостей.

ОЦІНЮВАННЯ / ЕВАЛЬВАЦІЯ – 1. Процес формування думки про щось чи оцінки чогось (програми, поведінки, праці чи її результатів); 2. Оцінка, визначення ціни, вартості, кількості, якості, придатності, аналіз даних, обстановки; 3. Систематичне дослідження позитивних і негативних рис якогось об'єкта (його опис та оцінка); 4. Запланований процес збору, аналізу й оцінювання інформації з метою покращення діяльності; 5. Систематичний збір та інтерпретація свідчень, що веде, як частина процесу, до встановлення цінності з перспективою дії; процес формулювання висновків на основі порівняння кількісних показників, отриманих з різних джерел, зі стандартами.

• **ОСВІТНЯ ЕВАЛЬВАЦІЯ /ВИМІРЮВАННЯ ШКІЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ** – 1. Процес оцінювання стану системи освіти, а також придатності й успішності навчально-виховного процесу (відносно поставлених цілей і завдань); 2. Збір інформації про умови, перебіг та результати освітньої діяльності з метою здійснення оцінки цінності цієї діяльності й обґрунтування відповідних рішень. Відрізняють О. е.: *внутрішню*, яка полягає в оцінці результатів навчально-виховної діяльності навчально-виховних закладів (передусім шкіл) особами, які в них працюють, а також *зовнішню*, коли ефективність навчання й виховання оцінюють експерти із спеціально призначених для цього інституцій.

О. е., як категорія сучасної освітньої теорії та практики, з'явилася одночасно із започаткуванням реформ шкільництва. Вона є найбільш складним діагностичним завданням і складною процедурою вимірювання освітніх об'єктів. Результати О. е. представляються у вигляді опису (із статистичними даними) освітніх змін, відображення певного бачення успіхів і невдач. Такі дослідження охоплюють головні сфери реформованої освіти, зокрема ті, які викликають найбільші сумніви та застереження.

Інноваційний характер О. е. характеризують такі її риси і постулати, як демократичність, динамічність, ефективність, орієнтація на аналіз досвіду, контекстуальність та методологічна інтегральність. Така О. е. може бути елементом організаційної та педагогічної культури, комплексного й інтегрального розвитку, який стимулюється аксіологією та усупільненням школи й освітньої системи. Евальвація дає можливість визначення напрямів освітніх змін, рівня їх глибини, вказівки необхідних коректив; 3. *Вимірювання шкільних досягнень* розглядається як дослідження результатів навчання, яке здійснюють учитель, шкільна адміністрація або наукова інституція. Їх метою є реалізація виміру досягнень учнів з окремих навчальних предметів або перевірка результатів стосовно програмних вимог.

Акція вимірювання шкільних досягнень може бути проведена в окремих класах і школах, а також може охоплювати більшу кількість шкіл в одній або навіть у багатьох країнах. Засобами здійснення вимірювання шкільних досягнень переважно є дидактичні тести.

• **оцінювання внутрішніх властивостей якості освіти** – це проведення моніторингу якості освіти за напрямками:

- основних умов освітнього процесу;
- реалізації освітнього процесу;
- результатів освітнього процесу.

ПОРТФОЛІО (ПАПКА ДОСЯГНЕНЬ) – зібрана учнем в окрему папку документація як свідчення виконаної роботи і набутих знань (зразки письмових робіт, малюнки, опитувальники, коментарі педагога, фотографії, спостереження, список прочитаних книг, щоденники, зразки робіт в рамках окремих освітніх галузей та ін.).

У процесі наповнення портфоліо легко відстежити прогрес у різних сферах розвитку учня, оцінити здібності в умінні застосувати набуті знання на практиці.

Портфоліо дає можливість учневі розвинути здатність самостійного оцінювання своїх досягнень, підвищує мотивацію, дає змогу досягти кращих результатів у процесі навчання, розвиває навички планування і постановки цілей, допомагає вчителям побачити приховані здібності учня, що необхідно для подальшого їх розвитку.

РЕЙТИНГ В ОСВІТІ – індивідуальний числовий коефіцієнт кваліфікованої комплексної оцінки різноманітних аспектів і результатів діяльності освітньої системи будь-якого рівня (національний, регіональний, локальний) або окремого закладу освіти чи конкретної людини (учня, студента, слухача, викладача). Цей коефіцієнт виводиться на основі соціального опитування, анкетування чи моніторингових досліджень, показників результатів функціонування системи освіти, діяльності освітньої установи або показників навчальних досягнень чи професійного й особистісного розвитку людини. Розрізняють: рейтинг закладу освіти, учня (студента).

ТЕСТ — у межах моніторингового дослідження назва для позначення сукупності тестових завдань, розміщених у двох окремих тестових зошитах – у Частині 1 та Частині 2.

• **тестова частина** — у межах моніторингового дослідження, зокрема у звітних документах, назва кожної з двох структурних одиниць тесту – Частини 1 та Частини 2.

• **тестове завдання** — елемент тесту з чітко визначеними психометричними характеристиками, що орієнтований на вимірювання певної властивості учасника моніторингового дослідження.

• **тестове завдання на вибір відповіді** — тип тестових завдань, що передбачають вибір учасником тестування одного або кількох варіантів відповіді з-поміж запропонованих. У межах моніторингового дослідження використано тестові завдання на вибір однієї правильної відповіді із чотирьох запропонованих варіантів відповіді. Іншими назвами цього типу тестових завдань є «закриті тестові завдання», «тестові завдання множинного вибору» тощо

• **тестове завдання на надання відповіді** — тип тестових завдань, що передбачають самостійне створення учасником тестування відповіді. Видами цього типу тестових завдань, які використані в межах моніторингового дослідження, є тестові завдання на надання короткої відповіді, на надання розгорнутої відповіді, на побудову. Іншими назвами цього типу тестових завдань є «відкриті тестові завдання», «тестові завдання відкритої форми».

• **тестовий зошит** — у межах моніторингового дослідження назва друкованого буклету (брошури) з чорно-білим друком з уміщеними в ньому (ній) всіма тестовими завданнями однієї тестової частини (як структурної одиниці тесту), які має виконати учень-учасник моніторингового дослідження, позначивши у визначених умовами тестових завдань місцях тестового зошита відповіді на відповідні тестові завдання.

ШКОЛЯРИЗАЦІЯ /СКОЛЯРИЗАЦІЯ – охоплення загалу громадян навчанням на початковому, середньому або вищому рівні. Норма Ш. означає відсоток громадян, охоплених даним рівнем освіти або відсоток громадян даного вікового періоду, які навчаються у школах різних типів.

• **рівень школяризації /сколяризації** – відсотковий показник отриманої формальної освіти певної вікової групи громадян.

ЯКІСТЬ ОСВІТИ – відповідність результатів навчання вимогам, установленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг (*стаття 1 Закону України «Про освіту»*).

• **оцінювання якості освіти** – це систематичне оцінювання результатів і процесу навчання, ефективності функціонування всієї системи освіти та її окремих компонентів.

• **Складові системи забезпечення якості освіти:**

- Система зовнішнього забезпечення якості освіти

- Система внутрішнього забезпечення якості освіти

ЯКІСТЬ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ – відповідність результатів навчання, здобутих учнем на відповідних рівнях повної загальної середньої освіти, державним стандартам.

ЯКІСТЬ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та

відповідає вимогам, встановленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг.

ЯКІСТЬ ПРАЦІ ШКОЛИ – ступінь використання (в організаційній і навчально-виховній діяльності) можливостей учнів, учителів, матеріальних і суспільних умов для сприяння всебічного розвитку учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байназарова О., Ракчаєва В. Моніторинг та оцінювання якості освіти: методичний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. 58 с.
2. Бобровський М., Горбачов С., Заплотинська О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ: Державна служба якості освіти, 2020. 240 с.
3. Боднар О. Моніторинг та самоекспертиза освітнього середовища навчального закладу. URL: <https://osvita.ua/school/method/375/>
4. Бодненко Д., Жильцов О., Лещинський О. та ін. Моніторинг навчальної діяльності. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.
7. Божинський В. Державна атестація навчального закладу : крок за кроком. *Практика управління закладом освіти*. 2016. № 2. С. 43–45.
8. Василюк А., Танась М. Педагогічний словник-лексикон (українсько-англо-польський). Київ-Варшава, 2013. 222 с.
9. Василюк А., Кіт Г. Моніторинг навчальних досягнень учнів як засіб підвищення якості початкової освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки»*. Глухів. 2023. Вип. 52. С. 205-213.
10. Вимірювання та управління якістю освіти / упоряд. Т. Лукіна. Київ: Проект «Рівний доступ до якісної освіти», 2008. 50 с.
11. Громовий Г. Самооцінювання якості роботи закладу загальної середньої освіти. Дніпро, 2019. 87 с.
12. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>
13. Дем'яненко О., Татаринцева Т. Моніторинг у процесі аналізу діяльності суб'єктів освітнього середовища. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/4/statti/4demyanenko_tatarinceva/4demyan_tatarin.htm.
14. Журавльова Ю. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти у навчальному закладі URL: <http://klasnaosinka.com.ua/ru/article/monitoringyak-suchasnii-zasib-upravlinnya-yakisti.html>
15. Запровадження моніторингових систем оцінювання якості загальної середньої освіти на основі тестових технологій: методичні рекомендації / за ред. О. Ляшенка, Ю. Жука. Київ: Педагогічна думка, 2019. 134 с.
16. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи

закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина II. Математика /Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 169 с. [207 с. із додатками]. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/2019_ZVIT_MDYARO_MATEMATYKA.pdf.

17. Звіт про результати першого циклу загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти» 2018 р. Частина III. Читання / Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2019. 252 с. [340 с. із додатками]. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/2018_ZVIT_MDYARO_SHYTANNYA_Sajt-1.pdf.

18. Загальна інформація. Український центр оцінювання якості освіти. URL: <http://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya-pochatkova>

19. Кравченко Г., Рябова З. Якість освіти в навчальному закладі. Харків: Ранок, 2013. 176 с.

20. Кучик А. Моніторингові дослідження як засіб підвищення професійної компетенції педагогічної праці і результатів навчання учнів. Костопіль, 2017. 62с.

21. Лодатко Є. Якість початкової освіти в соціокультурному вимірі. *Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. № 8. С. 97-106.

22. Лукіна Т. Управління якістю загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2020. 230 с.

23. Лукіна Т. Моніторинг якості освіти: теорія і практика. Київ: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с.

24. Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їхнього практичного досвіду роботи. URL: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/03/2023.02.21-Metodika-2023-dodatki.pdf>

25. Методика оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу загальної середньої освіти під час інституційного аудиту, затвердженої наказом Державної служби якості освіти України від 09 січня 2020 року № 01-11/1 (в редакції наказу від 27 серпня 2020 року № 01-11/42). Додаток 2. <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/METODIKA.docx>

26. Моніторинг якості освіти: принципи, форми, вимоги: довідник-посібник. Хмельницький: ХОППО, 2013. 61 с.

27. Моніторинг якості освіти і виховної діяльності начального закладу: навчально-методичний посібник для вчителя / упоряд. В. Приходько. Харків: Основа, 2007. 144 с.

28. Моніторинг навчальної діяльності: навчальний посібник / Д. Бодненко, О. Жильцов, О. Лещинський, Н. Мазур. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2014. 276 с.
29. Моніторинг та оцінювання якості освіти: навчально-методичний посібник/ авт.-упоряд. І. Єгорова. Івано-Франківськ, 2021. 141 с.
30. Національна доктрина розвитку освіти України. Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
31. Нова українська школа: poradnik dla vchytelya / Під заг. ред. Н. Бібік. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
32. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти: Міністерство освіти і науки України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkolacompressed.pdf>
33. Онопрієнко О. Дидактико-методичні засади контролю й оцінювання навчальних досягнень молодших школярів : монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 400 с.
34. Онопрієнко О. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів: сутність і методика здійснення. *Український педагогічний журнал*. 2016. №4. С. 36-42.
35. Поняття моніторингу. Сутність моніторингу якості освіти. URL: <https://lektsii.org/14-31831.html>
36. Про затвердження порядку проведення моніторингу якості освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/71055/
37. Положення про атестацію педагогічних працівників. Наказ Міністерства освіти і науки України 09 вересня 2022 року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-atestaciyu-pedagogichnih-pracivnikiv>
38. Положення про сертифікацію педагогічних працівників. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/63131/
39. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
40. Професійний стандарт на професію «Вчитель початкової школи». URL: https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u137/standart_uchytelya_pochatkovoyi_shkoly.pdf
41. Про проведення загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи закладів загальної середньої освіти». Наказ МОН України від 29.12.2016 №1693 URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5fd/8d8/6ac/5fd8d86acf3dc097089601.pdf>

42. Приходько В. Парадигми моніторингу якості освіти і педагогічного процесу. Науково-методичний посібник. Запоріжжя, 2010. 215 с.

43. Приходько В. Моніторинг якості освіти і виховної діяльності навчального закладу. Харків: Основа, 2007. 144 с.

44. Перехейда О. Моніторинг як сучасний засіб управління якістю освіти. Управління школою. 2015. № 31-33. С. 4-94.

45. Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»: монографія / за ред. С. Лондара ; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2019. 192 с.

46. Савченко О. Виховний потенціал початкової освіти. Київ: Богданова А., 2009. 226 с.

47. Савченко О. Якість початкової освіти: сутність і чинники впливу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки»*. 2011. Т. 1. Вип. 33. С. 9-15.

48. Стратегія розвитку освітніх оцінювань у сфері загальної середньої освіти в Україні до 2030 року. URL: https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/190523_Strategiya-osvitnih-otsinyuvan_UTSOYAO.pdf

49. Теоретико-методичні засади побудови моніторингових систем оцінювання якості загальної середньої освіти: монографія / за ред. О. Ляшенка, Ю. Жука. Київ: ТОВ «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 192 с.

50. Типове положення про атестацію педагогічних працівників України. Наказ Міністерства освіти і науки України 06.10.2010 № 930. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1255-10>

51. Лебідь О. Управління початковою школою: навчальний посібник. Вінниця, 2015. 311 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи

Рівні навчальних досягнень	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учні засвоїли знання у формі окремих фактів, елементарних уявлень
	2	Учні відтворюють незначну частину навчального матеріалу, володіють окремими видами умінь на рівні копіювання зразка виконання певної навчальної дії
	3	Учні відтворюють незначну частину навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконують елементарні завдання, потребують детального кількаразового їх пояснення
II. Середній	4	Учні відтворюють частину навчального матеріалу у формі понять з допомогою вчителя, можуть повторити за зразком певну операцію, дію
	5	Учні відтворюють основний навчальний матеріал з допомогою вчителя, здатні з помилками й неточностями дати визначення понять
	6	Учні будують відповідь у засвоєній послідовності; виконують дії за зразком у подібній ситуації; самостійно працюють зі значною допомогою вчителя
III. Достатній	7	Учні володіють поняттями, відтворюють їх зміст, уміють наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролюють власні навчальні дії.
	8	Учні вміють розпізнавати об'єкти, які визначаються засвоєними поняттями; під час відповіді можуть відтворити засвоєний зміст в іншій послідовності, не змінюючи логічних зв'язків; володіють вміннями на рівні застосування способу діяльності за аналогією; самостійні роботи виконують з незначною допомогою вчителя; відповідають логічно з окремими неточностями
	9	Учні добре володіють вивченим матеріалом, застосовують знання в стандартних ситуаціях, володіють вміннями виконувати окремі етапи розв'язання проблеми і застосовують їх у співробітництві з учителем (частково-пошукова діяльність)
IV. Високий	10	Учні володіють системою понять у межах, визначених навчальними програмами, встановлюють як внутрішньопонятійні, так і міжпонятійні зв'язки; вміють розпізнавати об'єкти, які охоплюються засвоєними поняттями різного рівня узагальнення; відповідь аргументують новими прикладами
	11	Учні мають гнучкі знання в межах вимог навчальних програм, вміють застосовувати способи діяльності за аналогією і в нових ситуаціях
	12	Учні мають системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовують їх у стандартних та нестандартних ситуаціях; самостійні роботи виконують під опосередкованим керівництвом; виконують творчі завдання

Базова кваліметрична модель педагогічної діяльності учителя

ЧИННИКИ	вагомість - m	КРИТЕРІЇ	вагомість - v	коефіцієнт відповідності -К	Значення коефіцієнта відповідн	часткова оцінка критеріїв	часткова оцінка чинників
1.Готовність учителя до здійснення навчального процесу	0,33	1.Загальна професійна підготовленість вчителя	0,19	К1	1	0,2	0,33
		2. Структурування змісту навчального матеріалу	0,20	К2	1	0,2	
		3.Визначення обсягу навчального матеріалу	0,21	К3	1	0,2	
		4.Вибір форм, методів, засобів навчальної діяльності	0,28	К4	1	0,3	
		5. Планування кінцевих результатів	0,1	К5	1	0,1	
2.Педагогічна діяльність учителя	0,37	6. Визначення мети спільної діяльності з учнем та її декомпозиція на завдання	0,26	К6	1	0,3	0,37
		7. Організація навчально-пізнавальної діяльності учнів	0,26	К7	1	0,3	
		8. Поетапне встановлення зворотного зв'язку	0,19	К8	1	0,2	
		9. Поточне коригування та самокоригування процесу засвоєння змісту навчання	0,12	К9	1	0,1	
		10. Контроль та самоконтроль результатів навч.-пізнавальної діяльності учнів	0,17	К10	1	0,2	
3. Результативність роботи	0,30	11. Набуття учнями загально-навчальних умінь та навичок	0,17	К11	1	0,2	0,30
		12. Набуття учнями спеціальних умінь та навичок	0,20	К12	1	0,2	
		13. Збереження інтересу до предмету	0,12	К13	1	0,1	
		14. Прискорення темпу засвоєння змісту навчання	0,18	К14	1	0,2	
		15. Розширення інформаційних обсягів	0,19	К15	1	0,2	
		16. Підвищення професіоналізму та педагогічної майстерності вчителя	0,14	К16	1	0,1	
Загальнооцінка в частках одиниці	1,00	Кількість учителів					1,00
		Сприятлива О.О.					

0— критерій практично не виявляється;

0,25 — критерій виявляється менш, ніж на половину висунутих вимог;

0,5 — критерій виявляється на половину висунутих вимог;

0,75 — критерій виявляється більш, ніж на половину висунутих вимог, але менш, ніж на 75%;

0 — критерій виявляється більш, ніж на 75% висунутих вимог.

Коефіцієнт відповідності учитель може поставити від 0 до 1

МЕТОДИКА
експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації
шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи

	Професійна компетентність	Критерії оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бал оцінювання	Результат оцінювання	
	2			5	6			
	Здатність проєктувати, здійснювати освітню діяльність із використанням технологій, форм, методів і засобів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей учнів	Діяльнісний (ЗД)	Д1	Організовує роботу учнів із урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей (зокрема дітей з особливими освітніми потребами), добираючи доцільні методи та прийоми навчання	0,35			
			Д2	Забезпечує баланс між активними, пасивними та інтерактивними видами навчання у різних формах взаємодії (парах, мікрогрупах, групах) для досягнення очікуваних результатів	0,3			
			Д3	Створює умови для розвитку в учнів критичного мислення та творчої активності, використовуючи різні засоби навчання	0,25			
			Д4	Підтримує належний баланс між обсягом мовлення вчителя та обсягом мовлення учнів, демонструючи навички позитивної вербальної та невербальної комунікації	0,1			
			Кількість балів за діяльнісним критерієм (ЗД)					
		Когнітивний (ЗК)	К1	Знає вимоги до планування навчальних занять із урахуванням специфіки освітніх галузей та індивідуальних особливостей учнів	0,4			
			К2	Обізнаний з освітніми технологіями, формами, методами та засобами навчання для досягнення позитивних результатів кожним здобувачем освіти	0,3			
			К3	Знає основи психолого-педагогічної теорії та методичні прийоми організації особистісно орієнтованого навчання	0,3			
		Кількість балів за когнітивним критерієм (ЗК)						

**ТАБЛИЦЯ ЕКСПЕРТНОГО ОЦІНЮВАННЯ
ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧАСНИКІВ СЕРТИФІКАЦІЇ
ШЛЯХОМ ВИВЧЕННЯ ЇХ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ РОБОТИ**

№	Професійна компетентність	Критерії оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бали оцінювання	Результат оцінювання	Примітка
1	Здатність планувати та організовувати освітній процес відповідно до вимог законодавства	3	4	5	6	7	8	9
1Д1				Дотримується вимог нормативно-правових документів при плануванні та організації освітнього процесу	0,3			
1Д2				Планує / реалізує хід навчальних занять із урахуванням особливостей змісту освітніх галузей	0,4			
1Д3				Розраховує (під час планування) часові рамки для кожного виду діяльності та гнучко дотримується їх, передбачаючи можливості для моніторингу та зворотного зв'язку	0,3			
Кількість балів за діяльнісним критерієм (1Д)								
1К1				Знає вимоги до планування освітнього процесу відповідно до Державного стандарту початкової освіти та обраної освітньої програми	0,25			
1К2				Аналізує зміст навчального матеріалу та прогнозує результативність його сприйняття	0,2			
1К3				Обізнаний із видами діяльності, що дають змогу учням засвоїти новий матеріал та набути життєвих компетентностей	0,25			
1К4				Обізнаний із труднощами, що можуть виникати в учнів під час навчальної діяльності, та знає способи реагування на них із урахуванням індивідуальних особливостей дітей	0,3			
Кількість балів за когнітивним критерієм (1К)								

№	Професійна компетентність	Критерій оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бал	Результат оцінювання	Примітка
1		3	4	5	6	7	8	9
2.	Здатність застосовувати та інтегрувати знання з усіх освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, під час освітнього процесу	Діяльнісний (2Д)	2Д1	Реалізує вимоги освітньої програми, враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів	0,35			
			2Д2	Формує в учнів уміння працювати з різними видами та джерелами інформації, дотримуючись принципів академічної доброчесності	0,2			
			2Д3	Розкриває зв'язок нової теми з попередніми і наступними темами, дає можливість учням самостійно ставити запитання та вирішувати завдання	0,25			
			2Д4	Застосовує різні прийоми і методи для розвитку мотивації й пізнавального інтересу учнів та демонструє можливість використання отриманих знань на практиці	0,2			
Кількість балів за діяльнісним критерієм (2Д)								
		Когнітивний (2К)	2К1	Обізнаний зі змінами та новаціями в освіті, джерелами науково-педагогічної інформації (паперовими та електронними)	0,3			
			2К2	Знає, як добирати матеріал до навчальних занять із урахуванням рівнів досягнень учнів та їх індивідуальних особливостей	0,35			
			2К3	Знає, як адаптувати освітню програму відповідно до потреб, можливостей та інтересів учнів	0,35			
Кількість балів за когнітивним критерієм (2К)								

№	Професійна компетентність	Критерій оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бал оцінювання	Результат оцінювання	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9
3.	Здатність проєктувати, здійснювати освітню діяльність із використанням технологій, форм, методів і засобів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей учнів	Діяльнісний (ЗД)	ЗД1	Організовує роботу учнів із урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей (у тому числі дітей з особливими освітніми потребами), добираючи доцільні методи та приййоми навчання	0,35			
			ЗД2	Забезпечує баланс між активними, пасивними та інтерактивними видами навчання у різних формах взаємодії (парах, мікрогрупах, групах) для досягнення очікуваних результатів	0,3			
			ЗД3	Створює умови для розвитку в учнів критичного мислення та творчої активності, використовуючи різні засоби навчання	0,25			
			ЗД4	Підтримує належний баланс між обсягом мовлення вчителя та обсягом мовлення учнів, демонструючи навички позитивної вербальної та невербальної комунікації	0,1			
			Кількість балів за діяльнісним критерієм (ЗД)					
		Когнітивний (ЗК)	ЗК1	Знає вимоги до планування навчальних занять із урахуванням специфіки освітніх галузей та індивідуальних особливостей учнів	0,4			
			ЗК2	Обізнаний з освітніми технологіями, формами, методами та засобами навчання для досягнення позитивних результатів кожним здобувачем освіти	0,3			
			ЗК3	Знає основи психолого-педагогічної теорії та методичні прийоми організації особистісно орієнтованого навчання	0,3			
			Кількість балів за когнітивним критерієм (ЗК)					

№	Професійна компетентність	Критерії оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бал оцінювання	Результат оцінювання	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9
4.	Здатність оцінювати навчальні досягнення здобувачів освіти відповідно до затверджених вимог	Діяльнісний (4Д)	4Д1	Застосовує різні види та технології оцінювання навчальних досягнень учнів	0,35			
			4Д2	Оцінює навчальну діяльність учнів із урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей (у тому числі дітей з особливими освітніми потребами)	0,25			
			4Д3	Формує в здобувачів освіти навички самооцінювання та взаємооцінювання навчальної діяльності	0,2			
			4Д4	Надає учням зворотній зв'язок через оцінювання та створює ситуацію успіху	0,2			
			Кількість балів за діяльнісним критерієм (4Д)					
		Когнітивний (4К)	4К1	Знає нормативні вимоги та методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти	0,35			
	4К2		знає і розробляє критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей	0,35				
	4К3		Знає, як добирати та адаптувати завдання з різних джерел для визначення рівнів засвоєння матеріалу здобувачами освіти	0,3				
Кількість балів за когнітивним критерієм (4К)								

№	Професійна компетентність	Критерії оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бал	Результат оцінювання	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9
5.	Здатність організовувати та підтримувати здорове, безпечне, розвивальне, психологічно комфортне, інклюзивне освітнє середовище	Критерій оцінювання (5Д)	5Д1	Створює психологічно комфортне освітнє середовище з дотриманням вимог безпеки життєдіяльності, правил санітарії та гігієни	0,3			
			5Д2	Мотивує учнів до вибору виду діяльності та активного навчання, організовуючи освітні осередки	0,2			
			5Д3	Залучає учнів до комунікативної, дослідницької, проєктної та інших видів діяльності в освітньому середовищі	0,25			
			5Д4	Добирає і застосовує в освітньому середовищі навчальні матеріали відповідно до інтересів і потреб дітей	0,25			
			Кількість балів за діяльнісним критерієм (5Д)					
Когнітивний (5К)	5К1	Знає вимоги до освітнього середовища, зорієнтованого на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів	0,35					
	5К2	Знає особливості змістового наповнення освітнього середовища	0,35					
	5К3	Знає норми та правила поведінки учасників освітнього процесу в закладі освіти	0,3					
Кількість балів за когнітивним критерієм (5К)								

№	Професійна компетентність	Критерій оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бал оцінювання	Результат оцінювання	Примітка
1		3	4	5	6	7	8	9
б.	Здатність до організації виховного процесу, який ґрунтується на загальнолюдських, національно-патріотичних, культурних та громадянських цінностях	Діяльнісний (6Д)	6Д1	Використовує завдання / матеріали для формування / виховання загальнолюдських, національно-патріотичних, культурних та громадянських цінностей	0,25			
			6Д2	Створює умови для формування / виховання емоційного інтелекту здобувачів освіти	0,2			
			6Д3	Планує та проводить заходи щодо запобігання та протидії булінгу (цькуванню) / дискримінації серед учнів	0,3			
			6Д4	Виховує в учнів моральні чесноти (доброту, милосердя, співчуття, тощо)	0,25			
			Кількість балів за діяльнісним критерієм (6Д)					
		Когнітивний (6К)	6К1	Обізнаний з нормативною базою виховного процесу в початковій освіті	0,2			
	6К2		Знає методики та технології національно-патріотичного виховання	0,3				
	6К3		Володіє інформацією про чинники ризику насильства (булінгу / цькування) щодо дитини та знає послідовність дій у випадку його виявлення	0,3				
	6К4		Знає основи превентивного виховання здобувачів освіти	0,2				
			Кількість балів за когнітивним критерієм (6К)					

№	Професійна компетентність	Критерій оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання			Коефіцієнт вагомості показника	Бал оцінювання	Результат оцінювання	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9		
7.	Здатність до формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти	Діяльнісний (7Д)	7Д1	Визначає потреби, сильні / слабкі сторони дитини в емоційній, фізичній і когнітивній сферах для здійснення індивідуального підходу та розробки індивідуальної програми розвитку (за потреби)	0,35					
			7Д2	Розробляє проекти й творчі завдання різної складності для розвитку здібностей та задоволення потреб дітей	0,35					
			7Д3	Розвиває в учнів ініціативу, самостійність, відповідальність та лідерські якості	0,3					
		Кількість балів за діяльнісним критерієм (7Д)								
		Когнітивний (7К)	7К1	Знає вимоги щодо формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів	0,3					
	7К2		Обізнаний з умовами щодо залучення профільних фахівців до розробки індивідуальної освітньої траєкторії учня	0,35						
	7К3		Знає методики визначення індивідуальних труднощів, що виникають в учнів під час навчання, та здатний їх подолати	0,35						
Кількість балів за когнітивним критерієм (7К)										

№	Професійна компетентність	Критерії оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бал	Результат оцінювання	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9
8.	Здатність до співпраці / взаємодії з учасниками освітнього процесу (учнями, колегами, батьками (особами, які їх замінюють))	3	8Д1	Інформує / комунікує з батьками (особами, які їх замінюють) про навчальні досягнення учнів, їх поведінку, розвиток та надає їм поради й рекомендації	0,35			
		Діяльнісний (8Д)	8Д2	Залучає батьків (осіб, які їх замінюють) до організації освітнього процесу та участі в різних соціальних / громадських проєктах	0,2			
			8Д3	Сприяє розвитку партнерських стосунків «учень-учитель» на основі спільних демократичних цінностей	0,2			
			8Д4	Обмінюється досвідом / співпрацює з колегами у різних сферах професійної діяльності	0,25			
			Кількість балів за діяльнісним критерієм (8Д)					
		Когнітивний (8К)	8К1	Знає повноваження, функції та форми роботи з батьками учнів (особами, які їх замінюють)	0,25			
			8К2	Володіє інформацією про діяльність професійних спільнот / професійних мережевих спільнот	0,3			
			8К3	Знає способи / механізми співпраці з іншими вчителями для підвищення власної та їхньої педагогічної майстерності	0,45			
		Кількість балів за когнітивним критерієм (8К)						

№	Професійна компетентність	Критерії оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання			Коефіцієнт вагомості показника	Бал	Результат оцінювання	Примітка
				5	6	7				
9.	Здатність до використання інформаційно-комунікаційної та цифрової технологій	Діяльнісний (9Д)	4	5	6	7	8	9		
			9Д1	Використовує наявні в закладі освіти види цифрової техніки для забезпечення якісного освітнього процесу	0,4					
			9Д2	Використовує інформаційно-комунікаційні технології для висвітлення власних напрацювань і результатів роботи в різних формах (професійне портфоліо, авторський сайт, блог, публікації, тощо)	0,35					
		9Д3	Створює освітні ресурси із використанням інформаційних технологій та наповнює їх відповідним контентом навчального чи методичного спрямування	0,25						
			Кількість балів за діяльнісним критерієм (9Д)							
		Когнітивний (9К)	9К1	Знає як використовувати інформаційні, інформедійні та цифрові технології при плануванні освітнього процесу	0,3					
	9К2		Знає як створювати освітні ресурси із використанням інформаційних технологій	0,3						
	9К3		Знає правила використання інформаційних засобів та вимоги до безпечної роботи в мережі інтернет	0,4						
			Кількість балів за когнітивним критерієм (9К)							

№	Професійна компетентність	Критерії оцінювання	Шифр показника	Показники критерію оцінювання	Коефіцієнт вагомості показника	Бал оцінювання	Результат оцінювання	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9
10.	Здатність до постійного професійного розвитку, самоаналізу та рефлексії	3	10Д1	Вміє об'єктивно оцінювати власну професійну діяльність	0,4			
			10Д2	Бере участь у семінарах, тренінгах, майстер-класах, науково-практичних конференціях, вебінарах, роботі творчих груп із професійних питань	0,35			
			10Д3	Проявляє / демонструє особистісно-професійні якості: активність, цілеспрямованість, наполегливість, працелюбність, креативність, ініціативність, комунікабельність	0,25			
			Кількість балів за діяльнісним критерієм (10Д)					
			10К1	Обізнаний з порядком підвищення кваліфікації та знає види, форми та способи професійного зростання, особистісного розвитку та вдосконалення	0,35			
			10К2	Знає методику самоаналізу професійної діяльності	0,35			
			10К3	Розуміє необхідність постійного професійного самовдосконалення та самоосвіти	0,3			
			Кількість балів за когнітивним критерієм (10К)					

ТАБЛИЦЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ОЦІНЮВАННЯ

Професійна компетентність	Діяльнісний критерій	Когнітивний критерій
1. Здатність планувати та організувати освітній процес відповідно до вимог законодавства		
2. Здатність застосовувати та інтегрувати знання з усіх освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, під час освітнього процесу		
3. Здатність проектувати, здійснювати освітню діяльність із використанням технологій, форм, методів і засобів навчання та з урахуванням індивідуальних особливостей учнів		
4. Здатність оцінювати навчальні досягнення здобувачів освіти відповідно до затверджених вимог		
5. Здатність організувати та підтримувати здорове, безпечне, розвивальне, психологічно комфортне, інклюзивне освітнє середовище		
6. Здатність до організації виховного процесу, який ґрунтується на загальнолюдських, національно-патріотичних, культурних та громадянських цінностях		
7. Здатність до формування та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти		
8. Здатність до співпраці / взаємодії з учасниками освітнього процесу (учнями, колегами, батьками (особами, які їх замінюють))		
9. Здатність до використання інформаційно-комунікаційної та цифрової технологій		
10. Здатність до постійного професійного розвитку, самоаналізу та рефлексії		
КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ ЗА КРИТЕРІЄМ		